

148029

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

SUÇ İŞLEMİŞ ERKEK ERGENLERİN

BAĞLANMA DAVRANIŞLARI, KİŞİLİK BOYUTLARI

VE KİMLİK GELİŞİMLERİNİN İNCELENMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman

Prof. Dr. Nermin ÇELEN

Arzu KANTARCIOĞLU

BURSA - 2004

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Arzu Kantarcıoğlu'na ait Suç İşlemiş Erkek Ergenlerin Bağlanma Davranışları,
Kişilik Boyutları ve Kimlik Gelişimlerinin İncelenmesi adlı çalışma , jürimiz tarafından
Psikoloji Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye (Danışman):

İmza:

Akademik Ünvanı: Adı-Soyadı :

Ç.D.r..... Nermin Çelen

.....
.....

Üye

İmza:

Akademik Ünvanı: Adı-Soyadı :

Dr..... Asude Bilgin

.....
.....

Üye

İmza:

Akademik Ünvanı: Adı-Soyadı :

Ed.Dağ.Dr. M. Ersin Kuşdil

.....
.....

**SUÇ İŞLEMİŞ ERKEK ERGENLERİN
BAĞLANMA DAVRANIŞLARI, KİŞİLİK BOYUTLARI
VE KİMLİK GELİŞİMLERİNİN İNCELENMESİ**

Psk. Arzu KANTARCIOĞLU (Yüksek Lisans Tezi)

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ; 14-18 yaşları arasında suç isnat etmiş erkek ergenlerin , akranlarından farklılaşan , kişilik, kimlik ve bağlanma özelliklerinin bulunmasıdır.

Kişilik özelliklerini bulmak için Hacettepe Kişilik Envanteri ve Eysenck Kişilik Envanteri, kimlik gelişimlerini incelemek için Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası ve bağlanma özelliklerinin bulunması için İlişki Ölçekleri Anketi kullanılmıştır. Araştırmada , deney grubu olarak , Bursa Emniyet Müdürlüğü tarafından saptanmış , sabıka kaydı olan 80 erkek ve kontrol grubu olarak Bursa İli Yıldırım İlçesine bağlı Anadolu Ticaret Meslek Eğitim Lisesinden 105 erkek öğrenci katılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, 18 yaşında , deney grubunda bulunan ergenler aynı yaşta kontrol grubunda bulunan ergenlere göre anlamlı derecede nörotizm ve psikotizm kişilik boyutunda bulunmaktadır ve aile ilişkileri daha olumsuzdur. 14-15 yaşlarında , deney grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri, kontrol grubunda bulunan 14-15 ve 16-17 yaşlarında ki ergenlere göre anlamlı düzeyde olumsuzdur. 16- 17 yaşlarında , suç işlemiş grupta bulunan ergenlerin aile ilişkileri, kontrol grubunda bulunan 14-15 ve 16-17 yaşlarında ki ergenlere göre anlamlı düzeyde olumsuzdur. Araştırmaya katılan 14-15 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenler (moratoryum kimlik statüsünde bulunmaktadır) hariç tüm gruplar , başarılı kimlik statüsünde bulunmaktadır. Deney grubunun bağlanma stilleri şöyledir; %34 'ü saplantılı, %26'sı kayıtsız,% 20'si güvenli ve %18'i korkuludur. Kontrol grubunun bağlanma stilleri ise ; %37' si kayıtsız, %31'i güvenli, % 18'i saplantılı ve %12'si korkuludur. Araştırmaya katılan deney grubunda ki ergenlerin, aile ve sosyal ilişkilerinin olumsuz olduğu ve yaygın olarak güvensiz stilde bağlandıkları gözlenmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Nermin ÇELEN

Anahtar Kelimeler :

1. Genç Suçluluğu
2. Kişilik Boyutları
3. Kimlik Gelişimi
4. Bağlanma Stilleri

RESEARCHING OF JUVENILE DELINQUENT BOYS' ATTACHMENT STYLES, PERSONALITY DIMENSIONS AND IDENTITY DEVELOPMENT

Psk. Arzu KANTARCIOĞLU (Master Thesis)

ABSTRACT

The purpose of the study was to investigate , juvenile delinquent boys' identity development , personality dimensions and attachment styles .

Eysenck and Hacettepe Personality Questionnaire , Relationship Scale Questionnaire and Objective Measure of Ego Identity Scale were used in the study.

The study included 185 males who (80 males were previous convicted and 105 control males were high school students) were between 14-18 ages.

The results showed that no differences in the dimension of personality, identity development and attachment styles connected to crime, except at age 18. In this age, experiment group are more neurotic, psychotic and family relationship is more negative than at same age control group. At 14-17 ages experiment groups ' family relationship are more negative than at same ages controls. Experiment and control groups ' identity status are achievement except at 14-15 ages experiment groups. They are at moratorium status. Experiment groups' attachment styles are; preoccupied (% 34), dismiss (%26), secure (%20) and fearful (18). Control groups ' attachment styles are, dismiss (%37) , secure(% 31), preoccupied (%18) and fearful (%12).

Adolescent in experiment groups were observed as have negative family and social relationships and at more insecure attachment styles.

Danışman : Prof. Dr. Nermin ÇELEN

Key Words:

- 1. Juvenile Delinquency**
- 2. Personality Dimensions**
- 3. Identity Development**
- 4. Attachment Styles**

ÖNSÖZ

Bu araştırmaya başladığım 2002 yılı mayıs ayından bu yana , gerek çeviri, gerek veri toplama, gerekse yazma aşamalarında , kendilerine hemen hemen hiç zaman ayıramadığım ama bana ellerinden gelen gelmeyen her yolla manen ve madden yardım etmeye çalışan ve benim tüm sızlanmalarımı çok önemliymiş gibi dinleyip çözümler üreten, canım annem ve babama , eşime, iş arkadaşlarıma ,

Bazen bilgisi bazen de deneyimi ile tezin başından beri hiçbir konuda yardımını, görüş ve önerilerini eksik etmeyen sayın hocam Prof. Dr. Nermin Çelen'e

Sonsuz sabır ve anlayışları için, her koşulda yanımda oldukları için çok teşekkür ederim.

Psk. Arzu Kantarcıoğlu

Eylül -2004

BURSA

İÇİNDEKİLER

Türkçe Özet.....	3
İngilizce Özet.....	4
Önsöz	5
İçindekiler	5
Şekil ve Tablolar	8
Bölüm I	

Giriş.....	10
Suç Nedir?.....	12
Suç Tipleri.....	14
Ergenliğin Keşfi.....	15
Ergenliğe Bakışın Karşılaştırılması	15
Genç Suçluluğunun Keşfi	16
Suç Kuramları	18
Pozitivist Suç Kuramları	18
Bireysel Pozitivizm	18
Fizyolojik Açıklamalar	19
Genetik ve Fizyolojik Aile	20
Ergenin Kişiliği	21
Sosyal Pozitivizm.....	22
Sosyal Ekoloji ve Suç Bölgeleri	22
Anomi ve Alt Kültürler.....	23
Radikal Suç Kuramları	24
Etiketleme ve Ahlaksal Panik Yaklaşımı.....	24
Klasik Marksist Yaklaşım	25
Feminist Yaklaşım ve Cinsiyet Çalışmaları	26
Sosyal Örgütsüzlük Kuramları	27
Kontrol Kuramları.....	29
Sosyal Öğrenme Kuramı.....	30
Sınıflandırma Kuramları	31
Alt Kültür Kuramları	32
Aile Statüleri ve Suçlu Çocuk	33
Kişilik ve Kişilik Boyutları ile Suç İlişkisi	35
Dışadönüklüğü ve İçedönüklüğü Nasıl Tanımlarız ?	36
Nörotizm ve Psicotizm Nasıl Tanımlanır ?	37
Suçluların Kişilik ve Çarpıtılmış Düşünce Özellikleri	41
Bağlanma Davranışı	45
Bağlanmada Bireysel Farklılıklar	47
Bağlanma Sistemi ve Zihinsel Çalışan Modeller	50
Yetişkin Bağlanmasında Dört Grup Modeli	52
Yetişkinlikte Zihinsel Çalışan Modeller	54
Bağlanmada Cinsiyet Farklılıkları.....	55
Bağlanma ve Kişilik Özellikleri	56
Kimlik Gelişimi.....	57
Erikson ve Kimlik Gelişimi Modeli.....	61
Marcia ve Kimlik Statüleri	69

Kimlik Başarımında Cinsiyet Farklılıkları	76
Suç Davranışı , Kişilik Boyutları ve Bağlanma Stilleri Üzerine	
Yapılan Diğer Çalışmalar.....	78
Araştırmanın Amacı	79
Araştırmanın Önemi	79
Sayıtlar.....	79
Sınırlılıklar	80
Tanımlar.....	80

Bölüm II.

Yöntem.....	82
Araştırma Modeli	82
Araştırma Grubu	82
Veri Toplama Araçları.....	83
Verilerin Toplanması	87
Verilerin İstatistiksel Çözümü.....	88

Bölüm III.

Bulgular	89
Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Ergenlerin Kişilik Özelliklerinin	
Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	89
Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Ergenlerin Kimlik Statülerinin	
Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	103
Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Ergenlerin Bağlanma Stillерinin	
Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	105
Yorum	107

Bölüm IV.

Sonuç	118
Öneriler.....	122
Kaynaklar	124
Ekler	134

- Ek 1. Hacettepe Kişilik Envanteri**
- Ek 2. Eysenck Kişilik Envanteri**
- Ek 3. İlişki Ölçekleri Anketi**
- Ek 4. Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası**

ŞEKİL VE TABLOLAR

Sekiller:

Şekil I. 1. Bireyin Ketleyici yada Uyarıcı Potansiyelinin Derecesi Nasıl İç/ Dışa Dönük Davranışa Neden Olur?.....	37
Şekil I.2.Suç Davranışı İle Kişilik Boyutları arasındaki İlişki	40
Şekil I. 3. Bağlanma Sisteminin Temel Gösterimi	47
Şekil I. 4. Zihinsel Çalışan Modellerin Hiyerarşik Yapısı.....	55
Şekil I. 5. Kimlik Statüleri.....	71
Şekil II. 1. Araştırmaya Katılan Grupların Gösterimi.....	82
Şekil IV. I. Araştırmaya Katılan Grupların Kimlik Statülerinin Gösterimi	109
Şekil IV. 2. Araştırmaya Katılan Grupların Bağlanma Stillerinin Gösterimi	113

Tablolar :

1. Tablo III. 1. Kişilik Envanteri alt ölçeklerinin (nörotizm, psikotizm, dışa dönüklük, aile ilişkileri ve sosyal ilişkiler) iç tutarlılık korelasyon katsayıları.....	89
2. Tablo III. 2. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , sayıları , Hacettepe Kişilik Envanteri - Nörotizm alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,.....	90
2. Tablo III. 3 . a. 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında , deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin Hacettepe Kişilik Envanteri - Nörotizm alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları	90
3. Tablo III. 3 . b . 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında , deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin Hacettepe Kişilik Envanteri - Nörotizm alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi-çoklu karşılaştırma sonuçları,.....	91
4. Tablo III. 4 . 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, Hacettepe Kişilik Envanteri - Psikotizm alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,	92
5. Tablo III. 5. a. 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda ki ergenlerin , Hacettepe Kişilik Envanteri - Psikotizm alt testinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,	92
6. Tablo III. 5. b. 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında , deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin Hacettepe Kişilik Envanteri – Psikotizm alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi-çoklu karşılaştırma sonuçları,.....	93
7. Tablo III. 6. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, Hacettepe Kişilik Envanteri –Aile İlişkileri alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,.....	94
8. Tablo III. 7. a. 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , Hacettepe Kişilik Envanteri –Aile İlişkileri alt testinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,	94
9. Tablo III. 7. b. 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , Hacettepe Kişilik Envanteri –Aile İlişkileri alt testinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi-çoklu karşılaştırma sonuçları,.....	95
10. Tablo III. 8. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, Hacettepe Kişilik Envanteri –Sosyal İlişkiler alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,.....	96
11. Tablo III. 9. a. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin Hacettepe Kişilik Envanteri –Sosyal İlişkiler alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,	96

12. Tablo III. 9. b. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin <i>Hacettepe Kişilik Envanteri –Sosyal İlişkiler</i> alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi-çoklu karşılaştırma sonuçları,.....	97
13. Tablo III. 10 . 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney yen ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, <i>Eysenck Kişilik Envanteri – Nörotizm</i> alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,	98
14. Tablo III. 11. a. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , <i>Eysenck Kişilik Envanteri – Nörotizm</i> alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulan varyans analizi sonuçları,.....	98
15. Tablo III. 11. b. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , <i>Eysenck Kişilik Envanteri – Nörotizm</i> alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulan varyans analizi-çoklu karşılaştırma sonuçları,.....	99
16. Tablo III. 12. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, <i>Eysenck Kişilik Envanteri –Psikotizm</i> alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,	100
17. Tablo III. 13. a. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , <i>Eysenck Kişilik Envanteri –Psikotizm</i> alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulan varyans analizi sonuçları,	100
18. Tablo III. 13. b. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , <i>Eysenck Kişilik Envanteri –Psikotizm</i> alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulan varyans analizi-çoklu karşılaştırma sonuçları,	101
19. Tablo III. 14. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, <i>Eysenck Kişilik Envanteri – İçe-Dışa dönüklük</i> alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,.....	102
20. Tablo III. 15. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , <i>Eysenck Kişilik Envanteri – İçe-Dışa dönüklük</i> alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,	102
21. Tablo III. 16 a. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, <i>Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası – Başarılı & Başarısız & İpotekli ve Moratoryum Kimlik</i> alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,.....	103
22. Tablo III.16 b. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , <i>İdeoloji (meslek, din, politika ve felsefi yaşam) ve kişiler arası (arkadaşlık, flört, cinsiyet rolleri ve boş zaman faaliyetleri)</i> alt alanlarında ait oldukları kimlik statüleri,.....	104
23. Tablo III. 17 a . Deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , sayıları, <i>İlişki Ölçekleri Anketinden</i> elde edilen puanlara göre ait oldukları bağlanma stilleri ve yüzdelikleri,	105
24. Tablo III. 17. b. Deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , <i>İlişki Ölçekleri Anketi</i> ne göre ait oldukları bağlanma stillerine uygulanan Chi-Square testi sonuçları,	105
25. Tablo III. 17 c. Güvenli, kayıtsız, saplantılı ve korkulu bağlanma stillerinde bulunan ergenlerin , kişilik alt ölçeklerinden (nörotizm, psikotizm, dışa dönüklük, aile ilişkileri ve sosyal ilişkiler) aldıkları puanların ortalamaları ,.....	106

I. GİRİŞ

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde , kurallara ve kanunlara uymama, diğerlerine zarar verme gibi bir tür davranış bozukluğu olarak tanımlanan (Ayvaşık, Er, Kışlak, Erkuş, 2000) genç suçluluğu, Sanayi Devriminden önce bilinen bir kavram değildi çünkü bebeklik-çocukluk ve yetişkinlik arası bir dönemden bahsedilmiyordu. Okulda verilen eğitimin , işçi sınıflarındaki, özellikle erkek çocuklar arasında yayılmaya başlaması ile birlikte , meslek edinme ve evlenme yaşı büyümeye başlamış ve çocukluk ile yetişkinlik arasında bir dönem ortaya çıkmıştır. Tüm aile üyelerinin , kapitalist sistemin ilk dönemlerinde tam zamanlı çalışması bu gençlerin sokaklarda yalnız, herhangi bir rehber ya da model olmadan yaşamalarına neden olmuş ve ilk kez 19.yy'ın başlarında ergen davranışları ile ilgili şikayetler başlamıştır. Gençlerin bu istenmeyen türdeki davranışlarının çeşitli nedenleri öne sürülmüştür, örneğin; gencin içinde bulunduğu gelişim dönemine atfedilen özellikleri, ailenin ihmali, biyolojisi hatta fiziksel görüntüsü gibi (Muncie,1999).

Yüzyılın başlarında davranış bilimcileri genç suçluluğunun nedenleri olarak özellikle, biyolojik, fizyolojik ya da mizaç gibi özelliklerin suç ile ilişkisi olduğunu iddia etmiş ancak zamanla suç kuramlarına sosyolojinin etkisi, biyolojik indirgemeciliğe duyulan korku gibi nedenlerle bireyin kişilik özelliklerinin suça olan etkisi bir süre göz ardı edilmiştir (Stitt, Giocopassi, 1992). Günümüzde genç suçluluğunun en önemli belirleyicisi olarak , kişilik faktörlerinin mi? yoksa çevresel koşulların mı? kabul edilebileceği tartışma konusudur ve ilkinde olan ilgi giderek büyümektedir (Heaven, Virgin, 2000).Sosyal değişkenlerin, genç suçluluğu tamamı ile açıklayamaması ve suçu oluşturan davranışlardaki kişiler

arası büyük farklılıklar , suçun incelenmesinde tekrar kişilik özelliklerine dönmeyi sağlamıştır (Gottfredson, Hirschi, 1990).

Günümüzde suç ve kişilik özellikleri üzerine yapılan araştırmalarda genelde Eysenck'in 3 temel kişilik boyutu (dışadönüklük, nörotizm ve psikotizm) incelenmiştir ve özellikle psikotizm kişilik boyutu ile suç arasında ilişki bulunmuştur (Heaven, Virgen, 2000 ; Heaven, Caputi, Trivellion, Scott, Swinton, 2000 ; Luengo, Romero, Sobral, 2001).

Suçla ilgili kişilik özelliklerinin ele alındığı bir çok araştırmada , kişinin ebeveyn bağlanması da dikkate alınmıştır. Örneğin; bakımında ihmalkar davranılmış ve güvensiz stillerde bağlanmış çocuklarda diğer çocuklara göre daha fazla davranış bozukluğu olduğu (Hanson, Spratt, 2000), saldırgan davranışlar geliştirebildikleri (Luecken, 2000) ve daha fazla yıkıcı davranışlarda buldukları (De Vito, Hopkins, 2001) gözlenmiştir. Aynı zamanda güvenli bağlanan bireylerin nörotizm ölçeğinden daha düşük puan aldıkları gösterilmiştir (Shaver, Brennan, 1992) . Bununla birlikte, özellikle anneyle olan bağlanmanın kalitesinin suçu yordadığı bir çok çalışma vardır (Rankin, Roger,1994 ; Vitaro, Bredgen, Trembley, 2000 ; Gabel, Stallings, Young, Schmitz , Crowley , Fulker, 1998).

Bu araştırmada ; nörotizm , psikotizm ve dışa dönüklük kişilik boyutlarının , bağlanma stillerinin ve kimlik gelişiminin suç ile ilişkisi incelenmiştir.

Araştırmanın incelenen konularına geçmeden önce suç ve genç suçluluğunun tanımı, tarih boyunca nasıl biçimlendiği ve suçla ilgili en önemli kuramlardan bahsedilecektir.

1. I SUÇ NEDİR ?

Suçun ne olduğuna ilişkin çeşitlilik problemine , sosyal bilimciler , yedi farklı tanımsal yaklaşımda bulunarak yanıt vermektedirler. Bu yaklaşımları Hagan (1985) şöyle aktarmıştır ;

Legal – Fikirbirliği Yaklaşımı; Tappan'a göre (1947) suç; suç kanunlarını, bilinçli – niyetli olarak yıkan faaliyetlerdir , bir özür ya da savunma olmaksızın işlenmişlerdir ve devlet tarafından cezalandırılırlar. Suç kanunları her hangi bir toplumda neyin suç olarak adlandırılacağına ilişkin güvenilir birer rehberdirler.

Sosyo- Yasal Yaklaşım ; Sutherland 'e göre (1945) yasal kriterlerdeki bir gevşeme , çeşitli sosyal olmayan davranışlara artmış bir ilgiye neden olur. Sosyal olarak zarar veren davranışların yasal olarak tanımlanması ve bu davranışlar için yasal bir hükmün bulunması neyin suç olduğunu belirler.

Kültürler Arası Yaklaşım ; Sellin 'e göre (1938) her grubun, davranım normları diyebileceğimiz kendi davranış standartları vardır ve bu standartların mutlaka kanunda yer alması gerekli değildir. Her birey için, üyesi olduğu grubun , normal ve normal olmayan davranış biçimleri vardır ve bireyin sahip olduğu normlar , ait olduğu grupta biçimlenmiş sosyal değerleri yansıtır. Dolayısı ile bireyin davranışını suç olarak tanımlamak için bu normlardan sapmanın olup olmadığı değerlendirilmelidir.

İstatistiksel Yaklaşım ; Wilkins 'e göre (1964) her hangi bir zamanda ve toplumda , hemen hemen tüm davranış biçimleri , bizim suç dediğimiz şeyler olarak tanımlanmıştır. Bir toplumda çeşitli davranış biçimlerinin ne sıklıkta meydana geldiği üzerinde durulmalıdır, çok sık yapılan davranışlar normal, az yapılanlar ise normal değildir. Davranışlar için bir normal dağılım şekli

düşünürsek, ortada normal davranışlar, bir uçta sapkın, diğer uçta kutsal davranışlar bulunur.

Sınıflama Yaklaşımı ; Becker 'a göre (1963) suç davranışı , sadece insanların öyle tanımladıkları davranıştır. Çünkü insanlar ait oldukları sınıfa uygun davranırlar, dolayısı ile bir davranış , bireyin ait olduğu sınıfa suç olarak algılanmadığı sürece suç değildir.

İnsan Hakları Yaklaşımı; Schwendinger 'e göre (1975) Her insan iyi-olma durumu için önceden gerekli şeylere sahip olmalıdır, beslenme , barınma, tıbbi hizmetler, iş imkanları gibi. Bu haklar aynı zamanda suç kanunlarınca da garanti altına alınmalıdır. Birey eğer bu haklara sahip değilse , ortaya çıkan durum suç olarak adlandırılmamalıdır. Sosyal koşulların kendileri , sosyal politikanın objesi haline gelmelidir.

Ütopacı – Anarşist Yaklaşım ; Taylor, Walton ve Young 'a göre (1973) suç ve sapkınlık insan çeşitliğidir. Bu tür davranışlar , sosyal adaletsizliği düzeltme ya da protesto etmek için amaçlı ve normal bir girişimdir. Toplum bu başkaldırıları , suçlulaştırarak bastırmaya çabalar (tutuklama , hapsedme vb.). Suç , can yakanlar ile canı yananlar arasında ki çatışmadan doğar. İnsan çeşitliliği, suçlulaştırma gücünün objesi olmamalıdır.

Günümüzde çok çeşitli davranışlar suç olarak algılanmasına rağmen, her toplumda , farklı tipte suçlara farklı tepkiler verilmektedir.Örneğin ; esrar içen bir gençle , bir seri katil arasında toplum açısından büyük farklılıklar vardır. Bu farklılığı, davranışın yanlışlığına , diğerlerine çok zarar verdiğine ilişkin fikir birliği ve verilen sosyal tepkinin gücü-şiddeti belirler. (Hagan, 1985).

1. II SUÇ TIPLERİ

Sellin ve Wolfgang 'a göre (1972) suç tipleri şu ana başlıklar altında toplanabilir;

1. Soygun ; bir binadan (market, banka vb.) genellikle şiddet kullanarak bir şeyler çalma.
2. Hırsızlık ; bir binaya girerek gizlice bir şeyler çalma.
3. Saldırı ; bir bireye karşı işlenen , kişiye fiziksel zarar verici davranışlar, yaralama, tehdit, tecavüz vb.

Yavuzer'e göre (1998) ülkemizde, gençlerce en sık işlenen suçlar ve genel nedenleri şunlardır;

1. Şahsa Karşı İşlenen Suçlar; bu suçun işlenme nedeni olarak , kan davası, hayvan ve arazi anlaşmazlığı, namusun korunması gibi nedenler saptanmıştır.
2. Mala Karşı İşlenen Suçlar; bu suçun nedeni olarak, çalınacak şeye sahip olma isteği, bunları satıp para kazanma, yoksulluk ve beraberinde getirdiği fizyolojik gereksinim gibi nedenler saptanmıştır.
3. Cinsel Suçlar; bu suçları , karşı cinse, aynı cinse ya da bir hayvana karşı işlenen cinsel içerikli suçlar oluşturmaktadır. Bu davranışların nedeni olarak , cinsel doyum elde etme , evlenme , cinsel eğitimsizlik, yetişkin cinselliğine küçük yaşlarda tanık olma gibi nedenler saptanmıştır.

1. III ERGENLİĞİN KEŞFİ

Ergen kavramının keşfi , 1760 larda ki yazısı ile Rousseau'ya atfedilir. Kendisi ergenliği ikinci doğum ve duygusal karışıklı dönemi olarak tanımlamıştır ve bu dönem ona göre ahlaksal yozlaşmanın çeşitli biçimlerine neden olabilmektedir. Rousseau 'ya göre ergenler, mümkün olduğu kadar korunmalı ve yetişkin hayatından ayrı tutulmalıdır. Bu dönemde yalnızca burjuvaların ve aristokratların çocukları için bir anlam ifade eden ergen kavramı, 19 yy.'ın sonlarına doğru eğitimin on üç yaşına kadar zorunlu hale getirilmesiyle çalışan sınıfın çocuklarını da etkilemeye başlamıştır (akt. Muncie, 1999).

Ergenlik kavramı daha sonraları derece derece patolojik özelliklerle bütünleştirilmeye ve olumsuz anlamda algılanmaya başlanmıştır. Geçtiğimiz yüzyıla baktığımızda , tüm sınıflardaki gençlerin sadece yaşları nedeni ile belirli özellikleri paylaştıkları düşünülürdü. Dolayısı ile ergenler, yetişkin rehberliğine ve kontrolüne bırakıldılar . Ancak çalışan sınıf gençliği oldukça bağımsızdı ve bu bir sorun olarak algılanmaya başlandı, kendileri ahlaksal olarak bozulmuşlardı ve kuvvetli bir kontrole ihtiyaçları oldukları düşünülüyordu. Bu yeni ergen kavramı anlayışına uymayan gençler ileride kolayca suçlu damgası yiyebiliyorlardı (Thane,1981).

ERGENLİĞE BAKIŞIN KARŞILAŞTIRILMASI

Hendrick'e göre (1990) ergenliğin biyolojik ve sosyal yapı yaklaşımı ile açıklanması ve aralarındaki farklar şöyledir;

Biyolojik Yaklaşım

*Ergenlik biyolojik olgunlaşma nedenlidir.

*Ergenlik evrenseldir.

* Ergenlik patolojik ve problemlidir.

*Ergenlik tek bir kategoridir.

Cinsiyet farklılıkları biyolojik farklılıklardan meydana gelir.

*Medikal ve psikiyatrik müdahalelerin yasallaşması ile ergen problemleri çözülür.

* Ergenlik, gençliği anlamının anahtar kavramıdır.

Sosyal Yapı Yaklaşımı

* Ergenlik okullu olma metotlarındaki değişiklik ve ekonomik durumun değişimi ile yaratıldı.

* Ergenlik belirli kültürel ve ekonomik yapılarda vardır. bir üst sınıf kavramıdır.

* Ergenlik bulunduğu sosyal koşullar da normaldir.

* Ergenlik , sınıf, cinsiyet ve ırk boyunca çeşitlenir.

* Sosyal koşullardaki değişimler, ergenliğin sosyal yapısal problemlerini azaltır.

* Ergenlik ,ergen davranışlarını açıklamaktan çok karmaşıklaştıran bir terimdir.

1. IV. GENÇ SUÇLULUĞUNUN KEŞFİ

Genç davranışları ilk ez 19.yy 'ın başlarında büyük bir problem olarak tanımlanmaya başlamıştır. Bu durum problemin tanımlanmasının yolunu açsa da , gençlere nasıl davranılmalı , farklı yaş grupları arasındaki ilişkiler nasıl olmalı ve ailenin rolünün ne olduğu gibi konular tahmin edilemiyordu. 19 yy.'ın başlarında , endüstriyel kapitalizmin büyümesi , fabrika üretimi ve kent nüfusunun çoğalması ile birlikte , işçi sınıfının koşulları büyük miktarda orta sınıfın koşullarına benzemeye başlamıştır. Fabrika üretimini devam ettirmek için güvenli ,sağlıklı ve istekli işgücüne ihtiyaç duyulması bir çok hūmanist reformcuyu ortaya çıkarmıştır. Bu reformcular , sosyal bir problem olarak genç suçluluyla ilgilenmişlerdir. 1819 ve 1833 yıllarında dokuz yaşın altında ki çocukların madenlerde ve fabrikalarda çalışmaları , on üç yaşın altındakilerin günde sekiz saat , on sekiz yaşın altındakilerin ise günde on iki saatten fazla çalışmaları yasaklanmıştır. Bu yasal adım evrensel çocuk kavramını oluşturan ilk adımdır. Ancak bu gelişmelerden sonra ebeveynleri çalışan çocuklar kendi başlarına daha fazla kalmaya başlamışlardı, bir çok çocuk şu durumda işsiz ve rehbersizdi. Fabrika çocuklarının yerini artık işsiz, başıboş ve suçlu çocuklar almıştı. Çocuklar kent sokaklarında suçla iç içe yaşamaya başlamışlardı ve neyin dürüst bir iş olduğu açık değildi. Bu dönemde çocuk , orta sınıf entelektüellerince , bağımlı ve kolay incinir olarak tanımlanmaktaydı (Hendrick,1990).

Genç suçluluğunu araştırmak için ilk kez 1815 yılında İngiltere de bir kurum kuruldu. Kurumun hapisanedeki çocuklar üzerine yaptığı incelemeler sonunda , genç suçluluğunun nedeni olarak; uygunsuz ebeveyn davranışları, eğitimsizlik, uygun bir iş bulunamaması gösterildi. Bu tür davranışların engellenmesi için

yapılan öneriler arasında, ılımlı biçimde ikna etme, hafifçe azarlama yer alıyordu. Suç kanunlarının çoğalması ile birlikte , günah kavramının yerini, genç suçluluğu kavramına bırakmıştır. Böylelikle suç kavramı, derece derece modern anlamına yaklaşmaya başlamış ve gençlerin ayrı bir ahlaksal rehberliğe , sivil düzene ihtiyaçları oldukları fikri ortaya çıkmıştır (Muncie, 1999).

1. V SUÇ KURAMLARI

I. V. I POZİTİVİST SUÇ KURAMLARI

A. Bireysel Pozitivizm

Bireysel pozitivizmde , doğa bilimleri metotları, sosyal davranış çalışmalarına uygulanır. Genel olarak , neden ve etki ilişkisini içeren araştırmaları , doğa bilimcileri ile benzer biçimde, obje ve fiziksel dünya arasındaki ilişkiyi gözlem ve analiz yoluyla incelerler. Bu yaklaşım 19 yy.ın sonlarında , suç , kanun ve adalet anlayışına radikal açıklamalar getirerek ortaya çıkmıştır. 20. yy.ın başlarında suç biliminin gelişmeye başlaması ile birlikte bir çok araştırma , suçlu ve suçlu olamayanı kesin bir biçimde ayıran farklılıklar bulmaya çalışmıştır. Bazı kuramcılar , biyolojik ve psikolojik faktörlere odaklanarak suçun bireyden kaynaklandığı ve bireysel anormalliğe işaret ettiğini savunmuşlardır ki bu bireysel pozitivizme işaret eder, buna zıt olarak suçun, birey dışında, yaşadığı sosyal bağlamın bir sonucu olarak gören, suçu sosyal bir patoloji olarak tanımlayan ise sosyal pozitivizmdir (Muncie,1999).

Genel olarak modern suç biliminin Lombroso'nun 1876 yılında yaptığı çalışmaları ile ilerleyen suç antropolojisinin ortaya çıkması ile başladığı kabul edilir. Lombroso'nun çalışmalarına göre, suç işleyen bireyler işlemeyenlerden

fiziksel görünüş açısından farklıdır. Ona göre ; Suçlu bireylere kalıtım yolu ile geçen belirli fiziksel özellikler vardır, geniş çene ve güçlü köpek dişleri gibi. Suçluluk biyolojik olarak belirlenmiştir, bireyler suçlu olup olmamayı kontrol edemezler ve suç biyolojik patolojiden kaynaklanır (akt. Muncie,1999).

Fizyolojik Açıklamalar;

20. yy.ın başlarında suçluların fizyolojik karakterlerini bulmaya yönelik çeşitli girişimler yapılmıştır. Goring'in 1913 yılında üç bin erkek mahkum üzerinde yaptığı araştırmada , hapisanedeki bireylerin suç işlememiş olanlara göre daha kısa ve zayıf oldukları sonucuna varmıştır. Bu sonucu, suçlu bireylerin yaşadığı kötü koşullara bağlamıştır. Benzer olarak Hooton'ın 1939 yılında yaptığı çalışma sonunda suçlu bireylerin , küçük başları, kısa ve dar burunları ve küçük frontal loblarının olduğunu iddia etmiştir. Bu tür vücut yapısı ve davranış eğilimleri arasında ilişkiler kurma çabası Sheldon'nın 1949 yılında ki çalışmaları ile en son halini almıştır. Analizlerine göre, vücut biçimi ile kişinin mizacı arasında bir ilişki vardır ki bu durumu somatotip olarak adlandırır. Bireyin somatotipi üç bileşenden oluşur; *mezamorf*; iyi gelişmiş kasları ve atletik bir görünüşü vardır. Sert hatlıdır. Güçlü, aktif, agresif ve bazen vahşi bir kişiliği vardır. *Ektamorf*; küçük iskeleti ve zayıf kasları vardır. Vücut hatları kırılğan ve incedir. İçine kapanık , hassas ve oldukça zeki bireylerdir. *Endamorf* ; ağır yapısı ve ağır hareketleri vardır. Yumuşak ve yuvarlak görünümlüdür. Dışadönük , arkadaşça ve sosyal bir kişiliği vardır. Sheldon'a göre suçluların büyük çoğunluğu mezamorf grubundandır. Ektamorf lar ise en az suç işleyen gruptur(akt. Muncie,1999).

Genetik ve Fizyolojik Aile;

Suçta neden olduğu düşünölen genetik özelliklerin saptanmasına ilişkin ilk çalışmalar , soy ağaçlarının çıkarılmasına dayanıyordu. Bu çalışmalara göre istenmeyen özellikler aile boyunca bir sonraki nesle geçiyordu. Dolayısı ile suçlu aileler suçlu çocuklar yapıyorlardı ve suçlu olunmuyor , suçlu doğuluyordu. Goring 1913 yılında yaptığı çalışmalar sonunda , yoksulluk , eğitim düzeyi , parçalanmış aile ve suç arasında düşük bir korelasyon bulunmuştur. Dolayısı ile sosyal koşullar suçta açıklamada yetersizdir. Suç, genlerle geçmektedir ve suçta engellemek için bu genlere sahip olan insanların çoğalması önlenmelidir gibi yargılar varmıştır (akt.Muncie,1999).

Suçun genetik geçişini izlemek amacı ile günümüzde de bazı çalışmalar yapılmaktadır, örneğin ikiz çalışmaları gibi. Tek yumurta ikizlerinde , çift yumurta ikizlerine göre daha çok benzer davranış örnekleri vardır, bu çocukların davranışları üvey ebeveynlerinden çok öz ebeveynlerine benzemektedir. Mednick ve Volavko 'nun (1980) yaptığı bir çalışmada , tek yumurta ikizlerinin % 60'ının, çift yumurta ikizlerinin % 30'unun suç davranışını paylaştığını bulmuşlardır. Ancak bu sonuç suçun genetik olarak mı ? geçtiğini yoksa çevre, aile ve ikizlerin etkileşiminden mi geçtiğini açıklamamaktadır. Mednick, Gabrielli ve Hutching 1987 yılında, farklı ortamlarda büyüyen ikizleri incelediler, ikizler ayrı dahi olsa , suç davranışının paylaşıldığı kanaatine vardılar. Ancak neyin ya da hangi özelliğin nasıl geçtiğini açıklayamadılar.

Araştırmalar , sapkın , sosyal olmayan ve suç davranışlarını yaratan bireysel faktörleri saptamak için biyokimyasal incelemelere geçtiler . Bu çalışmalara göre, hormon dengesizlikleri , testostoren , vitamin , adrenalin , kan şekeri düzeyleri , alerjiler, düşük beyin dalgası aktiviteleri , epilepsi ve merkezi sinir sistemi

ameliyatları , suç ile ilişkili bulundu. Sonuçlar incelendiğinde, genlerle gelen bazı fizyolojik özelliklerin belirli psikolojik ve/veya sosyal faktörlerle etkileşime girdiğinde suçu ortaya çıkardığı sonucuna varılmıştır (Muncie ,1999).

Ergenin Kişiliği ;

Suç davranışını biyolojiden uzak durarak , zihinsel süreçler ve kişilik özellikleri ile incelemeye çalışan kuramcıların öncüsü Freud (1905) sayılır. Kendisi doğrudan suç davranışı ile ilgilenmemiş olsa da tüm davranışların bilinçsiz güdülerle , bilinçli kendilik, ahlak ve sosyal düzen algısındaki gerilim sonucu meydana geldiğini iddia etmiştir. Suç da böyle bir psişik çatışmanın sonucudur, birey yeterli bir biçimde kendilik kontrolünü geliştirmeyi başaramadığında , bilinçsiz güdüler , sosyal olarak kabul edilebilir faaliyetleri bozabilirler. Bilinçsizliğin bu yetersiz ve gerileyici kontrolü , erken çocukluktaki güven ve yakınlığa dayalı ilişki kurmadaki yetersizliğe dayanır. Aichorn'a göre (1925) suçlu gençler bebek gibi davranırlar çünkü , sosyal normları öğrenmeye neden olan ego ve süper ego geliştirmede başarısızdırlar(akt. Muncie,1999).

Genellikle olumsuz anlamlarla özdeşleştirilen ergen kavramına ilişkin geçtiğimiz yüzyıldaki görüşler şöyleydi; Eissler, (1958) ergen davranışlarını tahmin edilmez buluyordu ve dramatik duygu değişimleri yaşadıklarını iddia etmişti, Erikson (1968), ergenlerin kimlik krizinde olduğunu düşünüyordu ve temel görevleri ego kimliği ile kimlik karmaşıklığı arasındaki çözmektir. Bu açılarından bakıldığında ergenlik duygusal bozukluklarla ilişkilendirilmekteydi. Diğer psikolog ve psikiyatristler de , performans testleri, kişilik ölçekleri ve zeka testleri kullanarak , dışadönüklük, şüpheli, düşük zeka bölümü, tepkisellik ve narsizm ile suç davranışı arasında ilişki saptamışlardı (akt. Muncie,1999).

B Sosyal Pozitivizm ;

Sosyolojik yaklaşımlar , suçun nedeni olarak , sosyal faktörlerin önemine vurgu yaparlar . Yapılan istatistiksel analiz çalışmalarının sonunda ortaya iki genel sonuç çıkmıştır; suçun miktarı ve tipleri bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir ancak belirli bölgelerde yıldan yıla çok az çeşitlilik vardır. Bunun nedeni olarak da suç davranışının bireysel motivasyondan farklı nedenlerle ortaya çıkması gerektiğini iddia etmektedirler. Suç oranındaki dalgalanmalar , belirli toplumların ekonomik , politik ve sosyal değişiklikleri göz önünde bulunarak açıklanabilir (Muncie, 1999).

Sosyal Ekoloji ve Suç Bölgeleri;

Kentler , kırsal alanlara göre suçun daha fazla işlendiği bölgelerdir bu bölgeler suç bölgeleri ya da suçun sıcak noktaları olarak tanımlanabilir. Bazı bölgelerde, orada yaşayan insanlar tamamen değişse bile suç oranının sabit kalması , o bölgede suçu besleyen bir şeylerin olduğunu düşündürmektedir. Suç oranı şehir merkezine yakınlık oranında değişmektedir, şehir merkezine ne kadar yakın olunursa suç oranı da o kadar artar. Şehrin merkezindeki iş yerleri ile semtler arasındaki bölgeler de yaşayan insanlar değişse dahi suç oranı değişmemektedir, bu durum kişilik yapısından çok paylaşılan yaşam alanının özelliklerinden kaynaklanıyor gözükmektedir. Suç davranışlarının bazıları belirli bölgelerde kültürel davranışlar haline gelir ve bunlar öğrenilip yeni nesillere aktarılırlar. Yeni nesil bu tür kültürel ortamlarda, bir konuşma biçimi, davranış ve tutumları öğrenir

ve bu doğrultuda davrandığı sürece kendini grubuna ait hissetmektedir (Wiles, Bottoms, 1992).

Anomi ve Alt Kültürler ;

Durkheim 'ın (1964) formüle ettiği düşüncesinde ; sapkın davranışların olmadığı bir toplum imkansızdır çünkü bir normdan ya da idealden ayrılmayacak kadar azimli bireylerin olduğuna inanmak imkansızdır. Suç hem bireysel özgürlüğün ve ihtiyacın hem de sosyal değişikliğin arzulanır işaretinin ifadesidir. Bireyin normlardan sapmasının miktarı , belirli bir zamanda yönetilen topluma bağlılık ve bütünleşme düzeyi ile ilgilidir. Örneğin ; ekonomik kriz dönemlerinde yaşanan yüksek oranda intihar oranı , bu dönemlerdeki toplumsal düzenleme yetersizliğinden kaynaklanır. Toplum arzulanlar üzerinde yeni düzenlemeler empoze etmedikçe anominin sosyal durumu ya da normsuzluk meydana gelir. Anomi davranışı düzenlemedeki başarısızlıktan meydana gelir. Cloward ve Ohlin 'e göre (1961) suçlu alt kültür, orta değil , düşük sınıf içinde gelişir. Bu bölgeler yalnızca suçlu gençlerin çoğunlukla bulunduğu yerler değil aynı zamanda onlara katılmak isteyenlerinde bulunduğu bölgelerdir.

Sosyal pozitivist kuramcılarca genelde kabul edilen , suçla ilgili ortak özellikler şunlardır; suç çoğunlukla 15-25 yaş arası özellikle evlenmemiş ve büyük şehirlerde yaşayan erkeklerce işlenir. Suç , sıklıkla yaşadığı yeri değiştiren ya da yaşanan yerin sürekli değiştiği kişilerce işlenir. Okuluna ve/veya ailesine bağlı ya da başarılı gençlerce suç daha az işlenir, suç işleyen gençlerle arkadaşlık yapılması suç işleme ihtimalini yükseltir ve kendini bir sınıfın altında ve aynı koşul ve imkanlara sahip algılamamak suçu artırır (Braithwaite,1989).

I. V. II RADİKAL SUÇ KURAMLARI

Radikal Suç Kuramları ;

Radikal kuramcılar , insan davranışının farklı derecelerde olsa dahi iradeli olduğuna inanırlar ,davranış belirlenmiş değildir. Etkileşimcilik olarak da adlandırılan görüşe göre; dünya bireyin sosyal durumlara esnekçe tepki verdiği bir yerdir. Davranış , seçim , irade ve günlük yaşamı adlandırmadaki çeşitlilik boyunca belirlenir (Muncie ,1999).

Etiketleme ve Ahlaksal Panik Yaklaşımı ;

Bu yaklaşımda hiçbir davranış temelde suç olarak alınmaz. Neyin suç olarak değerlendirileceği sürekli olarak problemlidir çünkü suç sadece, diğerlerinin davranışının sosyal olarak yargılanması ya da etiketlenmesi sonucudur. Bu tür bir yargılama, kanunlarca ve onu uygulayanlarca kuvvetlendirilir. Ancak bu yargılar , tarih boyunca devamlılık göstermezler ve bireysel algıya bağlıdır. Becker 'in (1963) iddia ettiği üzere, davranış suç olarak etiketlendirilebilir ancak davranışın kendisi suç değildir. Davranış suç ajanlarınca ve sosyal algı , tepki sürecinde suç olarak yorumlanır. Suç yalnızca , etiketleme olduğunda ve kanun başarı ile uygulandığında var olur.

Lemert , (1967) sapkın davranışı ikiye ayırmıştır. İlk tipinde sapkınlık , görece olarak anlamsızca bir kural bozmadır ancak zamanla toplum sapkın davranışı proveke eden hatta yaratan bir hal alır ki bu ikinci tipidir. Kısacası bireyi suçlu olarak etiketlemenin kendisi suçu yaratır. Toplumda bir belirsizlik ya da anominin yaygın olduğu bir dönemde , suçlu gruplar bu kötü gidişin görsel sembolleri olarak daha fazla ön plana çıkarlar . Toplumun geri kalanı arasında yer

bulamayan ve dışlanan suçlu gruplarda , etiketlerini kabullenir ve rollerine uygun davranmaya başlarlar.

Klasik Marksist Yaklaşım ;

Muncie 'nin (1999) aktardığına göre ; klasik Marksizm'de (Marx, Engel, 1840) , tüm sosyal fenomenler , o toplumun üretim ve ekonomi ilişkisi bağlamında açıklanır. Kapitalist ekonomilerde üretim ve tüketim alanlarında eşitsizlik söz konusudur. Suç, biyolojik ya da ahlaksal yetersizlik nedeni ile değil , sosyal düzende ki devamlı çatışma ve tartışma nedeni ile meydana gelir. Ayrıca suç , kapitalist toplumlarda hep görülecektir çünkü temel sosyal eşitsizliğin bir ifadesidir. Çalışan sınıf, işinde ki ve evinde ki olumsuz koşullar ve sömürülme nedeni ile suç işler. Bu açıdan bakıldığında suç, burjuvalara karşı bir başkaldırı ve protesto davranışdır.

Banger 'a göre , (1916) suç kanunları gücünün haklarını korumak için vardır ve kapitalizm, bencilliği ve aç gözlülüğü artırır. Suç, yasal olarak ulaşılabilen tüm yollar tıkanıldığında , avantaj ya da zevk sağlama fırsatı yasal olmayan yollardan sağlandığı algılandığında ortaya çıkar. Suç yalnızca çalışan sınıfın davranışı değildir. Burjuva sınıfı da güçleri sayesinde suç işler (akt.Muncie,1999).

Quinney ve Chambliss 'sin (1975) yaptığı araştırmalar sonunda şu sonuçlara varılmıştır; davranışlar ancak , kural koyucu sınıfın çıkarları tehdit edildiğinde suç olarak tanımlanırlar, çalışan sınıfın ceza alacağı durumlarda kural koyucu sınıf ceza almaz, suç kapitalizmin baskıcılığının ve acımasızlığının sonucudur (akt.Muncie,1999).

Spitzer 'e göre (1975) suç davranışını anlamak için kapitalizmin , tarihsel gelişimi ve yapısal özelliklerine bakmamız gerekir. Problemler , kapitalist

toplumlarda ki üretim ilişkilerinden kaynaklanır. Şu biçimlerde problemler gözükür; insan yapımı ürünün kendine mal edildiği durumlar, fakirin zenginden çalması gibi, kapitalist üretimin meydana geldiği sosyal koşullar örneğin, ücretli işçi olmayı reddeden ya da bunu yapamayanlar, kapitalist toplumlarda üretim ve tüketim ilişkilerinden kaynaklanan durumlar, sosyalleşme ya da uyum yerine kaçan ya da ilaç kullananlar gibi, üretici ya da üretici olmayan rollerde sosyalleşme , örneğin, okullu olmayı ya da aile yaşamını reddeden gençler- çeteler. Bu durumlar , iki şekilde gelişir; direkt olarak kapitalist üretimin problemlerinden veya direkt olmayan sınıf sistemi problemlerinden. Sonuçta , toplumda baskın sınıfın açısı ile sosyal çöp olarak adlandırılan ve topluma yük getirdiği düşünülen gruplar oluşturulur, örneğin, zihinsel ya da bedensel engelliler, madde bağımlıları , gibi. Bunun yanında bir de sosyal dinamit olarak adlandırılan gruplar oluşturulur, örneğin, suçlular veya sapkın davranışta bulunanlar. İkinci grubun yarattığı düşünülen problemler, kapitalist toplumlarda , baskı ve kontrolle ya da bir kuruma yerleştirilerek çözülmeye çalışılır.

Feminist Yaklaşım ve Cinsiyet Çalışmaları ;

Suç kuramlarının çoğu, erkeklerde sapkın davranışlar , erkek genç suçluluğu ve erkek mahkumlar üzerine yapılmıştır. Cinsiyet ve suç, kadın ve suç gibi konular üzerinde 1970 'lere kadar durulmamıştır. Kadınların sapkın davranışları göreceli olarak anlamsız biçimde değerlendirilmiştir.

Oakley 'in (1972) bu konudaki görüşleri şöyledir; kadınlar farklı rollerde sosyalleşirler ve erkeklerde daha biçimlendirilmiş sosyal kontrol objeleridir. Kadınları, koruma, rehberlik etme ve agresif olmayan, bağımlı biçimde eğitme tarzı ve anlayışı onları daha az suça yöneltmektedir. Cinsiyet rolleri doğuştan

değildir. Cinsiyet rolleri arasındaki farklar sosyal olarak yapılırlar. Suç ve maskülenlik bir biri ile ilişkilendirilmiştir ve ikisini ayıran çok ince bir çizgi vardır (akt.Hagan, 1985)

Millet 'e (1970) göre; radikal feministler, suçu maskülen gücün yapısı ile oldukça yakından ilişkili bulurlar . Saygıdeğer toplumlarda erkeklerin, kadınlar ve çocuklar üzerinde gücünü sürdürdüğü sosyal ilişki setleri vardır. Bu güç tutumu, cinsel şiddet gibi durumlarda davranışa dökülür, dolayısı ile sapkınlık, şiddet ve cinsel içerikli suçlar çok büyük bir problem olarak da algılanmazlar. Bir çok suç, kadınların etkisizliğini arttırmak için kullanılan bir araç haline gelir demektedirler(akt.Hagan, 1985).

I. V. III. SOSYAL ÖRGÜTSÜZLÜK KURAMLARI

Bu kuramlar , sosyal kontrol kavramı üzerinde durmaktadır ve Durkheim gibi , sosyal kontrol yokluğunun ya da başarısızlığının sapkın davranışı açıkladığına inanmışlardır .

1937 yılında Trasher yeni deneyimler arama, tepki verme ve bilme ihtiyaçlarını kastederek bunlara insanın yaşayan enerjileri adını vermiştir. Bu enerjiler ergen yaşamını doğal olarak özgür ve vahşi hale getirir. Burada sorulması gereken soru , hangi koşulların bu enerjilerin açıkça ortaya konmasına neden olduğudur. Kendisine göre, toplumdaki örgütsüzlük ve geleneksel kontrollerin eksikliği temel nedendir. Eğer toplumda ve ailede örgütsüzlük varsa genç erkekler sadece kontrolsüz kalmaz aynı zamanda temel insani ihtiyaçlarını karşılamada da yetersiz kalırlar. Çeteler bu ihtiyaçlara hizmet eden sosyal örgütlerdir (akt.Hagan,1985).

1920 'li yıllarda Shaw ve McKay 'in yaptığı çalışmalar sonunda , genelde şehir merkezine yakın gece kondu bölgelerinde suç oranının yüksek olduğunu tespit edilmiştir. Bu bölgeler orada yaşayanların hedeflerini gerçekleştirmede yetersiz bir anlamda sosyal organizasyonluğun olduğu bölgelerdir. Bir toplumda fakirlik yaygın ve yerleşim yerleri arasında bir yöne doğru sürekli bir hareketlilik varsa aynı zamanda yapısı heterojense, sosyal kontrol zayıflar ve suç yaygın olarak görülmeye başlar demektedirler (akt.Hagan,1985).

Sutherland'a göre; (1942) insanlar yalnızca bu tür davranışları kabul edilir bulduklarında suç işlerler yani suç davranışı kabul edildiği , kabul olunmayan yerlerden izole olunduğu durumlarda işlenir. Kendisi yaptığı incelemeler sonunda şu sonuçlara varmıştır; toplu olarak suç işleme daha yaygın ve devamlıdır. Suçlu bulunmak ya da mahkumiyet, suç işleyen için , iş ilişkileri açısından bir statü kaybı değildir (akt.Hagan,1985).

Skyles ve Matza 'ya göre ise (1957) suçlular ve diğerleri arasında sanılanın aksine benzerlikler daha çoktur. Bir suçlu kanunu çiğnediğinde genellikle utanma ve suçluluk sergiler, sapkın olarak kabul edilen ya da kabul edilmeyen durumların genellikle ayrıntıdadırlar. Suçlu yaşam biçimlerinden yaptıklarını mantığa bürüme sürecinden düşünmeden geçerler. Bu mantığa bürüme davranışlarına , yansızlaştırma teknikleri adını vermişlerdir. Bu teknikler şunlardır; *sorumluluğu reddetme*; suçlu değil, sosyal düzenin kurbanıdır, kendisi toplumun hedefleri ile kanunlar arsında sıkışıp kalmıştır, *Zararı reddetme*; davranışlarının gerçekten büyük zararlar verdiğini kabul etmezler, *Kurbanı reddetme*; olay bir tür nefsi müdafaadır, kınayanları kınama; özneyi eleştirme, davranışlarının değiştirilmesine kapalıdır yaygındır (akt.Hagan,1985).

I. V. IV. KONTROL KURAMLARI

Suçla ilgili sosyal kuramlar, insanların kötü güdülenmedikçe iyi olduklarını farz etmektedir, sosyal adaletsizlik ve diğer bazı problemler insanların kontrolleri dışındadır. Buna zıt olarak kontrol kuramları bir çok insanın iyi ve kötü için eşit fırsatı olduğuna inanır. Kontrol kuramlarına göre, toplum norm ve değerlerini tanımlayıp üyelerine empoze eder dolayısı ile suç söz konusu olduğunda neden yaptın diye sormaz, biz neden yapmadık diye sorarlar (Hagan, 1985).

Hirschi 'nin (1969) bu konudaki görüşleri şöyledir, insanları sapkın davranıştan uzak tutan sosyal bağların dört bileşeni vardır, bunlardan ilki olan bağlanma şunu ifade eder; bizi diğerlerinin istek ve beklentilerine duyarlı hale getirir. Sevdiklerimizin incinmesinden korkarız ve onları kaybetmek istemeyiz ve tüm bunlar için çaba sarf ederiz . Bu davranışlar da bizi sapkın davranışta bulunmaktan uzak tutar. Bağlılık ise, eğitim, meslek ve iş gibi konularda hedeflerimize ulaşmak için harcadığımız zaman ve enerjiye karşılık gelir ve başarılı hedefler toplumsal kuralların yıkılmamasında sigorta işlevi görürler. Sapkın davranışlar bu başarıların kaybedilmesi anlamına gelir dolayısı ile çoğumuz bu yüzden dürüstüzdür. İlgililik , eğer bir insan geleneksel bir işle meşgulse sapkın davranışlara zaman bulamaz bir ata sözünde dendiği gibi, boş el şeytanın çalışma yeridir. İnanç, sapkınlık bu tür davranışları gerektiren inançlardan kaynaklanmaz daha çok sapkınlığın yasaklandığı inançların yokluğundan kaynaklanır. Toplumsal değerleri benimsemeyen kişi onun normlarına uymak için moral bir zorunlulukta hissetmez(akt . Hagan, 1985).

Nye 'e göre (1973) sosyal bağın oluşumuna katkıda bulunan dört farklı yol vardır, bunlardan biri olan içselleştirilmiş kontrol, çocuğun bilincinin oluşmasında rol oynar, bu kontrol , kaygı ve suçluluğun temellendiği duyguları oluşturan

normların ve değerlerin içselleştirildiği kontroldür. Ebeveyn ödül ve cezaları ile devamlılığı sağlanır. Doğrudan yapılmayan kontrol, ailenin beklenti ve isteklerine karşı gelmeden ve onları incitmeden istekte bulunmaya karşılık gelir, aileye bağlılığı gerektirir. Doğrudan yapılan kontrol , kısıtlamalara ve cezalandırmalara karşılık gelir , ev dışında harcanan zamana, arkadaş seçimine ve çeşitli aktivitelere kurallar konulmasıdır. Doyum ihtiyacı, bu ihtiyaç çocuk başarı gösterdikçe doyurulur , okul başarısı gibi. Bu dört farklı yolun kullanıldığı ailelerde çocuğun uyumu başarılararak suçtan uzak durması sağlanır. Ebeveynler kız çocukları üzerinde daha kısıtlayıcı oldukları için , kızlar suçtan daha çok uzak dururlar demiştir (akt. Hagan, 1985).

I. V. V . SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

Akers'in sosyal öğrenme kuramına göre (1977) sapkın davranışın ödül ve cezalarla biçimlendiği , durumsal bir süreçten kaynaklandığıdır. Sapkın davranışlar, ödül ve ceza vererek , olumsuz uyarılarla zayıflatılarak güçlendirilir. Birey davranışlarını iyi ya da kötü olarak değerlendirmeyi öğrenir ve tanımların kendisi davranış üzerinde bir baskı gücü oluşturur. Eğer birey sapkın davranışta bulunursa davranışını , uyumlu davranıştan daha adaletli ya da arzulanır bulur. Örneğin, birey hemen herkesin içki içtiği bir grupta olsun , kendisi alkoliklik derecesinde içki içiyorsa bu gruptan dışlanması ya da en azından kınanması çok olasıdır. Grubundan davranış için baskı gördüğü anda , içki içmesini ödüllendiren bir grupla karşılaştığında diğer grubun üyesi olmayı seçebilir dolayısı ile sadece kontrol yokluğu değil , davranışa ilişkin alternatif ödüllerin varlığı da suç ve sapkın davranışın nedenlerini açıklamaktadır.

I. V. VI. SINIFLANDIRMA KURAMLARI

Sınıflandırma kuramlarında , birey rastlantısal olarak ve yaptığıının rolünü benimsemeden, kendilik algısı değişmeden suç işleyebilir ki bu ilk tür sapkın davranıştır ve devamlı olmayabilir, ancak birey davranışı dolayısı ile yargılanıp suçlu bulunduğu bireye yönelik bir tepki gelişir ve davranışın kötü oluşundan bireyin kötü oluşuna doğru bir algılayış gelişmeye başlar. Bu durumda birey kendine yöneltilen özellikleri benimsemeye başlar ve kendilik algısı bu doğrultuda değişir ki bu durumdan sonraki suça ilişkin davranışlar ikinci tür sapkın davranışlar olarak adlandırılır ve genellikle devamlıdır (Hagan, 1985).

Toplum içinde belirli grupların , sınıflandırma yapmak için , kanun üzerinde etkileri vardır ve kanunların yapımında merkezi roller oynarlar. Örneğin Vold'e göre (1958) bu gruplar kendi değer yargılarını diğerlerine empoze ederler ve farklı tutum ve davranışları suç olarak tanımlarlar. Kendisine göre suç, azınlık davranışdır, suçlu kimseler, baskın grubun düzen ve kurallarına az ya da çok karşıdır. Gençler için , dünya yetişkinlerin değer yargılarına göre kurulmuş bir yerdir ve yaptırım gücü olanlar bu değerleri gençlere empoze etmeye çalışırlar . Benimsemeye yönelik bir problemde ise suçlu olarak sınıflandırılırlar . Nesiller arası değer farklılıkları , genç suçluluğunun kökenidir (akt. Hagan, 1985).

Türk'e göre (1968) suç , biyolojik, psikolojik hatta davranışsal bir fenomen değildir. Yasal otoritelerce sunulan , algılanan ve değerlendirilen tanımlanmış bir sosyal statüdür. Toplumda iki tür insan vardır; karar verenler-otoriteler /baskın olanlar ve bu kararlardan etkilenenler-subjeler-. Otoriteler , suçluların, subjede olduğu kanunlar yaparlar. Otoriteler baskın sosyal normları, subjeler uyumla ilgili sosyal normları öğrenirler. Bununla birlikte, sosyal normlara bütünüyle bir katılım

veya fikir birliği yoktur, bu da otoriteye başkaldırı ile sonuçlanır. Suç, otorite yokluğu ya da başarısızlığı sonucu meydana gelir (akt. Hagan, 1985).

I. V. VII. ALT KÜLTÜR KURAMLARI

Banfield 'e göre (1968) Şehir yaşamında ortaya çıkan ve çeşitli suç işleme olasılığı bulunan gruplar vardır. Bu gruplarda suça yatkınlığı iki faktör belirler, eğilim ve dürtü. Eğilim, bireyin sınıf kültürüne, kişiliğine, yaşına ve cinsiyetine bağlıdır ve bu özellikler değişime dirençlidir. Dürtü, durumsal faktörlere bağlıdır, bölgedeki polis sayısı, ulaşılabilirlik ve alınan Şeyin değerı gibi. Bu iki faktör bireyin suça eğilimini belirler. Eğilimi belirleyen beş element vardır, ahlak tipi, ego gücü, geleceğe bakış, alınan riskin arzulanırlığı ve verilen zarara duyulan isteklilik. Üç tip ahlak düzeyi bulunur, doğru olanın ödüllendirilip yanlış olanın cezalandırıldığı gelenek öncesi ahlak, doğru olan birinin görevini ya da otoritenin gerektirdiklerini yapması olarak tanımlanan geleneksel ahlak, desteklenmeye değer bazı evrensel değerlerin bulunduğu gelenek üstü düzey. Birinci ve üçüncü ahlak düzeyleri ikinci ile zıt düşebilir ve bu da alt sınıflarda suçu yaratan en büyük etkindir. Ego gücü davranışlarını kontrol etme kapasitesine karşı gelir. Geleceğe bakış, kişinin geleceğini ne kadar göz önünde bulundurduğu ile ilgilidir. Riskin arzulanırlığı, yapılan davranışta ki değerikliği arzulama derecesidir verilen zarara isteklilik ise, bireyin duyduğu acıyı diğerlerine empoze etme isteğidir. Erkekler, ergenler ve alt sınıf üyeleri genellikle gelenek öncesi ahlak düzeyindedirler , düşük ego güçleri vardır, geleceği kısa vadeli biçimde göz önüne alırlar, artmış risk tatları ve verilecek zarara büyük isteklilik duyarlar, dolayısı ile suç için yüksek risk grubunu oluştururlar (akt. Hagan, 1985).

I. V . VIII. AİLE STATÜLERİ VE SUÇLU ÇOCUK

Monahan'a göre (1972) bir çocuk ebeveyninden , ölüm , terk edilme , boşanma gibi nedenlerle uzun süreli olarak ayrıldığında bir yoksunluk dönemi yaşar. Yoksunluğun çocuk üzerindeki en olumsuz etkisi ekonomik yetersizliği de beraberinde getirebilmesidir. Yıkılan bir aile söz konusu olduğunda , bu durumun çocuğun üzerinde etkilerini belirleyen çeşitli faktörler vardır, çocuğun yaşı, aile yaşamının kalitesi gibi. Normal olmayan aile ilişkileri , suçlu çocukların ailelerinde suçlu olmayanlara göre daha yaygındır. Yapılan ilk çalışmalar, ıslah evlerinde ya da bir kuruma yerleştirilen çocukların ailelerinin yıkılmış aileler olma oranının toplumun geneline göre iki misli fazla olduğu tespit etmiştir.

847 erkek ve kızın doğumdan 33 yaşına kadar incelendiği bir çalışmada , okul öncesi dönemde ailelerinde evlilik problemleri olan erkek çocukların % 29.9 'u ,15 yaşından önce tutuklandığı, % 13.8 'inin ise , 15 yaşından sonra tutuklandığı gözlenmiştir. Bunun yanında , babanın oğlu ile 11 yaşına kadar süren ilişkisinin kalitesi , çocuğun suç işleme davranışı ile ters orantılı olduğu gözlenmiştir. Ailede suç geçmişi olan bireylerin bulunması ve ekonomik yetersizlikler , tüm yaşam dönemleri boyunca sapkın davranışın gözlenmesine neden olabilmektedir bunun yanında , ebeveyn değişikliği ve/veya okuldaki başarısızlık özellikle erken dönem suç kariyeri ile ilişkilidir (Le Blanc, Loeber, 1993).

Burt 'ün 1944 'de yaptığı araştırma sonunda ,ebeveyni boşanmış ya da ayrılmış erkek çocukların suç işleme oranı, toplumun gelenine göre iki misli fazla olduğu tespit edilmiştir (akt. Young, 1996). Boşanma, ayrılma ya da ölüm gibi nedenlerle parçalanmış ailenin çocuklarında suç işleme olasılığı, bir ayrılık ya da parçalanma olmayan ancak aile içinde suiistimalin ve/veya reddedilmenin olduğu çocuklara oranla daha azdır. Dolayısı ile suç, ebeveynler arası problemlerin olduğu

parçalanmış aileler ile her hangi bir parçalanma olmayan ancak çeşitli sorunların yaşandığı ailelerin çocuklarında daha yaygın gözlenmektedir.

West 'in yaptığı bir çalışmada (1982) genç suçlunun , kişiliğinin , sosyal geçmişinin, aile öyküsünün, diğer suçlu gençlerle ve suç işlememiş akranları ile arasındaki farkın sapkın davranışı açıklayabileceğini iddia etmiştir. Suçun tek bir nedenden değil farklı baskıların toplamından kaynaklandığını söylese de temel neden olarak , çocuk –ebeveyn etkileşimini göstermiştir. Aile, birey ve toplum arasında bir köprüdür. Erken dönemde anneden uzun süreli ayrılık , çocuğun sevmeye ve güvene dayalı ilişkiler kurma kapasitesini bozduğunu ve sosyal olmayan yaşam tarzını benimsemesine neden olduğunu iddia etmiştir. Ebeveynin birinden ya da ikisinden uzun süreli ayrılık 6 yaşından önce ise bu ayrılığın 6-10 yaşları arasında olduğundan daha çok suç davranışı ile ilgilidir. Bir hastalık ya da ölüm nedeni ile ayrı kalma, ebeveyn anlaşmazlığı nedeni ile ayrılmalarına oranla suçla daha az ilgilidir (akt. Young, 1996).

Sampson ve Laub'a göre (1993) suç davranışını arttıran dört faktör vardır; hem annenin hem de babanın çocuğa, sert, belirsiz ve cezalandırmaya yönelik bir disiplin uygulaması, ebeveynin yetersiz rehberliği, ebeveynin çocuğu reddetmesi ve çocuğun ebeveyne zayıf duygusal bağlanması gibi. (akt. Young, 1996).

Ebeveyn ve ergen ilişkisinin kalitesi yanında , suç davranışının kişilik boyutları ile de ilişkisi vardır. Suç ve kişiliği çalışan araştırmalar genelde Eysenck'in (1960) suçla ilgili olduğunu söylediği 3 kişilik boyutunu incelemişlerdir.

I . VI. KİŞİLİK VE KİŞİLİK BOYUTLARI İLE SUÇ İLİŞKİSİ

Eysenck'in aktardığına göre (1960) , Watson, kişiliği şöyle tanımlar; güvenli bilgi vermeye yetecek kadar ki bir zaman diliminde , gerçek gözlemle keşfedilebilen faaliyetlerin toplamıdır. Prince göre kişilik (akt. Eysenck, 1960) , biyolojik olarak doğuştan gelen tabiatın , dürtülerin , eğilimlerin , arzuların , bireyin iç güdülerinin ve eğilimlerinin toplamıdır.

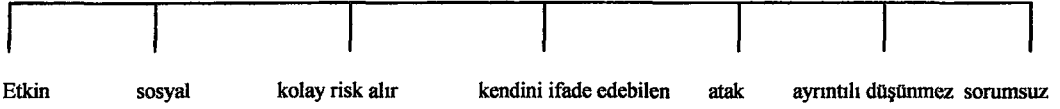
Kişilik , bireyin çevreye olan biricik uyumunu belirleyen az ya da çok değişmez karakterinin , dayanıklı bir organizasyonu , mizacı, zekası ve fiziğidir (Eysenck,1960).

Eysenck'e göre (1964) kişiliği değerlendirmenin üç yolu vardır; ilki, kişinin belirli özelliklerini saptamak için davranışlarının gözlenmesidir. Saptanan bir davranışa, gözlenme sıklığına bağlı olarak puan verilebilir, örneğin sosyallik derecesine 1 ile 5 arasında değişen puanlar verebiliriz. İkinci yol, kişinin kendini değerlendirmesidir. Burada kişiye, kendini değerlendirmesi istenen uzun bir soru listesi verilir. Evet ya da hayır biçiminde soruları yanıtlar ve sorulara dürüstçe cevap vermesi, sonuca güvenirliliği artırır. Son yol ise objektif testlerdir.

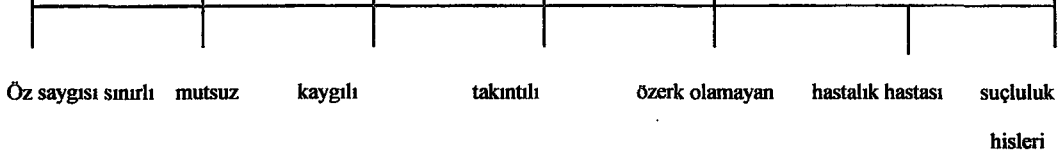
Kişilik ile ilgili çalışmaların sonunda , kişiliğin sınıflandırılması yapılır, sınıflandırmada , tip ya da özellik görüşlerinden biri kullanılır. Tip görüşüne göre, her birey mutlaka belirli tiplerden birine dahildir ve bu tipin tüm özelliklerini taşır , ara tipler ya da bir tipte farklı dereceler söz konusu değildir. Özellik görüşüne göre, insanlar bir özelliği, diğer tüm insanlarla paylaşırlar ancak o özelliğe farklı derecelerde sahiptirler. Bir özellik bir çok özelliğin bir araya gelmesi ile oluşur.

Örneğin;

Dışadönük

İçedönük

Yukarıda , dışadönüklüğü ve içe dönüklüğü oluşturan çeşitli özellikleri görüyoruz.

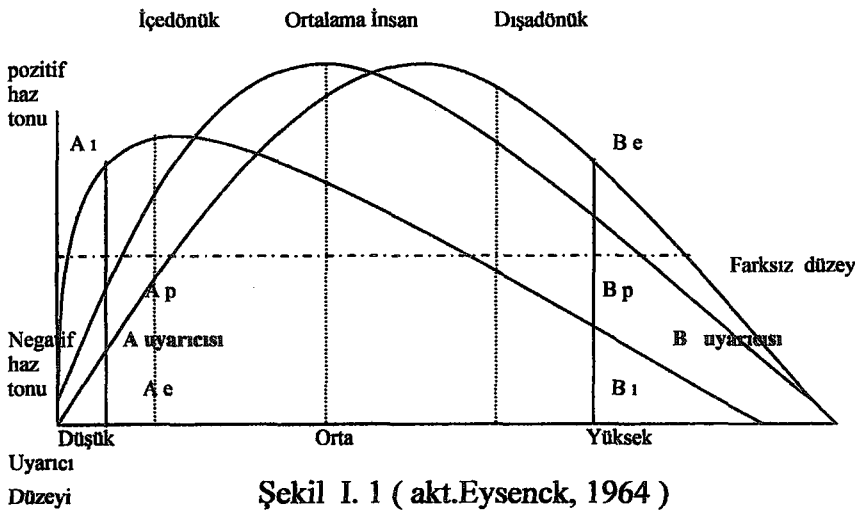
Dışadönüklüğü ve içe dönüklüğü nasıl tanımlarız?

Eysenck'e göre (1964) tipik bir dışa dönük, sosyaldir, partilerden hoşlanır, bir çok arkadaşı vardır, konuşmak için insanlara ihtiyaç duyar, okumaktan ve ders çalışmaktan hoşlanmaz . Heyecan arayan, şansını deneyen , hemen o an karar verip davranışta bulunan ve genelde tepkisel biridir. Her zaman hazır bir cevabı vardır, genellikle değişikliklerden hoşlanır ve iyimserdir. Agresiftir ve duyguları sıkı bir kontrol altında değildir ve her zaman güvenilebilir biri de değildir. Tipik bir içe dönük ise, sessiz , utangaç bir insandır, kitapları insanlara tercih eder, kendini çok yakın bulduğu inanlar dışında saklar ve konuşmaktan hoşlanmaz, davranışından önce düşünür ve heyecandan hoşlanmaz, günlük yaşamı ciddiye alan ve düzenli yaşamaktan hoşlanan biridir. Duygularını kontrol altında tutar nadir olarak, agresif olur. Güvenilir biridir, genellikle kötümserdir ve etik standartlara çok önem verir.

Nörotikliği ve psikotikliği nasıl tanımlarız?

Eysenck'in aktardığına göre (1964) psikiyatr Pierre Janet , nörotik bozuklukları iki temel gruba ayırmıştır; psikonetik (psychosthenic) ve histerik. İlk gruba, anksiyete, depresyon, fobiler , saplantılı ve zorlantılı alışkanlıklar girer, ikinci gruba ise, histerik davranışlar olan , bellek kayıpları , paralize olma, körlük gibi görünüşte fiziksel sorunlar olan ancak gözlenebilir anatomik problemlerin olmadığı durumlardır, dışa dönükler rahatsızlandıklarında , histerik semptomlar, içe dönükler ise psikonetik semptomlar geliştirme eğilimindedirler. Psikotikler , yaşamları boyunca , sosyal düzenlemelerinde göz önüne alınacak zorluklar yaşarlar, bunun yanında her hangi bir zeka ya da nörolojik problemleri yoktur. Duygusal kontrolleri bozuk ve tepkiseldirler , ilerisini görmede yetersizdirler ve basit davranış standartlarına sahip değildirler, kendilik- güvenleri sınırlıdır, sorumluluk alamazlar . Sosyal ve etik kuralları anlamada ve uygulamada problemler yaşarlar ve en dışa dönük grubu oluştururlar. Suçlu popülasyonda en sık rastlanan kişilik boyutudur.

Bireyin , ketleyici ya da uyarıcı potansiyelinin derecesi , nasıl, içedönük ya da dışadönük tipte davranışa neden olur?

Yukarıdaki tablo , uyarıcı düzeyleri ile haz tonu arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Normal popülasyonla karşılaştırıldıklarında ,dışadönüklerin yüksek düzeyde uyarılma , içedönüklerin ise düşük düzeyde uyarılma tercih ettikleri görülmektedir. Yüksek düzeyde uyarılma düzeyi, yüksek düzeyde olumsuz haz tonu yaratır. Yüksek düzeyde uyarıcı acı verir ve genellikle bunlardan kaçınılır. Aynı biçimde düşük düzeyde uyarıcı düzeyi- duygusal yoksunlukta denir- yüksek düzeyde negatif haz tonu meydana getirir. Söz konusu her hangi bir uyarıcı , içedönüklerce normal bireylere oranla , daha yüksek düzeylerde deneyimlenirken, dışadönüklerce daha düşük düzeyde deneyimlenir (Eysenck, 1964).

Dışadönükler , güçlü ketleme potansiyelleri ile daha az acı deneyimlerler ve acıya daha toleranslıdırlar ancak duygusal yoksunluğa içedönükler kadar toleranslı değildirler. Dolayısı ile dışadönükler, daha kolay risk alan, sürekli bir hareketlilik arayan ve yaratan bireylerdir (Eysenck,1964).

Tarih boyunca bir çok insan , suçun, doğuştan suçlu olan insanlarca işlendiğini düşünmüşlerdir diğer bir deyişle bu insanlar kötü doğmuşlardır. Dolayısı ile ne yaparlarsa yapsınlar, günün birinde suç işleyeceklerdir. Suçun genler yoluyla geçişini incelemek amacıyla Lange tarafından (akt. Eysenck,1964) yapılan ikiz çalışmalarında , 15'i tek, 22 'si çift yumurta ikizi incelenmiştir. 13 tek yumurta ikizinden 10'unun diğer ikizi de hapistedir. 17 çift yumurta ikizinden ise 2'sinin diğer ikizi hapistedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, sıradan kardeşlerinde ikizler kadar suç davranışını paylaşacakları çünkü her durumda genetik mirası alacaklarını iddia etmiştir ve suç davranışında , çevrenin ve kişilik özelliklerinin rolünü reddetmiştir. Ancak tüm ikizlerde, suç davranışı paylaşılmamaktadır ve suç

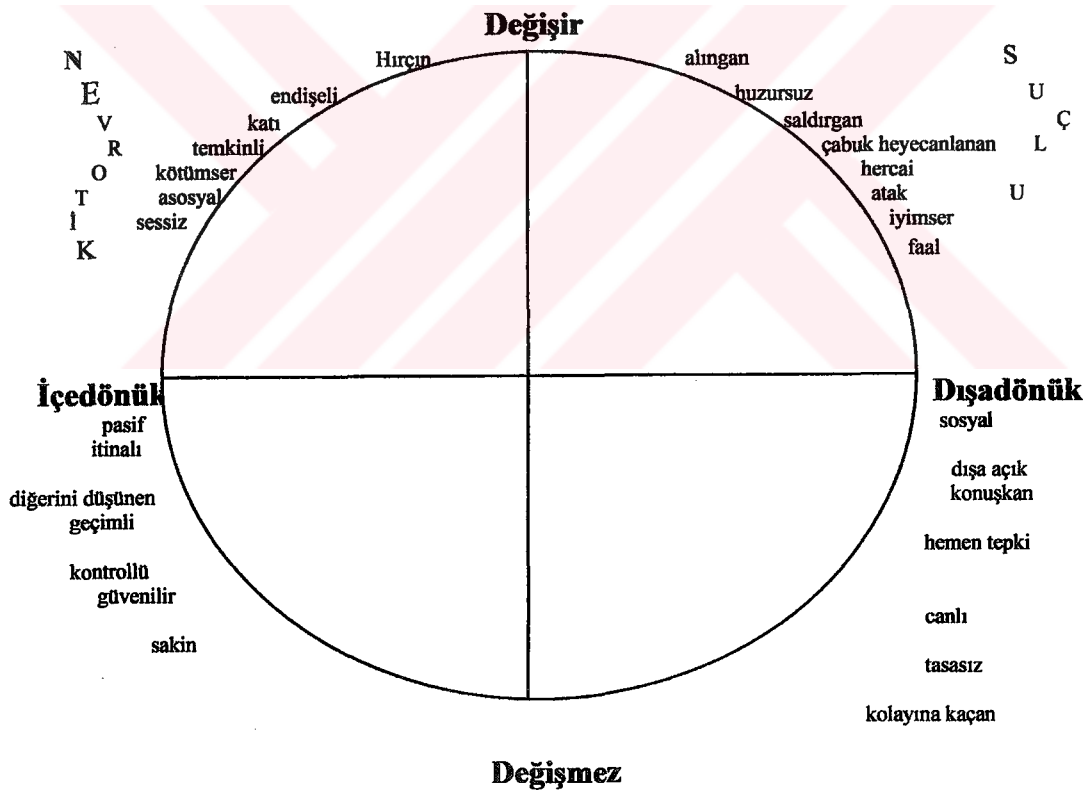
bir kaderse bireysel çabaların ve beklentilerin ne anlamı kalır? Genetik miras suç davranışında önemli bir rol oynar ancak suç sosyal bir olgudur, biyolojik bir olgu değildir (Eysenck, 1964).

İnsanlar kendilerine haz veren şeyleri yapma, haz vermeyen şeylerden de kaçma eğilimindedirler. Eğer bir davranışın ödül ya da ceza olarak iki sonucu varsa ve ceza önce geliyorsa ketleme davranışı, ödül önce geliyorsa pekiştirme davranışı meydana gelir. Peki öyleyse suç neden toplumun % 10 'luk bir kısmında görülmektedir? Normal insanların davranışlarında ego , süper ego ve vicdanlarının rehberliği söz konusudur, yakalanmayacaklarını bilseler dahi , suç davranışında bulunmazlar. Peki ama neden bazı insanlarda vicdan güçlü bazılarınsa ise zayıftır? İnsanlar iki türlü öğrenme süreci yaşarlar, ilki herkeste ortaktır , ödüllendirilen davranışlar haz sağlar ve tekrarlanır, cezalandırılanlar ise, haz sağlamaz ve görülme sıklıkları azalır. Diğer tip öğrenmede ise, pekiştirme ile değil , çağrışım ile meydana gelir, iki uyaran ödüllendirildiği için değil, zamanda ve mekanda yakın oldukları için ilişkilendirilir ki bu koşullanmadır. Suç ve ceza arasındaki zaman uzadığında birey suç davranışını işlerken , koşullanmanın getirdiği kaygı ve korkuları hafif yaşar . Bu konuyu açıkça gösteren şu deneyi inceleyelim, aç ratlar bir deney kutusuna yerleştirilirler ve bir zil sesi duyduktan sonra kutuya bir yiyecek parçası düşer, ancak yemeği zil sesinden 3 dk. sonra yemeğe başlamazlarsa , ayaklarına elektrik şoku verilmektedir. Deneyin sonunda hayvanların 3 biçimde davrandıkları görülmüştür, 1. grup , yemeği süreyi beklemeden yiyen ve şoku alan grup – psikopat davranış-, 2. grup , yemeği yemeği reddeden grup- distimik tepki-, ve 3. grup, süreyi bekleyip yemeği yiyenler- normal davranış. Süreyi beklemeden yiyeceği yiyen ratlar aslında şokun geleceğini bilmektedirler ancak yine de bu şekilde davranmaktadırlar. Bu durum

şöyle açıklanabilir, Performans = alışkanlık x güdü. Koşullu kaygı yada korku tepkileri , bir güdü gibi tepki verir. Zil çaldığında ve yiyecek düştüğünde , hayvan iki güçlü tepkiyle karşı karşıyadır. Bir yanda yeme güdüsü, diğer tarafta korku güdüsü. Hangi güdünün ağır basacağı o anki koşullanma miktarına bağlıdır (Eysenck,1964).

Bizlerin ahlaksal ve sosyal açıdan kabul edilebilir biçimde davranmamızı sağlayan vicdan, uzun bir koşullanma sürecinin sonucudur. Bu süreçteki problemler kişinin sapkın davranışlarının en önemli nedenidir. Özellikle psikopat bireyler çok düşük düzeyde koşullanırlar (Eysenck,1964).

Suç davranışı ile kişilik boyutları arasındaki ilişkiyi şu tablo ile özetleyebiliriz;

Şekil I. 2 (Eysenck , 1960)

Suç davranışı ile, dışadönüklük, nörotizm ve psikotizm kişilik boyutları arasında pozitif bir ilişki olduğunu iddia eden Eysenck'in kuramı şöyle özetlenebilir;

Dışadönükler; zayıf koşullanırlar,

Sosyalleşme bir koşullanma sürecidir,

Bu nedenle dışadönükler zayıf sosyalleşme eğilimindedirler,

Nörotiklerin yüksek düzeydeki heyecanlılık ve kaygı özellikleri, pekiştirici bir güdü olarak faaliyette bulunur.

Bu nedenle dışadönük-nörotikler, normal popülasyona göre daha çok sosyal olmayan davranışlarda bulunurlar.

I. VII. SUÇLULARIN KİŞİLİK VE ÇARPITILMIŞ DÜŞÜNCE ÖZELLİKLERİ

Vochelson ve Samenow'a göre (1993) suç işlemiş bireylerin , diğerlerinden farklılaşan , kişilik ve çarpıtılmış düşünce özellikleri vardır, bu özellikler Erikson'nun 3 temel kişilik boyutunun özelliklerine benzemektedir. Örneğin aşağıda anlatılmakta olan, Enerji konusu; dışadönüklüğün, korku, hiçlik,somut düşünme, zaman perspektifi yokluğu , empati kuramama ve yalnızlık ; psikotizmin, öfke, gurur, tutarsızlık, teklilik duygusu ise nörotizmin özelliklerini içermektedir.

Enerji; suçlular çok enerjiktirler, ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin bildirdiklerine göre ortalama bir çocuktan çok daha fazla motor aktivite sergilerler.Yönetilmeleri ve kontrol edilmeleri oldukça zordur. Zihinleri özellikle arzulanmayan ve diğerlerine problemler yaratacak aktivitelerle meşguldür. Ancak bu enerjileri her zaman gözlenmez özellikle yapmak istemediği şeylerle karşılaşınca oldukça yorgun gözükebilir.

Korku ; bu duygu , suçluların yaşamlarında devamlı ve yaygındır. Genelde iki nedenden ötürü korku duyarlar; vücuduna zarar gelmesi ya da ölüm ve alt edilme korkusu. Suçlunun zihninde ölüm korkusu aygın ve güçlüdür, yaşadığı her günün son olacağını düşünürler ve bu nedenle ölüm korkusu genellenebilir ve kendilerini bir çok aktiviteden alı koyarlar ,örneğin; araba kullanmak gibi. Ya da bazı fobiler geliştirirler, ışık, böcek, kilolu olma, kapalı yer fobisi vb. Alt edilme korkusu ise suçlular için evrensel bir korkudur. Kontrol edemediği her şey onda bu duyguyu uyandırır. Dünyaya isteklerini karşılamadığı için kızgındır, bu duygu bazen diğerleri isteklerini yapmadığında ortaya çıkar ya da diğerleri, ne yapacağını söylediğinde. Bu durumda kendini zayıf düşmüş ve tehlikelere açık hisseder. Ancak kendileri duygularını açıklarken asla korku kelimesini kullanmazlar çünkü bu duyguya sahip olmak ölmekle eşdeğerdir. Bu duyguyu bastırmak için ondan kaçabilir ya da dünyanın korkulmayacak bir yer olduğunu göstermek için her yolu denerler.

Hiç Konumu; suçluların en çok korktukları şeylerden biride hiç olmaktır. Onlara göre en yukarıda olmak ile en aşağıda olmak arasında bir derece yoktur ve konumlarını gerçeğe göre daha iyi ya da daha kötü algılayabilirler. Hiç olma düşüncesinin 3 bileşeni vardır, olaylara uymayan biçimde kendini aldatma, bu durumdan herkesin farkında olduğunu sanma, bu durumun değişmeyeceği ve sonsuza kadar devam edeceğini düşünme. Hiç konumu depresyondan farklı olarak, psiko-motor gerilemeye , düşünce zayıflığına yol açmaz, zıt olarak beraberinde birçok psiko-motor ve zihinsel aktiviteyi getirir.

Öfke; suçluların öfke deneyimleri sık ve yoğunudur. Öfke su üstünde olmadığı zamanlarda genelde en tehlikeli halindedir. Suçluların öfkelerinin temel nedeni, korku ya da alt edilme duygusudur. Özellikle olayları kontrol edemediğini

düşündüğünde öfkesi , tüm perspektifini ve mantıklı düşünme yeteneğini kaybedene kadar devam eder. Suçlunun öfkesi dünyayla baş etmede kullandığı bir isyandır.

Gurur; böyle olmadığı açıkça belli olsa da , kendini son derece olumlu değerlendirir. Kendinin diğerlerinden oldukça iyi olduğuna inanır ve diğerlerinin de kendisi ile ilgili böyle düşünmesine ihtiyaç duyar. Gururun en büyük göstergelerinden biri, cinsellikte saptırılmış başarı ile ilgili fikirlerde belirir ancak erillik, cinsellikle sınırlı değildir, sonu gelmeyen bir çok durum ve olayda başarılı olmayı gerektirir. Gurur , kendi yarattığı güçlü imajına , kontrollü olduğu duygusuna hizmet eder.

Somut Düşünme; suç işlemiş ergenler, kendilerini doğrudan somut bir tarzda ifade ederler. Belirli durumlar arasındaki benzerlikleri anlamadaki başarısızlıkları genelde her hangi bir organik ya da zihinsel problemden değil , öğrenme eksikliği ve deneyim yokluğuna bağlı olarak açıklanır. Ev ve aile kavramları genelde yetersizdir. Ebeveynin görevi , onlara ihtiyacı olanı vermektir, onları kendilerine ait düşünceleri istekleri ve korkuları olan bireyler olarak göremezler. Suçlu gençler büyürken kimlik edinmede problemler yaşarlar, devamlı aynı kişi olmayı başaramazlar ve kopya edilmiş davranışları vardır. Aslında çevresinde olup bitenleri, neyin doğru ve iyi neyin kötü ve yanlış olduğunu anlamada problemleri yoktur sadece bir şeyi yapmak istediğinde bunun diğerlerine yasaklanmış olması onlar için önem taşımaz. Sınırlanmış bakış açıları, onları bir zamanda durumun yalnızca bir boyutunu ele almalarına neden olur.

Tutarsızlık ; suçlu davranışları gözle görülür biçimde tutarsızdır. Tutum ve davranışlarındaki bu tutarsızlık tüm günlük aktivitelere dağılmıştır. Aynı insana hem öfkeli hem de sevgi dolu olabilir, çocuklarını çok sever ama tüm parasını

eğlenceye harcayabilir. Davranışlarındaki bu dalgalanma en çok iş ve sosyal yaşamını etkiler. Hayatı bir şeye başlayıp sonra onu değiştirmekle devam edip gider. Bir şeye karşı oluşturduğu izlenim o anki zihinsel durumuna bağlıdır.

Teklilik düşüncesi; her suçlunun kişisel teklğine olan inancı erken dönemlerde ortaya çıkar. Çocukken akranlarından ve aile üyelerinden kendini çok farklı hisseder ve kimsenin onu anlamadığı iddia eder. Sahip olduğu düşüncelere kimse sahip değildir. Bu düşüncenin en kötü sonucu, toplumun kısıtlamalarınca sınırlanmasının yanlış olduğuna inanmasıdır.

Yalnızlık; suçlular, kendilerini suç işlememiş olanlardan ve onların faaliyetlerinden uzak tuttukları için yalnız algılanabilirler ancak diğer suçlularla birlikte faaldirler. Bununla birlikte kendilerini biricik olarak tanımlamaları nedeni ile kendilerini diğerlerinden ayırırlar. Ebeveynleri ile güvene dayalı açık bir ilişki kurmazlar , okulda öğretmenleri ve arkadaşları ile ilişkileri de böyledir. Diğerleri ile ortak bir çalışmaya girmektense onlara ne yapacaklarını anlatıp otorite kurmaya çalışır. Diğerlerinin istek ve ihtiyaçlarına karşı duyarsızdırlar ve fikir alışverişine karşı isteksizdirler. Diğerlerine iyilik yapmayı zayıflık olarak algırlar ki buda kendilerine iyilik yapmaya çalışanlara karşı nasıl baktığını açıklamaktadır. Suçluya göre arkadaş onun suçla ilgili düşüncelerini paylaşan , konuşan ve hayata geçiren kişidir. Onun isteklerini yerine getirdiği sürece de arkadaş kalmaya devam ederler.

Zaman Perspektifi Yokluğu; suçlular toplumun onlardan istediği ya da öğrenmesi gerektiğini farz ettiği şeyleri öğrenmezler. Suçlunun deneyimlerden yarar sağlaması , alışkanlık ve otomatik biçimdedir. Geçmiş çoğunlukla reddeder ve zaman çerçevesi şu anla sınırlıdır. Gelecek , her an ölebileceğini düşündüğünden belirsizdir dolayısı ile karar verirken düşünmeden anlık davranır.

Kendini bir başkasının yerine koymada ki başarısızlık; erken dönemden itibaren kendileri için ne gerekir bilirler ancak nadiren diğerlerinin ilgi, ihtiyaç ve beklentileri için durup düşünürler. Diğerlerini dikkate almadaki bu eksiklik , kurallara, geleneklere ve kanunlara dikkat etmemeye yol açar. Eğer kendini suç işlememiş birinin yerine koyabilirse , suç işlemek zorlaşır. Suçlu aynı zamanda diğerini incittiğini de anlamada problem yaşar. Erken dönemde , yalan söyleme, sorumsuz davranışlarla ebeveyni üzer, okulda sınıf düzenini bozar, arkadaşlarının öğrenmesine engel olmak ister. Genelde hep incinen kendidir ve verdiği zararı küçümser , kendini savunduğunu düşünür.

I. VIII. BAĞLANMA DAVRANIŞI

Bowlby'e göre (1969) bağlanma davranışı , ayırımına varılmış kişiye – bireysel olarak tercih edilen ve genellikle güçlü ve/veya bilgili olarak algılanan kişi- yakınlığı elde etmek için yapılan tüm davranışlara verilen addır. Bebeğin , emme, izleme, gülme ve ağlama davranışları yetişkin bakım vericinin , tepkilerini korumak , aralarında bir bağ kurmak için doğuştan gelen davranışlardır. İnsanların bu davranışları ile primat türleri arasında benzerlikler vardır ki bağlanma davranışı doğal ayıklanma süreci boyunca kazanılan bir uyum davranışıdır. Bağlanma davranışı bebeğe , hayati avantajlar sağlar ve onları bakıcı ile yakınlaştırarak tehlikelere karşı korunmasını sağlar.

Bowlby 'e göre (1969) bağlanma davranışlarını bir organize davranış sistemi biçimlendirir, gülme, ağlama, görsel takip vb. Bunlar tek bir amaca hizmet eder, bakıcı ile yakınlığın sürdürülmesi. Bağlanma sisteminin , dışarıdan bakıldığında ki

amacı , bağlanma figürü ile yakınlığın sürdürülmesi için davranışları düzenlemek, bağlanan için ise güvenliği hissetmektir. Davranış sistemleri , birey ve çevresi arasındaki devamlı durumu sürdüren bir homeostatik kontrol sistemi olarak tanımlanmıştır. Bağlanma sistemi , keşif ve yakınlığı arama davranışları arasındaki dengeyi sürdürür, fiziksel ve sosyal çevredeki tehlikeler ile bağlanma figürüne ulaşılabilirliği göz önüne alınmasına yardımcı olur. Bebek ,bağlanma figürü ile bir ayrılma algıladığında (gerçek ya da kaygı) bunu iyi olma durumlarına bir tehdit olarak algılar ve bu figürle koruyucu ilişkisini sürdürmeye çalışır.

Bağlanma figürü bebeğin çevreyi güven içinde keşfetmesi için , güvenli bir üs sağlar . Bebek çevreyi keşfederken, bağlanma ile değil, keşif davranışları ile meşguldür ta ki bir tehdit algılayana kadar, bu tehdit algılandığında , bakıcı geri dönülüp onu korumaya alacak bir sağlam sığınaktır. Yakınlığı arama ve ayrılığı protesto etme, keşif davranışları için bakıcıyı güvenli bir üs ve tehlike anında geri dönebileceği bir sağlam sığınak olarak kullanma bağlanma ilişkisinin 3 fonksiyonudur (Bowlby, 1969)

Bağlanma Sisteminin Temel Gösterimi

Şekil 1.3. Hazan ve Shaver (1994).

Yukarıdaki tabloda , çocuğun bakıcının tepkilerini ve ulaşılabilirliğini nasıl algıladığına bağlı olarak , bağlanma ve keşif davranışlarını gösterir. Çocuk kendini güvende hisseder ve bakıcıya güvenirse daha sosyal, az ketlenmiş , keşif ve oyunla daha çok meşgul olur. Kendini güvensiz hisseder ve bakıcıya güvenmezse kaygılı- kararsız ya da savunmacı olur.

Bağlanmada Bireysel Farklar;

Birey, bir bağlanma figürünün arzuladığı her zaman ulaşılabilir olduğuna güvenmediğinde , bu tür güveni olan bireylere nazaran gerilimli ve kaygılı olma eğilimindedir. Bağlanma figürünün ulaşılabilirliğine güven ya da güvensizlik

durumu , bebeklik, çocukluk ve ergenlik yılları boyunca ne tür gelişmeler umulursa umulsun yaşamın geri kalan yılları boyunca değişime dirençlidir. Bağlanma figürünün tepkilerine ve ulaşılabilirliğine çeşitlenmiş beklentiler , bireyin olgunlaşma süreci boyunca yaşadığı deneyimlerin yansımalarıdır (akt.Noller ve Feeney,1996).

Bağlanmada bireysel farklılıkları ilk kez detaylı olarak çalışan kişi , Bowlby'den çok etkilenen ve onun düşüncelerine çok katkıları olan Aisworth'dur (1972). Kendisi , anne – bebek etkileşimlerini doğal gözlem yolu ile , Uganda' da , Baltimore' da ve Maryland 'de incelemiştir. Gözlemlerinin temelinde şu fikri iddia etmiştir; bebek davranışlarının organize edilmiş örnekleri, anne- bebek bağlanmasının tipini tanımlamak için kullanılabilir. 3 tip bağlanma olduğunu bildirmiştir; Grup A (kaçınan tip), Grup B (güvenli bağlanma) ve Grup C (kaygılı-karasız bağlanma) . Bebeğin davranışları bu 3 tip bağlanmayı tanımlar , anne ve bebek arasındaki ilişkinin kalitesi ve annenin duyarlılığı ile bebeğin ihtiyaç ve sinyallerine duyarlılığı ile ilgilidir.

<u>Bağlanma Stilleri</u>	<u>Bebek Davranışları</u>	<u>Bakımın Kalitesi</u>
Kaçınan Tip	Bağlanmama davranışları Bakıcıdan Kaçınma	Reddedici Öfkeli Temastan kaçınan
Güvenli Tip	Aktif Keşif Ayrılma esnasında üzgün Bakıcıya Olumlu Tepkiler	Ulaşılabilir Tepki veren Sıcak
Kaygılı-Karasız Tip	Protesto davranışları var Ayrılma esnasında stresli Bakıcıya öfkeli İkili duyguları var	Hassas değil Rahatsız edici Müdahaleci Davranışlarında devamlılık yok

Ainsworth (1972) aynı zamanda , bağlanma tiplerini değerlendirmek için, bebeğin anneden ayrıldığı , bir yabancıyla baş başa kaldığı ve anneye tekrar birleştiği bir laboratuvar incelemesi de yapmıştır. *Yabancı durumu* adı verilen bu çalışmada amaç, çocuğun bakıcıdan ayrıldığında , tekrar birleştiğinde ve yabancıyla kaldığındaki davranışlarını inceleyip bağlanma stilini bulmaktır. Bu çalışmada şu basamaklar kullanılmıştır; anne ve bebek yabancı bir odada bir oyuncakla oynamaktadırlar, anne ve bebeğe bir yabancı katılır, anne bebeği yabancı ile yalnız bırakır, anne döner ve yabancı ayrılır, anne bebeği yalnız bırakır, yabancı döner, anne döner. Bu basamaklardan geçen bebekler şu tepkileri vermişlerdir; güvenli bağlanan bebekler, anne ayrıldığında huzursuzluk göstermişler ancak bir süre sonra oynamaya devam etmişlerdir, bu bebeklerde , rahatlatılma ve destek sağlamak için annenin geri döneceği bilgisi mevcuttur. Kaçınan tipte bağlanan bebekler , annenin gidişine tepki vermezler ve stres koşulunu görmezden gelme eğilimindedirler. Kaygılı-kararsız bağlanan bebekler ise , ayrılığa aşırı tepki vermiş, stres belirtilerini abartmış ve çok zor sakinleştirilebilmişlerdir.

Bağlanmada bireysel farklılıklar , bireysel deneyimler, genetik yapı ve kültürel etkileşimler gibi faktörlerden meydana gelir.

Bireysel deneyimler; geleneksel bağlanma kuramına göre, anne-bebek bağlanmasının kalitesi , her iki partnerin ilişkiye getirdikleri ilk eğilimleri ve birbirlerine doğrudan etkileşimlerine bağlıdır. Bağlanma stilleri, ağlamalara verilen tepki , beslenme zamanlaması , ihtiyaçlara uyarlık, psikolojik ulaşılabilirlikten etkilenmektedir (akt. Noller ve Feeney,1996).

Genetik katkı; bağlanmaya bebeğin mizacının etkisi , mizacın çeşitli operasyonel tanımları kullanılarak incelenmiştir, duygusallık, zor bebek,

aktivasyon düzeyi, stresle baş etme becerileri ve sosyallik gibi. Bebeğin mizacının, anne-bebek etkileşimleri üzerinde doğrudan bir etkisi olabileceği gibi , bebeğin ayrılma stresine verdiği tepki de mizacı ile ilgili olabilir(akt. Noller ve Feeney,1996).

Kültürel etkileşimler; yabancı durumu deneyi üzerine yapılan meta analizler sonunda , bağlanmada kültürler arası farklar bulunmuştur, güvenli kategorinin tüm ülkelerde ortak olmasına rağmen, güvensiz bağlanma tiplerinde farklılıklar ortaya çıkmıştır ki bu durum çocuk yetiştirmedeki kültürel farklılıklara bağlanmıştır, örneğin; Batı Avrupa toplumlarında , güvenli bağlanma stiline daha yaygın,Almanya, İsrail ve Japonya 'da ise kaçınan tipde bağlanmanın daha yaygın olduğu , kaygılı – karasız bağlanmanın ise tüm toplumlarda en az görülen bağlanma stili olduğu bulunmuştur (akt. Harwood, Miller ve Irizay, 1995).

Bağlanma Sistemi ve Zihinsel Çalışan Modeller

Bağlanma sistemi , çocukların bakıcıları ile ilişkileri temelinde gözlenen dört davranış örüntüsü ile tanımlanabilir, yakınlığı arama ve koruma , ayrılığı protesto etme keşfetme etkinlikleri için bakıcıyı güvenli bir üs olarak kullanma ve son olarak , destek ve güvenlik için bakıcıyı sağlam bir sığınak olarak kullanma. Birincil koşullu tepkiler olarak tanımlanan bu davranışlar sağlıklı bağlanmanın oluşmasında ön koşul olarak kabul edilir ve çocukların çevreye uyumunu kolaylaştırır, yalnızca güvenli bağlanma ilişkisinin olduğu durumda çocuklar stres yaratan koşullar altında güvenlik duygusunu koruyabilir ve keşfetme davranışlarını etkin olarak gösterebilirler. Güvenli bağlanmanın gelişmesi içinde çocuğun kesintisiz , tutarlı tepki veren ve her zaman ulaşılabilir bir bakıcıya sahip

I. VIII. I YETİŞKİN BAĞLANMASINDA 4 GRUP MODELİ

Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından geliştirilen bu model , zihinsel çalışan modellerin, kendinin ve diğerlerine ait şemalara dayanır. Kendilik modeli olumlu- sevgiye ve ilgiye değer – ve olumsuz- sevgiye ve ilgiye değmez- olarak, başkaları modeli de olumlu- ulaşılabilir ve bakım veren- ve olumsuz – reddedici ve mesafeli- olarak algılanır. Kendinin ve diğerlerinin bu 4 zihinsel modeli , bağlanma sistemlerini şu şekilde meydana getirir;

Kendilik Modeli

	<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>
<u>Olumlu</u>	<i>Güvenli</i> <i>Bağlanma</i>	<i>Saplantılı</i> <i>Bağlanma</i>
Başkaları Modeli	<i>Kayıtsız</i> <i>Bağlanma</i>	<i>Korkulu</i> <i>Bağlanma</i>
<u>Olumsuz</u>		

Bu dört bağlanma stilinin özellikleri şunlardır;

Güvenli; diğerleri ile duygusal olarak kolay yaklaşır, diğerlerine bağlı olmaktan rahatsızlık duymaz, yalnız olmaktan ve diğerlerinin onu reddetmesinden dolayı üzüntü duymaz.

olması gerekir . Eğer bakıcı duyarsız aşırı müdahaleci ve önceden yordanamayan tepkiler gösterirse çocuk kaygılı bağlanma davranışlarını gösterir. Bakıcının reddedici olması ya da bakım konusunda aşırı ihmalkar davranması çocuğu zamanından önce bağımsız olmayı istemesine veya bağlanma nesnesinden kopma eğilimi göstermesine yol açabilir. İkincil koşullu stratejiler olarak tanımlanan bu tür güvensiz bağlanma davranışları , kısa dönemde çocuğun uyum sağlamaya yönelik başa çıkma çabaları olarak işlev görmesine karşılık , bu tür davranışların sıklıkla tekrarlanmasından doğacak olan olumsuz beklentilerin ileride yetişkin ilişkilerinde sorunlar açacağına inanılmaktadır (akt. Sümer ve Güngör, 1999).

Birincil koşullu stratejilerin tutarlı olarak kullanılması kişinin kendisini sevmeye değer olarak algıladığı olumlu benlik modelinin ve başkalarını güvenilir , ulaşılır, tutarlı ve destekleyici olarak algıladığı olumlu başkaları modelinin gelişmesine yol açar. Benzer biçimde ikincil koşullu stratejilerin sıklıkla kullanılması da değersizlik duyguları ile tanımlanan olumsuz benlik modelinin ve başkalarının güvenilmez , tutarsız ve soğuk olarak algılandığı olumsuz başkaları modelinin oluşmasına yol açabilir. Erken yaşlardaki bağlanma yaşantıları temelinde oluşan zihinsel modeller hem kişinin kendisine ilişkin beklenti , inanç ve duygularını , özellikle öz saygısını hem de başkalarına duyulan güven ve sosyal ilişkilerde hissedilen rahatlık düzeyini etkiler. Zihinsel modeller oluştuktan sonra değişime dirençlidirler (akt. Sümer ve Güngör, 1999).

Kayıtsız; yakın duygusal ilişkilerinin olmamasından rahatlık duyar, kendini bağımsız hissetmesi ve kendine yetmesi çok önemlidir, ne diğerlerinin ne de kendinin karşı tarafa bağlı olmasından hoşlanmaz.

Saplantılı; diğerleri ile duygusal olarak bütünleşmek ister , ancak sık sık diğerlerinin bu konuda isteksiz olduklarını düşünür, yakın ilişkisi olmadığı zaman çok rahatsızlık duyar ve diğerlerinin onun karşı tarafa verdiği kadar değer vermediğini düşünür.

Korkulu ; yakın ilişkiler kurmak istemesine rağmen , diğerleri ile yakınlaşmaktan rahatsızdır ve diğerlerine güvenmez ve bağımlı olmada problem yaşar. Diğerlerine yaklaştığında incinmekten korkar.

Hazan ve Zeifman (akt. Noller ve Feeney , 1996) gençlerde bağlanmanın nasıl , ebeveynlerden akranlara geçtiğini anlamak için, 4 tip bağlanma durumunu ve bağlanmanın ebeveynlerden akranlara geçişini içeren sorularda oluşan testi , 6 - 17 yaşları arasında gençlere vermişlerdir. Sonuçta, 8-14 yaşlar arasında , akran grubunun güvenli üs haline geldiğini ve ergenliğin sonunda ise ayrılığı protesto edilir biçimde ebeveynle yer değiştirdiğini bulmuşlardır. Benzer biçimde, romantik bağlanmanın gelişimini incelemek için yaptıkları bir çalışmada , romantik ilişkisi olmayan, bir yıldan az bir süredir romantik ilişkisi olan ve bir yıldan uzun bir süredir romantik ilişkisi olan 3 grup incelenmiştir. Bu üç grupta da, yakınlığı arama ve sağlam sığınak figürü, akran grubuna ya da partnere geçtiği gözlenmiştir. Ayrılığı protesto etme ve güvenli üs figürü gruplara göre farklılık göstermiş ve ilişki süresi uzadıkça karşı tarafa güvenin arttığı gözlenmiştir.

Hazan ve Shaver'a göre (1987)yetişkinlerde , bebeklerin keşif davranışının yerini , iş hayatı almaktadır.Dolayısı ile yetişkinin iş yaşamı , bağlanma tipini yansıtmaktadır. Örneğin; kaçınan tipte bağlanan bir çocuğun keşif davranışlarını

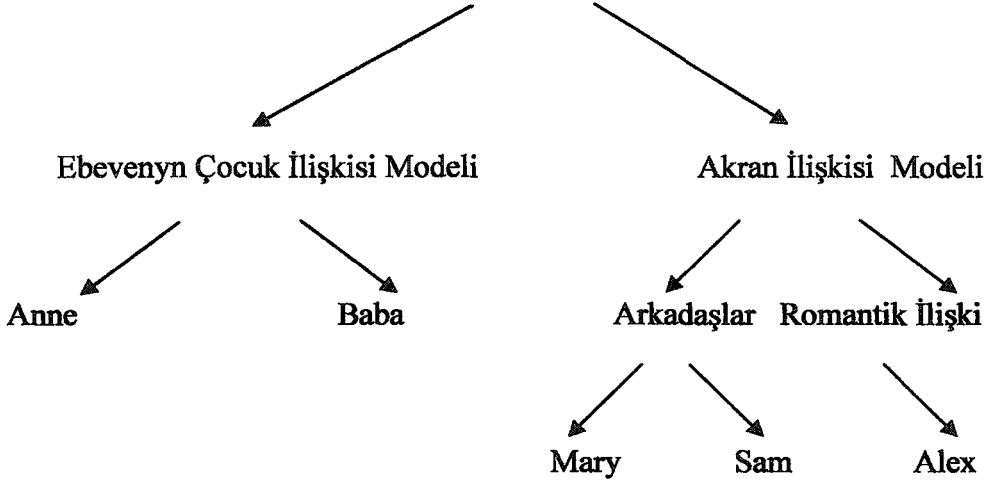
anneden uzaklaşmak için kullanmasına benzer olarak, kaçınan tipte bağlanan bir yetişkin de iş yaşamını, diğerleri ile yakın ilişki kurmaktan kaçınmak için kullanır, kaygılı- kararsız bağlanan bir yetişkin ise iş yaşamını, karşılanamadığını düşündüğü bağlanma ihtiyaçlarını karşılamak için bir fırsat olarak görür.

Yetişkinlikte Zihinsel Çalışan Modeller

Yetişkinin zihinsel çalışan modelleri , karmaşıklığı ve yoğunluğu ile tipik , yetişkin ilişki ağını yansıtır. Karşılaşılan yeni bir duruma uyum sağlamada , önceki deneyimleri içeren bir taslak sağlar. Yaşamın ilk dönemlerinde gelişen bu modeller , yaşam boyu devam etmeye meyillidir ve zihinsel çalışan modellere dayalı davranışlar onları güçlendirici biçimde sonuçlar doğurur. Örneğin; diğerlerinin onu düşünmediğine inanan birey , tüm durumlarda savunmacı bir yaklaşım izler , sonuçta ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanır ve olumsuz diğerleri modeli güçlenir. Bunun yanında , bireylerin farklı ilişkilerinde farklı zihinsel çalışan modeller geliştirdikleri düşünülmektedir, bir çalışan modeller hiyerarşisi. Genelleşmiş modeller hiyerarşinin en üstünde, belirli sınıf ilişkileri hiyerarşinin ortasında , belirli bir ilişkide hiyerarşinin en altında yer alır, hiyerarşinin en üstünde olanlar , en fazla insana uygulanan modellerdir ancak belirli bir ilişki ya da durum söz konusu olduğunda çok az bilgi verirler (Collins, Read, 1990). Bu hiyerarşik yapıyı şöyle gösterebiliriz;

Çalışan Modellerin Hiyerarşik Yapısı

Bağlanma İlişkisinde Kendi ve Diğerlerinin Genel Modeli

Tablo1.4 Collins ve Read (1990)

Bağlanmada Cinsiyet Farklılıkları

Hazan ve Shaver'ın yaptığı bir çalışmada (1987) cinsiyet ve bağlanma stili bir biri ile ilişkisiz bulunmuştur. Ancak kaçınan tip bağlanma olarak tanımlanan yakınlıktan rahatsız olma davranışları , basmakalıp erkek ilişkisi davranışına , sızlanmalı ve korkulu biçimde ilişki kurma çabası da basmakalıp kadın ilişkisi davranışına benzetilmektedir.

Bartholomew ve Horowitz'in (1991) yaptığı bir çalışmada , 2 tip bağlanma davranışı arasında cinsiyet farklılığı bulunmuştur, erkekler daha çok , kayıtsız, kadınlar ise korkulu biçimde , diğer cinse bağlanmaya yatkındırlar. Bağlanmada cinsiyet farklılıkları , geleneksel cinsiyet rolü kalıp yargıları ile ilgili olabilir.

Kadınlar duygusal yakınlığa önem verir olarak sosyalleşirken, erkekler bağımsızlığa önem verir olarak sosyalleşirler.

I. VIII . II. BAĞLANMA VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

İlk araştırmalar , yetişkin bağlanma tipi ile kendilik güveni arasında ki ilişkiye işaret etmektedirler. Örneğin Collins ve Read (1990) kendilik saygısının , yakınlıktan memnun olmayla pozitif , ilişki hakkında kaygı duymayla negatif bir ilişkisi olduğunu bulmuşlardır.

Güvensiz bağlanma tipi , nörotizm ve olumsuz duygulanım gibi sınıflandırılan kişilik boyutları ile sosyalliğin ve kişiler arası güvenin düşük olması ile ilişkili olabilir. Noller ve Feeney 'nin yaptığı bir çalışmada (1996) Eysenck kişilik envanteri ve bağlanma ölçeği kullanılarak, nörotizm ile saplantılı bağlanma stili arasında pozitif, dışadönüklük ile kendine ve diğerlerine güvenle olumlu, yakınlıktan rahatsız olma ile negatif ilişkisi olduğu bulunmuştur. Güvenli bağlanan grup, diğer gruplara göre , nörotizm ölçeğinden düşük puan almışlardır.

Araştırmada suç davranışı, kişilik özellikleri ve bağlanma davranışlarının yanında , kimlik gelişimi de incelenmiştir. Erikson'ın kimlik gelişimi kuramı ve kuramının J. Marcia tarafından geliştirilmiş hali , çalışmanın bir diğer kuramsal temelini oluşturan konulardır.

I. IX KİMLİK GELİŞİMİ

Kimlik geliştirmek yaşam boyu devam eden bir süreçtir, Erikson 'a göre ; bağlanma davranışı , benlik duyumunun gelişimi ve bebeklikte ki ilk bağımsızlık davranışlarının görünümü ile başlar , hayatın tekrar gözden geçirildiği ve entegre edildiği yaşlılıkta son safhasına ulaşır (elen , 2000).

Kimlik kavramını tanımlamak oldukça zordur, bir çok araştırmacı bu kavramın tanımlanmasında ortaya çıkan sorunları ya bu kavrama ilişkin özellikleri ya da altında yatan temel boyutları saptayarak çözülemeye alışmışlarıdır. 19 yy. davranış bilimcilerinden W. James ; kimlikteki süreklilik ve benzersizlik özelliklerini psikoloji literatürüne ilk kez koyan kişidir. James ; benliği, deneyimleyen, düşünen ve bilgi yapılandırın bölümü olan öznel yan ve bunların üzerine yansımaya yapan veya düşünen nesnel yan olarak iki kısımda ele almıştır. Daha sonra kimlik duyumunu, öznel benlikle ilişkilendirmiş, kimlik sabitliğini benlik sabitliğe bağlamıştır (akt. elen, Kuşdil, 2000).

Erikson ise (akt. elen, Kuşdil, 2000) kimlik (identity) kavramını klinik ve gelişim psikolojisi literatürüne yerleştiren kişidir. Ergenlerin ve genç yetişkinlerin davranış ve düşünceleri üzerine yapılan mülakatlar ve yorumlarla kimlik yapılanmasının değerini araştırmıştır. James gibi, Erikson 'da kimlik kavramının benlik kavramı ve benlik sistemini kapsadığını ileri sürmüştür.

Erikson kuramında kimliği bir terim olarak hiç tanımlamamasına rağmen ondan sıklıkla bahsetmiştir, örneğin; kişisel kimlikten bireyin benlik durumunu deneyimlemesi olarak bahsetmiştir (akt. elen, Kuşdil, 2000). Kimlik , kişisel

benzerlik ve tarihsel devamlılık duygusudur, kişisel kimliğe sahip olmanın bilinçli duygusu , kendi-benzerlik algısı ve birinin varlığının zamanda ve mekanda devamlılığı ve diğerlerinin onun benzerliğini ve devamlılığını tanımlaması algısından meydana gelir (Akt. Bosma, 1985). Yine Erikson'a göre kimlik; birinin tek olarak devamlılığına anlam ve biçim veren biyolojik mirasın, kültürel ortamın ve deneyimin kişisel organizasyonudur, geçmişe bağlıdır, geleceği sınırlar , çocukluktan köklenerek ileriki dönemlerin yaşam görevlerinin yerine getirilmesi için bir temel gibi hizmet eder (akt.Kroger,1989).

Literatürde, *kimlik* (identity) *kendilik* (self), *karakter*, *kimlikleme* (identification) ve *kişilik* (personality) zaman zaman bir biri yerine kullanılan terimlerdir. Kimlik, kendiliğin, karakterin ve kişiliğin yapımı ile ilgilidir, zihinsel organizasyonlara ve fonksiyonlara işaret eder, kendilik terimi, birinin kendi kişiliğini, vücudunu ve zihnini beraber ifade eder. Karakter terimi, bireyin içsel ve dışsal talep ve görevleri ayarlaması anlamında genelde psikanalistlerin yaygın kullandığı bir terimdir, kişilik, gözlemsel , tipik ve olağan özellik ve davranışlarla açıklanır. Kimlikleme , diğerlerince nasıl bilindiği ile ilgilidir oysa kimlik kendini nasıl bildiği bilgisini verir(Graafsma, 1994).

Kimlik , bazen kimlik duygusundan (sense of identity) ayrılmıştır. Çoğunlukla kimlik bir sosyal kategori olarak birinin nasıl kimliklendiğini açıklamak için kullanılır, iki ya da daha çok şey ya da durum arasında sürekli benzerlik algısına karşılık gelir, kimlik duygusu ise bu benzerliklerin subjektif deneyimi (birinin kendi vücudu ve zihni) olarak kabul edilir ve her zaman gerçeği yansıtmaya bilir (fantezi oyunlarının kimlik gelişiminde ki önemi büyüktür) (Graafsma, 1994).

Kimlik duygusu, bireyin kendini yaşayışı yani birey olarak benzersiz ve kendine özgü bir tarz içinde var olduğunu ve bu tarzın süreklilik gösterdiğini duyumsayıdır , bireyin erken evrelerde ilkel durumda olan ve daha sonra yeni roller ve koşullarda yeniden biçimlenen , kimliğe olan güveni ve buna ilişkin kişinin kendilik algılamaları ve sürekliliğidir(Ünsal, 1998).

Dereboy'a göre (1993) bireyin kendi yaşayışından yani birey olarak benzersiz ve kendine özgü bir tarz içinde varolduğunu ve bu tarzın süreklilik gösterdiğini duyumsaması olarak tanımlanan kendilik duygusunun üç temel bileşeni vardır;

Kendiliğin zaman içinde aynılık ve süreklilik yaşantısı; gelişim içerisinde sürekli değişsek de hep aynı insan olarak kaldığımızı duyumsarız. Yüzeydeki tüm değişimlerin ötesinde , derinden derine hep var olan ve bizi biz yapan değişmez bir özümüz vardır, kimlik bunalımı evresinde bu durum kısa süreli ve hafif sarsıntılara uğrayabilir.

Kendiliğin roller içindeki aynılık ve süreklilik yaşantısı; içine girdiğimiz değişik roller arasında derinden derine bir tutarlılık ve özümüze uygunluk olduğunu duyumsarız. Bunun kısa süreli sarsıntısı kimlik bunalımı evresinde yaşanabilir.

Kendiliğin başkalarının gözünde aynılık ve süreklilik yaşantısı; kendi gözümüzde neyse bizim için önemli olan insanların gözünde de o olduğumuzu duyumsarız. Bu durum yine kimlik bunalımı evresinde sarsıntıya uğrayabilir.

Kimliğin ilk kez ergenlik döneminde ortaya çıkmadığından yaşamın ilk dönemlerinden itibaren temellerinin atıldığından ve ileriki gelişim dönemlerinde tekrar tekrar biçimlenmeye devam ettiğinden kısaca bahsedilmişti, doğumdan ergenliğe kadar devam eden süreç kısaca şöyle ilerlemektedir;

Dereboy'a (1993) göre ,bebeklerde 5. aya kadar ben farkındalığı yoktur, 2. ayda anne fark edilir ama kendinin bir parçası olarak , 5. aydan sonra, önce anneden sonra diğerlerinden ayrı olduğunu fark eder bu ilk ayrılma-bireyleşme sürecidir. Bunun ilk adımı 3 yaşına kadar tamamlanır ve bir anlamda yaşam boyu devam eder, ikinci adım ergenlik döneminde kimlik oluşumu ile atılır. Diğerleri ile ilişkilerin beyinde algılanması , belirli işlemlerden geçirilmesi ve sonuçta ortaya çıkan ruhsal oluşumların ruhsal yaşantı üzerindeki etkileri , nesne ilişkilerinin içselleştirilmesi yolu ile olur , nesne ilişkilerinin içselleştirilmesinin 3 düzeyi vardır; içe alım , özdeşim ve kimlik oluşumu.

İçe alım; bir başkasının imgesinin ilkel olarak içe alımıdır, yaşamın ilk dönemlerindeki nesne ilişkileri bu yolla biçimlenir,

Özdeşim; toplumsal roller ve bunların tanınması ile sıkı sıkıya ilişkilidir, çocuk çevresindeki rollerle özdeşim yapar , bir çok kimsenin bir çok yanı ile özdeşim yapılabilir bunlar geleceğe ilişkin beklentilere neden olur ve ileride doğrulanma arar, kültürel ve tarihsel değişimler bu yüzden kimlik gelişimi üzerinde örseleyicidir. Bu özdeşimlerin yararlılığının bittiği yerde kimlik oluşumu başlar , çocukluk özdeşimlerinin seçici biçimde reddedilmesi ve karşılıklı olarak bağdaştırılıp özümsemesi süreci başlar.

Erikson (akt. Kroger, 1989) ergenlik döneminde meydana gelen kimlik biçimlenmesi ile, yaşamın ilk dönemlerindeki içe alım ve özdeşleşme süreçlerini bir birinden ayırmıştır; ilk ben duygusunun bebeklikte ebeveyn figürü ile karşılıklı güven sonucu ortaya çıktığını ve bu güvenli ilişki deneyiminin kendini ayrı bir parça olarak algılamasına katkıda bulunduğundan bahseder. Ergenlik döneminde bu erken dönem özdeşleşmeleri, ait olunan topluma bağlı olarak sentezlenir .

I. IX .I ERİKSON VE KİMLİK GELİŞİMİ MODELİ

Erik Erikson, ergenlikte kimliği kapsamlı olarak çalışan ilk psikanalisttir. Klasik psikanalistlerin gelişimin , id ve libidonal güdülere vurgu yapmalarının ötesine geçmiştir, Freud 'un diğerlerini intrapsişik fonksiyon nesnelere olarak görmesine karşın , Erikson için diğerleri, etkileşime girilen ve egoyu bir bağlam sağlayarak düzenlemek için kendiliğın anlam bulabilmesine yardımcı işlevleri olduğuna inanır (Kroger,1989).

Erikson, ego kimliği terimini ilk kez, II. Dünya Savaşından dönüşlerinde , yaşamlarında ki benzerlik ve devamlılığı kaybeden askerlerdeki temel kargaşayı tanımlamak için kullanmıştır. Sonraki bir çok kavramını da bu askerlerin gözlemlerinden elde edilen bilgilerden ortaya çıkarmıştır (Kroger,1989).

Erikson'ın 1950 yılında basılan *İnsanın Sekiz Evresi* adlı yapıtı, Freudyen psikoseksüel evrelerin uyarlanıp genişletilmiş ve gelişimin sosyal yanına ağırlık verilmiş halidir. Kuramının özü, ego kimliğinin başarımı ve ergenliğe özgü göze çarpan kimliksel olayların keşfidir. Kişinin , kimliğinin özel nitelikleri kültürden

kültüre değişse de , bu gelişimsel görevlerin tamamlanması evrenseldir (Muuss,1996).

Erikson'a göre, insan gelişimi üç süreç arasındaki etkileşim incelenerek anlaşılabilir. Bu süreçlerden ilki; biyolojiktir ve insan yaşamı boyunca meydana gelen tüm biyolojik değişiklikleri içerir. İkincisi, sosyal süreçtir ve yaşamı boyunca insanı etkileyen tüm çevresi bunun içindedir. Son süreç ,egoyla ilgilidir , Erikson , egonun insan gelişiminde biyolojik ve sosyal süreçlerin bütünüleyici işlevi olduğunu iddia etmiştir. Ego sentezi adını verdiği bu bütünüleyici işlevin sonucu olarak birey, tarihsel devamlılığı ve kişisel benzerlikleri deneyimler. Biyolojik ve/veya sosyal süreçlerde değişimler yaşanırken , kimlik duygusu test edilir ve her evredeki krizler yeni ego sentezine neden olur ve kimliğin biçimine ve sürdürülmesine katkıda bulunur (Bosma,1985).

Erikson kimlik gelişimini anlatırken epigenetik ilkeyi kullanmıştır bu ilke aslında genetik biliminden alınmıştır ve esas olarak döllenmiş yumurta hücresinin anne karnında gelişimine ilişkin temel bir ilkeyi anlatır; tüm doku ve organlar başta ayrışmamış biçimde bir arada bulunurlar , her doku zamanı geldiğinde ayrışıp gelişmeye başlar , bir dokunun gerektiği gibi gelişmesi ardından gelen ayrışma basamağının gerçekleşmesine ortam hazırlar , gelişim zamanı kaçan dokunun gelişimi belirgin biçimde aksar , bu aksama ileriye yansır ve daha sonra ortaya çıkacak dokuların uygun biçimde gelişme şansını ortadan kaldırır. Bu ilke psiko-sosyal gelişime de uyarlına bilir, kişilik gelişimi zamanı geldikçe üzerine binen sekiz aşamada gerçekleşir. Her evrede ki biri olumlu biri olumsuz duygular arasında ki çatışma o evreye özgü bunalımın konusunu oluşturur. Gelişimin yönünü bu çatışmanın nasıl çözümlendiği belirler (Dereboy,1993).

Kimliğin aşamalı oluşumu :

Dereboyun (1993) aktardığına göre ; Birey , her bir ruhsal-toplumsal bunalımdan geçişte kişiliği yeni bir nitelik kazanır. Aşamalı oluşum kuramına göre; her evreden çıkarılan temel bir güç ve öz imgeleri vardır.

Dönem	Evre	Kimlik duygusu
Bebeklik	Güvene karşı güvensizlik	Ben bana verilenim
İlk çocukluk	Özerkliğe karşı utanç ve kuşku	Ben oluşturduğum şeyim
Orta çocukluk	Girişkenliğe karşı suçluluk	Ben olacağımı hayal ettiğim şeyim
Son çocukluk	Çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu	Ben öğrenebildiklerimin tümüyüm
Ergenlik	Kimliğe karşı rol karışıklığı	Ben kimim ?
Genç yetişkinlik	Yakınlığa karşı yalıtılmışlık	Biz sevdiklerimizin tümüyüz
Orta yetişkinlik	Üretkenliğe karşı durgunluk	Ben ürettiğim şeyim
Yaşlılık	Bütünlüğe karşı umutsuzluk	Ben geride bırakabildiklerimin tümüyüm

Tablo, 1. (Ünsal, 1998).

Erikson'ın, yaşamın sekiz evresinden biri olan nitelediği , ergenlik döneminde yaşanan kimliğe karşı rol karışıklığı krizi ile ilgili şunlar söylenebilir.

Kimliğe karşı rol karışıklığı

Erikson , ortaya koyduğu sekiz dönemden 5. si olan ergenliğe çok önem vermiştir. Ergenlik dönemi birey için ,daha önce çözülmemiş olan sorunlarının yeniden çözümlenebildiği ve kendinden sonraki dönemlerde karşılaşılabilecek sorunların çözümü için temel oluşturabilecek bir dönemdir (Kroger, 1989).

Ergenlik , Erikson tarafından , insan yaşamında , bireyin kişisel kimlik duygusunun mutlaka kurulması gereken dönemi olarak ve kimlik bunalımının , rol karışıklığının tehlikelerinden sakınılması gereken bir dönem olarak tanımlanmıştır. Kimlik başarısı beraberinde bireysel gücü, zayıflıkları değerlendirmeyi ve bunlarla nasıl baş edeceği bilgisini getirir (Muuss, 1996).

Ergenler kendi kimliklerini bulmadan önce , bir çok rollerde denemeler yaparlar , kendilerini sevdikleri, takdir ettikleri birileri ile ya da bir kahramanla özdeşleştirirler. Bu evre bir çok olumlu deneme ile çözülemezse ya da bürünülen rollerden hiç birine bağlılık geliştirilemezse, kimlik karmaşası yaşanabilir ve olumsuz bir kişilik geliştirebilirler. Kimlik bunalımı her gencin yaşayabileceği normal bir süreçken , kimlik karmaşası gencin uyumunu bozar. Kimlik karmaşası yoğun olarak yaşanırsa, ergen bu durumu engellemek için , toplumun beklentilerinin tam karşıtı roller geliştirip negatif bir kimliğe sahip olabilir (Muuss,1996).

Ergenlikten önce birey bilişsel yapısının bir gereği olarak içinde yer aldığı fiziksel ve toplumsal çevreyi farklı algılar. Ergenlik dönemine gelindiğinde ise, birey artık kişisel kimliğini şekillendirecek yeterli sosyal deneyime ve bilişsel beceriye sahiptir. En önemlisi varsayımsal durumlar üzerinde işlem yapabilmektedir. Yeni sosyal deneyimlere uyum sağlayabilecek davranışlarda bulunabilir ve aile , arkadaş , kişilik özellikleri, iş-meslek yaşantısı ile ilgili daha ayrıntılı şemalar yapılandırabilir. Meslek seçimi ve ideoloji benimseme gibi konularda karar vermek , genç yetişkinlik görevlerinin üstesinden gelmek için gerekli hazırlıkları yapabilir. Ancak tüm bunların yanı sıra , toplum içinde ilişki kurma sırasında içsel süreklilik duygusu da devam ettirmek zorundadır. Ergenlerin karşılaştıkları en önemli gelişim engeli kimlik yapılandırmaktır (Çelen, Kuşdil, 2000).

Kimlik gelişimi süreci Piaget'in bilişsel gelişim terminolojisi ile de açıklamak mümkündür; kimliğin büyük bir kısmının bilinç dışı olduğu düşünülürse , kimlik farkındalığının az olduğu durumlar özümleme davranışı ile açıklanabilir, rahatsız edici bilgilerin varlığında ise denge bozulur . Dengenin bozulması bireyin kimliğine ilişkin bilincinin artmasına neden olur , Erikson 'ın kriz adını verdiği bu konum, kimlik yapısının uyma davranışı adı altında yeni deneyimler doğrultusunda yeniden yapılanması ile sona erer, yeni örüntü bir sonraki dengesizliğe kadar sürer (akt. Çelen, Kuşdil, 2000).

Bir ergen mutlaka şu sorulara bir yanıt bulmalıdır, nereden geldim ? kimim ? ne olmak istiyorum ? kimlik ya da bir benzerlik –devamlılık duygusu mutlaka araştırılmalıdır. Kimlik toplum tarafından bireye kolayca verilmez ya da zamanı geldiğinde olgun fenomenler olarak ortaya çıkmaz, ikincil cinsiyet özellikleri gibi. Kimlik hep aynı bireysel efor kullanılarak başarılmalıdır, kimlik

üzerinde aktif çalışmadaki isteksizlik beraberinde kimlik bunalımını getirir. Kimliğin araştırılması , geçmişte , şimdi ve gelecekte ki öz kavramlarının bütün olarak birleşmiş biçimde kurulmasını içerir. Akran gruplarının beklentilerine uymak , ergenlerin hangi rolün kendine uyduğunu bulmada yardımcı olur fakat akran grubuna uyma yeni bir bağımlılık yaratabilir, böylece birey diğerlerinin değerlerini kolayca kabul edebilir ve bu değerlerinin kendine uyup uymadığını değerlendiremez. Akran gruplarının faydaları da vardır; rol modelleri, olumlu geri bildirimler ve güvenli bir üs sağlar. Akran grubunu izlemek ve farklılıklara tarafsız olmak, Erikson tarafından , kimlik başarısızlığına karşı bir savunma mekanizması gibi kullanıldığı iddia edilir ki bu durum kimlik başarımına kadar devam eder. Ergen akran grubuna , tavsiye alma, teselli bulma ve rehberlik için ihtiyaç duyabilir ancak er geç kendini bu bağımlılıktan kurtarmalı- ebeveyni ile yer değiştiren- olgun kimliği elde etmelidir (akt. Muuss, 1996).

Ergenler mutlaka ego kimliğini oluşturmalarıdır. Yeni libidonal güdülerini ve vücut değişikliklerini kabul etmelidirler. Ego kimliği ergenlik döneminde doyum veren biçimde kurulamazsa , kimlik gelişimini olumsuz yönde etkiler. Erikson suç işleyen gençlerin zayıf biçimlenmiş kişisel kimlik duygusu ve düşük öz saygıları olduğuna inanır, mesleki becerilerinden şüphe ederler ve temel psikolojik süreçleri çözemezler, bu durum önce ki evrelerden deneyimlenmiştir. Ergenler bir çok sosyal ve davranışsal problemlerle karşı karşıya gelmektedirler, bunlar erken dönem , güvensizlik , utanma, suçluluk, değersizlik duygularının yansıması olarak ortaya çıkar. Ergenlik dönemi ile baş etmenin en başarılı yolu; özerkliğin , girişimin ve çalışkanlığın , erken dönem deneyimleri ile inşa edilmesi olarak görülmektedir (Muuss,1996).

Bir çok ergen için temel kaygı , mesleki kimlik ile ilgilidir. Erken ya da orta ergenlik döneminde dahi , mesleğe yönelik gerçekçi olmayan, romantik ve idealleştirilmiş meslek anlayışına rastlamak mümkündür. Dahası hedeflenenler genelde kapasitenin üstündedir ve modelleri, şarkıcılar , sporcular , aktörler vb. diğer sosyal kahramanlar arasından seçilir. Bunların taklit edilmesi için kendi kimliklerinden bile vazgeçebilirler. Bu dönemde nadiren ebeveynleri ile kimliklenirler, genellikle kontrole , değerler sistemine karşı gelirler ve özerk olmaya çalışırlar. Kimlik araştırmasında başarısız olmuş bir ergen , öz kuşkuyu ve kendilik dağılmasını deneyimleyecektir ya diğerlerinin fikirlerini olduğu gibi kabul edecek ya da onlarla hiç ilgilenmeyecek , umursamaz bir tavırda geri çekilecektir (Muuss, 1996).

Bosma'nın aktardığına göre (1985) Havighurst'un ergenlik gelişim görevleri şunlardır;

Her iki cins yaşlıları ile yeni ve daha çok ilişki kurar, erkeksi ya da kadınsı sosyal roller benimsenir, vücut kabul edilir ve etkili olarak kullanılır, ebeveynlerden ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlık kazanılır, ekonomik bağımsızlık için seçim ve hazırlık yapılır, evliliğe ve aile hayatına hazırlanır, sivil yeterlilik için gerekli bilgi ve entelektüel beceriler geliştirmek, sosyal davranışları arzulamak ve başarmak, davranışa rehber olacak etik bir sistem ve değerler bütününe sahip olmak.

Dereboy'un (1993) belirttiğine göre kimlik duygusunun oturtmuşluğun ölçütleri şunlardır;

Gencin belirlediği yaşam çizgisi gerçekçi olmalıdır, kendini gerçekçi bir biçimde tanımlamalı ki kendi özelliklerinin değerlendirilmesine dayanan bir gelecek

çizgisine sahip olsun. Aynı zamanda ailesinin ve toplumun ona sunduğu olanakları gerçekçi biçimde değerlendirmelidir.

Belirlenen yaşam çizgisine yönelmelidir. Seçimi bireyi o doğrultuda bir etkinliğe yönlentmiyorsa gerçek bir seçim değildir. Verilen kararların uygulanamaması , kararsızlığa düşme korkusu geriye dönüş yolunu tıkayan adımlar atma kimlik zayıflığının göstergeleridir.

Birey kendisi için seçtiği yolu benimsemelidir. Kendisi için tasarladığı gelecek , kendisinden ve yaşamdan beklentilerini belli oranda karşılayabilecek nitelikte olmak zorundadır. Kendinde gördüğü zayıflık ve eksikliklerin yoğunluğu nedeni ile kendisini için genel çizgilerinde olumlu bir rol ya da gelecek tasarlayamayan genç kimlik oluşturma sürecini tamamlayamaz.

Bireyin izlediği çizginin ve ortaya koyduğu kişiliğin , içinde bulunduğu çevrelerde, kendisine bir tanınma sağlamalıdır. Varlığının yokluğunun ait olduğu çevrede fark edilmesi. Bocalama yaşayan gençlerin önde gelen yakınmaları arasında önemsemediği çevrelerde aradığı tanınmayı bulamamak , kendinden hoşnut olmama , genel bir eksiklik ve değersizlik duygusu, kendiyi aşırı ölçüde uğraşma ve kendini değiştirmeye çabalamadır.

Kimlik bunalımı evresi boyunca her genç şu temel uğraşları verir;

Güçlü arkadaşlıklar kurarak yakın ilişkilerde benimseneceğine olan güvenini ve geleceğe yönelik umudunu sağlamlaştırmak ,

Otoritenin kural ve buyruklarına açık ve örtük biçimlerde baş kaldırma ve çeşitli denemelerde iradesini sınama yolu ile bildiği yoldan yürüyen bağımsız ve iradesi güçlü bir birey olduğuna inancını pekiştirmek,

Önüne koyduğu amaçları gerçekleştirmeye girişme yoluyla , düşlediği erişkin olmaya güvenli adımlarla ilerlediğini duyumsamak,

Yetenekli olduğu alanlarda sivrilme yoluyla işinin ustası olabileceğini kendine ve başkalarına kanıtlamak,

Bağlılıklarına sağdık kalmak yolu ile , toplumda kendini sözünün eri biri olarak tanınma sağlamak,

Cinsellikle uğraşarak ve cinsel yanı olan ilişkileri deneyerek kendini ait olduğu cinsin üyesi olarak hissetmek,

Katıldığı topluluklarda önderliği ele aldığını deneyimleyerek hem kılavuzluk etme hem de başkalarının kılavuzluğunu kabul edebilme yetisi kazanmak,

Kendine uygun bir ideolojiye bağlanarak yaşam tarzının ne olduğunu belirlemek.

Çocukluk döneminden getirilen olumsuz öğeler daha çok çabaya neden olur, aynı zamanda uğraşların yenilgi ile sonuçlanması kişilikteki olumsuz öğelerden kaynaklanır, bu düş kırıklıkları kimlik bunalımına neden olur. Bu öğeler gerçek ya da kurgusal da olsa olumsuz öğelerin izlerini derinleştirir ve olumsuz öz imgeleri baskın hale gelir, olumlu öz imgelerinin bütünleştirilmesini zora sokar. Böylece kimlik bunalımı bilinçli düzeye gelir. Kendine güveni ve istediği kişi olacağı umudu sarsılıp girişkenlik olumsuz etkilenir.

I. IX III. JAMES MARCİA VE KİMLİK STATÜLERİ

Muuss'un (1996) aktardığına göre; Erikson ın kuramı , ergenlik kimlik oluşumunun altında yatan süreci anlamak için , çağdaş kimlik araştırmacılarına başlangıç noktası sağlamıştır. Erikson ın kuramsal farzlarını deneysel olarak test eden , psiko-sosyal evrelerini onaylayan bir çok araştırma ortaya çıkmıştır, bu araştırmaların bazıları kurama yeni fikirler eklemiş bazıları da onu artmıştır.

Bu araştırmalardan en göze arpanı , Marcia' nın kidir. Erikson' ın kimlik kuramındaki statüleri (başarılı- başarısız) , kimlik durumu görüşmesi adlı geliştirdiği yarı yapılandırılmış anket ile ölçmüştür ve bu kimlik statülerine ipotekli ve moratoryum kimlik statülerini eklemiştir. Ona göre; olgun kimlik kazanımının kriteri, Erikson ın da tanımladığı, 2 temel değişken üzerine temellenir; keşif (Erikson da kriz) ve bağlılık (commitment). Keşif ergenlikteki gelişimsel fırsatları , kimlik olaylarını , ebeveynler tarafından tanımlanmış hedeflerin aktif olarak sorgulanmasını, hedeflerin değerlerin ve inançların araştırılmasını içerir. Bağlılıkta , benimsenen inançlara değerlere ve hedeflere istisnalar dışında (rol değişiklikleri, ciddi stres yaratan durumlar) sağlık kalınmasına işaret eder.

4 kimlik statüsü (başarılı, başarısız, moratoryum, ipotekli) ergenin ego yapısını tanımlar. Bununla birlikte bu kimlik statüleri kuramcılar tarafından katı tipolojiler olarak kullanılmamıştır, durağan bir var oluştan çok her bir kimlik durumu daha çok devam eden bir süreçtir. Kimlik statülerinin gelişimsel bir ardışıklığı varmış gibi algılansa da hiçbir statü gerekli ve kaçınılmaz bir statü değildir, yalnızca moratoryum statüsü, başarılı kimlik statüsü için önceden gerekli gözükmektedir. Çünkü başarılı kimlik moratoryumda olduğu gibi araştırma ve keşif olmadan ortaya çıkmaz. Bir statüden her hangi birine geçiş gözlenebilmektedir. Örneğin; ipotekli ya da moratoryum kimlikten , başarısız kimliğe hatta başarılı kimlikten başarısız kimliğe geçiş olabilir. Yaşam içersinde roller değiştikçe kimlik durumu değişebilir yeniden başarılabilir. Kimse devamlı sabit bir kimliğe sahip değildir. Aynı zamanda bir statüdeki birey , diğer statünün özelliklerini de taşıyabilir, örneğin; bir hedef geliştirerek bir mesleğe bağlılık geliştirebilir aynı zamanda kişisel değerler sistemini daha araştırıyor olabilir.

Yapılan bir araştırmada , 12 yaşındaki gençlerin, % 68 i başarısız, % 32 si ipotekli olmasına rağmen 24 yaşında ki bireylerin % 56 sı başarılı kimlik, % 12 si moratoryum, % 8 i ipotekli, % 24 ü başarısız kimlik statüsüne sahip oldukları bulunmuştur(Muuss, 1996).

BAğLILIK

		HAYIR	EVET
KRİZ	HAYIR	BAŞARISIZ	İPOTEKLİ
	EVET	MORATORYUM	BAŞARILI

Tablo I. V. ,(Muuss, 1996).

Başarısız kimlik statüsü;

Bu statüdeki birey, mesleğe, inançlara ,değerlere ,ideolojiye, cinsel davranışlara bir bağlılık geliştirmemiştir. Aktif olarak kimliği incelememiştir ve karar verme, araştırma , değerlendirme konusunda gerçek çabası olmamıştır. Davranışları, ben merkezli, amaçsız ve marazidir (Muuss,1996). Bükük bir yalnızlık içindedir ve derin ilişkiler kuramazlar, dükük kendilik saygıları ve özerklikleri vardır. Gelenek öncesi ya da geleneksel düzeyde ahlaki muhakeme

yetenekleri vardır. Moratoryum ve ipotekli kimlik statüsüne göre az karmaşık bilişsel yapıları vardır. Geçmişte bakım verenin mesafeli olduğunu bildirmişlerdir. Ebeveyn figürlerini içselleştirmede problem yaşadıkları bildirilmiştir. Bu statüdeki erkeklerin kızlara oranla başarı kaygıları yüksektir (Kroger, 1989). Bazıları yaygın öz sever davranışlar sergilerler, kendi avantajları için diğerlerini kullanmak ve yanlarına kar kalacak her davranışı yapmak sık rastlanılan davranış örneğidir. Shakespeare 'in Hamlet 'i bu statü için bir örnektir, kahraman cinsiyet rolü ile ilgili kafa karışıklığı yaşamaktadır. 'erkek benden zevk almıyor kadında' aşk ve cinsellikten soğumuş bir biçimde evliliğini devam ettirmek istemez sonunda kendini şehrinden uzaklaşmış hisseder. Arthur Miller 'ın , Satıcının Ölümü adlı romanında Biffy adlı kahramanda bu statüdedir, annesine şöyle der; “ yakalayamıyorum anne , yaşamı bir yerinden yakalayamıyorum” (akt. Muuss,1996).

İpotekli kimlik statüsü;

Ergenlik döneminde en sık görülen statüdür, yaş ilerledikçe azalır. Bu bireylerin bağlı oldukları değerleri, hedefleri, meslek ve ideolojileri vardır. İlk bakışta başarılı kimlik statüsünde gibi algılanabilirler. Bununla birlikte kişisel keşif ve araştırma sürecini yaşamamışlardır. Kendileri için ciddi olarak diğerlerinin hedef ve inançlarını değerlendirmezler (Muuss,1996). Kendilerini mutlu ve özerk olarak tanımlarlar, aslında onaylanma ihtiyacı duyarlar ve özerklikleri düşüktür. Geleneksel düzeyde ahlaki muhakeme yeteneklerini , ideoloji, meslek , inanç bağlılıklarını onlara yol gösteren ebeveyninden ya da liderden alırlar. Bu statüdeki erkeklerin kendilik saygıları bazı araştırmalarda yüksek bazılarında düşük çıkmıştır, özellikle ipotekli kimliğe sahip kızlarda başarı kaygısı yüksektir (Kroger, 1989).

Çelen 'in (2000) aktardığına göre; bu bireyler dıştan yönelimlidirler, uyumsuzluk yaşamazlar ve kişisel özgürlüğün sorumluluğunu taşıyamazlar. Farklı yaşamları keşfetme şansından yoksundurlar, otoriter değerlere ve esnek olmayan zihinsel yapıya sahiptirler, kişiler arası ilişkilerde stereotipik davranışlar sergiler ve derin ilişki kurma şansına sahip değildirler. Benimsedikleri davranış ve tutumlara körü körüne inanırlar, aksinin ispat edilmesi kimlik yapılarını darmadağın edebilir. Cinsel ve saldırgan içtepileri bastırılmıştır, bastırma en sık kullandıkları savunma mekanizmasıdır, benlik saygılarının yüksek çıkması ebeveynin çocuğa verdiği aşırı önemden , çocuk merkezli ve kabul edici algılanmalarından kaynaklanır. Ebeveyn ile bir konuda anlaşamaması suçluluk duygularına neden olur, belki de , ikinci bireyselleşme süreci bu yüzden ertelenmiştir. Çocukluk yıllarında ebeveynler tarafından fazla bağımsızlık ve karar verme gücü verildiği için , narsist ergenler ipotekli kimlik için risk grubu oluştururlar. Ebeveynlerde bu narsistik eğilimleri karşılamak için çok çaba sarf etmişlerdir. İpotekli kimlik sahibi bireylerin , sosyalleşme süreci sırasında *hamurun biçimlenmesi* adı verilen bir sosyalleşme sürecinden geçtikleri ileri sürülür. Bu modele göre çocuk pasiftir ve ebeveynin onayladığı davranışları kazanır, çocuğun bireyselliği ihmal edilmiştir, bu tür aileler genelde otoriter ailelerdir.

İpotekli kimlik öğrenilmiş çaresizlik olabilir mi? Seligman ın öğrenilmiş çaresizliği, kendini yönetme, özerklik ve bağımsızlıktan ümidi kesme örüntüsü olarak tanımlanmıştır. Özerkliğe karşı utanç ve kuşku evresinden itibaren, özerklik karşıtı inanç sistemi ve biçimleyici otoriter aile yapısı çocuğun özerklik gelişimini engellemektedir, zaman içinde benzer girişimleri ketleyerek o konuda ki çaresizliklerini sürdürür, çünkü özerklik karşıtı davranış örüntüleri ile ödüllendirilmiştir. Onay beklemek başkalarının yönlendirilmesi ile güdülmek onun

sorumluluğunu azaltacaktır, ailenin ya da her hangi bir grubun güvenli şemsiyesi altına sığınacaktır. Günlük yaşantıda kimlik yapısı, problem çözerek engelleri yenerek özümleme ve yapılanma için zemin hazırlar, bu tür özümleme süreçleri çok az dikkat eforu gerektirir, zihinsel içerikli değildir ve otomatiktir, bunlar yapılırken bazen gerçeğin yapısı bozulabilir. Sürekli geri bildirim alınarak başarılar değerlendirilmelidir. Eğer özümleme eforu başarısızsa uyumsuzluk oluşur ve uyma eforu şemayı ya da stratejiyi gözden geçirir. Uzun vadede uyma süreçleri arasında esnek ve dengeli işbirliğine gidilir. Bu işbirliğinin olmaması ipotekli kimliğe işaretler. Bu bireyler ayrıca bilgiyi farklı açılardan bütünleştirip değerlendiremezler, sınırlı dikkat odağı nedeni ile bilgiye kapalıdırlar, bilginin kaynağında çelişkiler olduğunda kendi görüş açılarını oluşturup bilgiyi bütünleme ve değerlendirme de problem yaşarlar. Yeni düşünce , değer ve eylemler ile ipotekli kimlik arasında negatif bir ilişki vardır, bu nedenle ipotekli kimlik sahibi bireyler, kendi başlarına seçenekleri göremez ve seçenekler arası seçim yapamazlar (Çelen, 2000).

Moratoryum kimlik statüsü;

Bu statü bireyin bir zorunlulukla karşılaşmaya ve uyma davranışı göstermeye hazır olmadığını gösterir. Moratoryum kelimesi ortada bir çok çözülmemiş sorun olduğuna ve devam eden kişisel keşfe işaret eder, birey aradığı yanıtlar için aktif bir çaba içersindedir, araştırır, keşfeder, farklı rolleri dener. Bu bazen geleneksel olmayan açıklık biçimini alır bazen gerilemiş düşünce ve davranışlara neden olur. Eğer bu geçici uyumsuz gerileme , mantıksal değerlendirmeye ve amaçlı seçimlere rehberlik ederse bu deneyimler başarılı kimlik statüsüne ulaşılmasına katkıda bulunur. Bu bir sanki (as if) statüsüdür, bireyler farklı sanki rollerini deneyimliye

bilir ancak , rolleri denerken yaptıkları hataların sorumluluklarını almazlar ve değerlerini hala değiştirebilir. Genelde radikal politik felsefeleri, geleneksel olmayan dinsel inançları , farklı mesleki aktiviteleri deneyebilirler (Muuss,1996). Başarılı ve ipotekli kimlik statüsüne göre, kaygı düzeyleri yüksektir, kişiler arası ilişkilerde değişken ve gergindirler. Ahlaki muhakeme yetenekleri ilerlememiştir. Diğerlerinin kararlarına uymada ya da güvenmede sorun yaşarlar (Kroger, 1989). Moratoryum statüsündeki bireyler , hükümetin , politikanın , kilisenin , eğitimin yani sistemin değişmesini talep ederler, ancak tüm bunlar için uygulanabilir, gerçekçi çözümler üretmezler (Muuss, 1996).

Başarılı kimlik statüsü;

Birey moratoryum statüsünü deneyimledikten , kimlik krizini keşfinden , kişisel bağıllık geliştirmeye başladıktan sonra kimlik başarıyı gerçekleştirir. Kimlik başarıyı ego gücüne de katkıda bulunur. Bu statünün anlamı ergenin gelişimini tamamlayarak bir sonra ki evreye sağlıklı ilerlemesi ve bağıllığı kurması anlamına gelir. Kimlik ancak bireyin ciddi olarak , seçenekleri değerlendirdiğinde gelişir. Kendi kararlarını kendi terminolojisini kullanarak vermelidir. Gerçekte ebeveynlerden bağımsız olarak karar vermek nadir rastlanan bir durum olsa da , başarılı kimlik, ipotekli kimliğin aksine diğer fikirleri göz önünde bulundurabilir, radikal ya da geleneksel fikirleri dahi inceler ve sonunda kendi fikirlerine dayanarak karar verir. Birey geçmiş şimdi ve gelecekteki kişisel devamlılığını kabul eder. Kimlik başarıldığında artan bir kendilik kabulü, durağan öz tanımı vardır , ideolojiye ve inanca bağıllık gelişmiştir (Muuss, 1996). Bu bireyler esnekler, iç gözlem yaparlar stres anında bile bilişsel fonksiyonları hareketsiz değildir. Kişiler arası ilişkilerde başarılıdırlar. Yapılan bir çalışmada Kuzey ABD li başarılı statüye

sahip gençlerin, yüksek özerkliğe , diğerlerinin kararlarına az güvene ve yaratıcı özelliklere sahip oldukları bulunmuştur. Başarılı kimlik sahibi bireyler en fazla güvenli bağlanma geliştiren gruptur. Ebeveynlerinin zayıflıklarını bilirler ve aileleri ergenlik döneminde özerkliği desteklemiştir (Kroger, 1989).

I. IX. IV KİMLİK BAŞARIMINDA CİNSİYET FARKLILIKLARI

Muuss'un (1996) aktardığına göre; 1980 lere kadar araştırmacılar bu konunun üzerinde durmamışlar, kimlik başarımında iki cinsiyeti ayrı ayrı incelemiş ve iki cinsi aynı anda ele almamışlardır. Tipik olarak farklı cinsler için farklı ölçme araçları kullanılmaktaydı. Günümüzde bu konuyla ilgili bir hayli araştırma vardır. Bu araştırmalar genel olarak göstermiştir ki;

bir çok geleneksel alanda (meslek seçimi, dinsel inançlar, politik ideoloji vb.) kızlar ve erkekler benzer kimlik statüsü dağılımı sergilemektedirler.

Kimlik biçimlenmesinin zamanı iki cins içinde benzer zamanda gerçekleşiyor gözükmektedir.

Her iki cins içinde kimlik statüsünün kişilik korelasyonları (özerklik, keşif, kaygı vb.)benzer olma eğilimindedir.

Bunun gibi iki cins arası benzerlikler farklılıklardan daha çok bildirilmiştir. Farklar özellikle cinsellik alanında ortaya çıkmaktadır. Kadınlar kendi cinsel kimliklerini tanımlamada erkeklere oranla daha zorlanıyorlar. Yine erkelere oranla daha karmaşık , aile ve kariyer seçimi süreci yaşıyorlar.

Erikson (1964), bağılılığın erkeklerde daha önce geliştiğini iddia etmiştir, benzer bir biçimde kadının kimliği , bir erkeğe yakınlaşmaya kadar tamamlanmaz demıştır. Bazılarına göre de cinsiyet tek başına , kimlik ve yakınlık arasında ki ilişkiyi açıklamaya yetmez. Erkeklerin aksine kadınlarda kimlik gelişmeden önce yakınlık gelişiyor olası muhtemeldir.

Erkekler de ipotekli kimlik statüsü daha yaygındır. Dinsel inançlar ve cinsiyet rolleri açısından erkekler ve kadınlar arasında fark olmamasına rağmen, ideoloji benimsemede kadınlar başarısız , erkekler ipotekli kimlikte daha fazla bulunuyorlar. Aile rolleri için kadınlar erkeklere oranla daha çok moratoryum yada başarılı kimlik statüsünde bulunuyorlar. Kadınların cinsel kimliklerinin içeriklerini diğer cinse oranla daha dikkatli değerlendirdikleri , daha çok keşifte buldukları ve uyum gerçekleştirdikleri gözlenmiştir. Kadın ve erkeklerin optimum kimlik gelişimi için , kadınsı ve erkeksi kişilik özellikleri bütünleşmiş halde meydana gelmelidir (akt. Muuss, 1996).

I .X . SUÇ DAVRANIŞI, KİŞİLİK BOYUTLARI VE BAĞLANMA STİLLERİ ÜZERİNE YAPILAN DİĞER ÇALIŞMALAR

Suçluluk ve kişilik boyutları üzerine yapılan araştırmalar genellikle , Eysenck'in suç davranışında etkili olduğunu düşündüğü , nörotizm, psikotizm ve dışadönüklük kişilik boyutlarını incelemişlerdir, örneğin; Heaven ve Virgen'nin (2001) ve Heaven, Caputi, Trivellion, Scott ve Swinton'ın (2000) yaptıkları çalışmalarda, suç davranışı anlamlı olarak psikotizm kişilik boyutu ile ilişkili bulunmuştur. Luengo, Romero, Sobral'ın (2001) yaptığı bir çalışmada , suç işlemiş kız ergenlerin daha çok nörotik ve dışadönük, suç işlemiş erkek ergenlerin ise daha çok psikotik özellikleri taşıdıkları , gözlenmiştir. Kişilik boyutları ve bağlanma davranışlarını inceleyen Wilkonson ve Walford (2001)'a göre; ebeveyne bağlanmanın kalitesi, dışadönüklüğü yordamaktadır, güvenli bağlanan bireyler daha dışadönüktürler. Shaver ve Brennan'ın (1992) yaptığı bir çalışmada ise güvenli bağlanan bireyler nörotizm ölçeğinden düşük, dışadönüklük ölçeğinden güvensiz bağlanan bireylere göre yüksek puan alma eğiliminde oldukları , Hanson ve Spratt 'ın (2000) yaptığı bir çalışmada ise, patojenik bakım yaşamış ve güvensiz stillerde bağlanmış çocukların bu problemleri olmayan çocuklara göre, çalma, yalan söyleme, istekleri için şiddete baş vurma gibi davranışları daha çok sergiledikleri ve zayıf dürtü kontrolleri oldukları, Luecken'in (2000) çalışmasında ise, bebeklik ve çocukluk döneminde, reddedilen, baskı gören ya da kontrol edilmeyen çocuklarda , ileride saldırgan davranışlar gösterme olasılıkları fazla olduğu, De Vitove Hopkins'in (2001) çalışmasında, kaygılı – kararsız bağlanan çocukların , yıkıcı davranışlar ölçeğinden diğer gruplara göre anlamlı düzeyde fazla puan aldıkları , Rankin ve

Roger 'ın (1994) alışmasında ise her iki ebeveyne de güvenli stilde bağlanmanın, ileride suç işleme olasılığını düşürdüğünü, Vitaro, Bredgen ve Trembley'in (2000) alışmasına göre Ebeveyne bağlanmanın kalitesi suç işleme olasılığını yordamaktadır ve Gabel, Stallings,Young, Schmitz, Crowley ve Fulker'in (1998) yaptıkları çalışmada da benzer olarak, özellikle anne ile bağlanmanın kalitesi suç davranışını yordamaktadır.

Ülkemizde yapılan bir çalışmaya göre de (Aral, 1997) suç işlemiş grubun psikotizm eğilimleri , kontrol grubuna göre anlamlı olarak fazla bulunmuştur.

I. XI. ARAşTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada amaç ; Suç isnat etmiş erkek ergenlerin, kontrol grubundan farklılaşan , kişilik özelliklerini, bağlanma stillerini ve kimlik gelişimlerini saptamaktır. Araştırmanın dayandığı kuramlara göre (Eysenck, Bowlby ,Erikson ve Marcia) ve bu konuda yapılmış araştırmalar uyarınca , deney grubunun kontrol grubundan farklılaşan kişilik özelliklerinin (nörotizm, psikotizm, dışa dönüklük) olduğu , güvensiz biçimde bağlanma davranışlarının ve başarısız kimlik gelişimlerinin olduğu beklenmektedir.

I. XII. ARAşTIRMANIN ÖNEMİ

Suçlu rehabilitasyonunda , hizmetin verileceği ortam ve içeriği, gençlere yaklaşma biçimi, kişiye özel programların çıkarılması ve suçun tekrarlanmasının engellenmesi için , genci hem kişiliği, ailesi, arkadaşları hem de yaşadığı evre açısından tanımak gerekmektedir. Ancak lkemizde bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar oldukça azdır. Bu araştırmada suç işlemiş gençlerin farklılaşan kişilik

özelliklerini bir çok boyutu ile-varsa- bulmak ve onu tanıyıp, yardım etme konusunda gerekli bilgileri sağlamak hedeflenmiştir ,böylece suçlu gençlerle ilgili daha fazla bilgiye ulaşılabilecektir.

I. XIII. SAYILTILAR

Katılımcıların , Hacettepe ve Eysenck Kişilik Envanterini, İlişki Ölçekleri Anketini ve Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalasını, içtenlikle ve düşündükleri biçimde cevapladıkları varsayılmıştır.

I. XIV. SINIRLILIKLAR

1. Araştırmaya yalnızca suç isnat etmiş erkek ergenler katıldığı için sonuçların suç isnat etmiş kız ergenlere genellenmesi mümkün değildir.

2. Araştırmaya katılan suç isnat etmiş 80 ergen Bursa 'da ikamet etmektedirler, kendilerinden elde verilerin tüm ülke için genellenmesi mümkün değildir, sadece bir fikir verebilir.

3. Kişilik boyutları Eysenck'in ve Hacettepe Kişilik Envanterinin Ölçtüğü maddelerle sınırlıdır.

5. Bağlanma stilleri, İlişki Ölçekleri Anketinin ölçtüğü maddelerle sınırlıdır.

6. Kimlik gelişimi, Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalasının ölçtüğü maddelerle sınırlıdır.

I. XV. TANIMLAR

Genç Suçluluğu ; Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde , kurallara ve kanunlara uymama, diğerlerine zarar verme gibi bir tür davranış bozukluğu olarak tanımlanır (Ayvaşık, Er, Kışlak, Erkuş, 2000).

Kişilik ; Bireyin çevreye olan biricik uyumunu belirleyen az ya da çok değişmez karakterinin , dayanıklı bir organizasyonu , mizacı, zekası ve fiziğidir (Eysenck,1960).

Kimlik ; Kendiliğin, karakterin ve kişiliğin yapımı ile ilgilidir, zihinsel organizasyonlara ve fonksiyonlara işaret eder (Graafsma, 1994).

Kimlik Duygusu ; Bireyin kendini yaşayışı yani birey olarak benzersiz ve kendine özgü bir tarz içinde var olduğunu ve bu tarzın süreklilik gösterdiğini duyumsayışıdır , bireyin erken evrelerde ilkel durumda olan ve daha sonra yeni roller ve koşullarda yeniden biçimlenen , kimliğe olan güveni ve buna ilişkin kişinin kendilik algılamaları ve sürekliliğidir(Ünsal, 1998).

Bağlanma ; Ayrılmış kişiyi – bireysel olarak tercih edilen ve genellikle güçlü ve/veya bilgili olarak algılanan kişi- yakınlığı elde etmek için yapılan tüm davranışlara verilen addır (Bowlby, 1969).

II. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde ; araştırma modeline , araştırma grubuna, araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına, verilerin toplanmasında izlenen yöntem ve verilerin analizinde kullanılan tekniklere yer verilmiştir.

II I. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışma , suç isnat etmiş 14-18 yaşları arasındaki erkek ergenlerin , kişilik özelliklerinin, kimlik gelişimlerinin ve bağlanma stillerinin , aynı yaştaki kontrol grubundan farklılaşan yönlerini belirlemeyi amaçlayan betimsel bir araştırmadır.

II. II. ARAŞTIRMA GRUBU

Bu araştırmada, 14-18 yaşları arasında suç isnat etmiş erkek ergenler ile, Bursa ili Yıldırım Anadolu Ticaret Meslek Lisesi öğrencilerinden veri toplanmıştır.

Şekil II. 1

Yaş	Suç İsnat Etmiş (N)	Kontrol (N)	Toplam
14-15	18	45	63
16-17	41	42	83
18	21	18	39
Toplam	80	105	185

II . III VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada , katılımcıların kişilik özellikleri ile ilgili bilgiler ;Hacettepe Kişilik Envanteri ve Eysenck Kişilik Envanteri ile, bağlanma stillerine ilişkin bilgiler ; İlişki Ölçekleri Anketi ile ve son olarak kimlik statülerine ilişkin bilgiler; Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası ile değerlendirilmiştir.

Hacettepe Kişilik Envanteri :

Özgüven (1992) tarafından geliştirilen anket, bireyin kişilik özelliklerini, kişiliğine ilişkin sorunları ve sosyal, genel uyum düzeylerini ölçer. Kişilik kavramını bireyin sadece duygu, düşünce ve davranış biçimini içerecek şekilde kullanılan envanter, kişisel ve sosyal uyumla ilgili 20'şer maddelik 8 alt testten oluşur. 8 kontrol ve geçerlik maddesi olan envanter toplam 168 maddeden oluşur.

Envanterin kişisel uyum alt testleri şunlardır; Kendini gerçekleştirme, duygusal kararlılık, nevrotik eğilimler ve psikotik belirtilerdir. Bu araştırmada bu alt testlerden nevrotik eğilimler ve psikotik belirtiler kullanılmıştır.

Envanterin sosyal uyum alt testleri şunlardır; aile ilişkileri, sosyal ilişkiler , sosyal normlar ve anti sosyal eğilimlerdir. . Bu araştırmada bu alt testlerden, aile ilişkileri ve sosyal ilişkiler alt testleri kullanılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan alt testlerin içerikleri;

Nevrotik eğilimler ; kusursuzluk , eleştiriye açık olamama, kendini olduğu gibi kabul edememe gibi davranış nitelikleri ile psikosomatik rahatsızlıkları yansıtır.

Psikotik belirtiler; psikotik belirtilere sahip bireylerde gözlenen , dikkatini bir yerde toplayamama , insanlardan uzaklaşma, içedönüklük ve hayal kurma gibi davranış niteliklerini yansıtır.

Aile ilişkileri ; bireyin ailesi ile sağlıklı ve uyumlu ilişkiler içinde olup olmadığını ölçmeyi amaçlar.

Sosyal ilişkiler ; bireyin diğer insanlarla olan sosyal ilişkilerinde uyumlu olup olmadığını ölçmeyi amaçlar.

Envanterin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları şöyledir; Pearson momentler çarpımı korelasyonu ile elde edilen değişmezlik katsayıları, kişisel uyum için, .93, sosyal uyum için .82, genel uyum için, .92 olarak bulunmuştur. Yapı geçerliğini saptamak için , Durumluk/ Sürekli Kaygı Envanteri ile beraber uygulanan envanterin , kaygı bir ölçü olarak alındığında kişisel uyum ile korelasyonu -.58, sosyal uyum ile korelasyonu -.47, genel uyum ile korelasyonu ise -.56 'dır.

Soruları evet ya da hayır olarak yanıtlanabilen envanterin her bir alt ölçeğinden alınabilecek en düşük puan, 20, en yüksek puan ise 40'dır (evet; 1 puan, hayır ; 2 puan) . Yüksek puan alınması bu belirtilerin azlığını gösterir.

Eysenck Kişilik Envanteri :

Asıl formu, Eysenck Personality Questionnaire olan envanteri 1975 yılında H.J. Eysenck ve S.B. Eysenck geliştirmiştir (Öner ,1996). Türkiye 'de ilk kez 1983 yılında Bayar tarafından kullanılmıştır. Envanter , 4 alt ölçekten oluşmaktadır; Psicotizm, Dışadönüklük, Nörotizm ve Yalan ölçeği , toplam 100 sorudur.

Bu araştırma da kullanılan alt ölçekler ve içerikleri şöyledir;

Psikotizm ölçeği ; Bu alt ölçekten yüksek puan alan birey, yalnız, başkalarını umursamayan, saldırgan , olağan dışı şeylere ilgi duyan , tehlikeyi umursamayan , bazen acımasız davranışlarda bulunabilen bir kişidir.

Dışadönüklük ölçeği; Bu alt ölçekten yüksek puan alan bireyler sosyaldirler ve toplantı, partilerden hoşlanırlar ,pek çok arkadaşları vardır, kendi başlarına olmaktan hoşlanmazlar , heyecan verici şeyler arar, çok kolay risk alırlar ve çabuk öfkelenirler.

Nörotizm ölçeği ; Bu alt ölçekten yüksek puan alan bir kişi , aşırı ve değişken duygu durumu olan , sürekli kaygı ve tedirginlik içinde, kolay alınan ve çabuk tepkide bulunan kişilerdir.

Aral'ın aktardığına göre (1997) Eysenck Kişilik Envanterin güvenilirliği yüksektir

Evet (1 puan) ya da hayır (1 puan) biçiminde yanıtlanan bu envanterin her bir alt testinden alınabilecek en düşük puan 25, en yüksek puan 50 'dir, yüksek puan alınması belirtilerin azlığını gösterir.

Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası ;

Güvenirlik ve geçerlik çalışmaları , Eryüksel (1997) tarafından yapılmış olan bu ölçek , başarılı , başarısız, ipotekli ve moratoryum kimlik statülerini ölçen 4 alt testten oluşmaktadır. Her bir kimlik statüsünün ideoloji ve kişiler arası alt skalaları bulunmaktadır. İdeoloji alt skalası, meslek, din , politika ve felsefi yaşam biçimi olmak üzere 4 alana, kişiler arası alt skalası, arkadaşlık, flört, cinsiyet rolü ve boş zaman uğraşları olmak üzere 4 alana ayrılmıştır. Ölçek toplam 64 maddeden oluşmaktadır.

Katılımcılar, her maddeye tepkilerini, ağırlığı 6 puan olan 'kesinlikle katılmıyorum' dan , ağırlığı 1 puan olan 'kesinlikle katılıyorum 'a sıralanan , 6

noktalı bir değerlendirme ölçeğine belirtirler. Her bir kimlik statüsü için alınabilecek en düşük puan 16, en yüksek puan ise 96 'dır.

Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirlik çalışmaları;

Testin güvenirligi, Cronbach-Alfa , test –tekrar test, iki yarım güvenirlik teknikleri ile incelenmiş ve iç tutarlık katsayısı; ideoloji alt skalası için ; .67, kişiler arası alt skalası için; .68 , dört ayrı kimlik statüsü için;. 73 bulunmuştur.

Testin geçerliği; testin yapı geçerliği, 5 klinik psikolog tarafından , maddeleri ilgili kimlik statüsüne göre değerlendirmeleri istenmiş ve %92 ile, %98 arasında doğru saptama yapmışlardır.

İlişki Ölçekleri Anketi;

Bağlanma stillerinin saptanması amacı ile, Bartholomew ve Horowitz'in (1991) geliştirdiği, ülkemizde ise Sümer ve Güngör'ün (1999) uyarlama çalışmalarını yaptıkları, İlişki Ölçekleri Anketi kullanılmıştır. 4 farklı bağlanma stilini ölçen İlişki Ölçekleri Anketi 17 maddeden oluşan , 7 dereceli Likert tipi bir ölçektir.

Katılımcılar görüşlerini ; 1 ; 'beni hiç tanımlamıyor'dan , 7 ; 'beni tamamıyla tanımlıyor'a değişen 7 noktalı bir değerlendirme ölçeğine belirtirler.

Güvenli ve Kayıtsız bağlanma stilini ölçen 5'er madde vardır ve bu her iki alt testten alınabilecek en düşük puan 5, en yüksek puan ise 35 'dir. Korkulu ve Saplantılı bağlanma stilini ölçen 4'er madde bulunur ve bu her iki alt testten

alınacak en düşük puan 4, en yüksek puan ise 28 'dir. Teste 5, 7 ve 17 numaralı sorular ters kodlanarak analize girmektedir.

İÖA'nın yapı geçerliği, .49 ile .58 arasında değişmektedir. Test tekrar test geçerliğinde ise , .54 ile .78 arasında tutarlık bulunmuştur.

II. IV. VERİLERİN TOPLANMASI

Veriler; Hacettepe Kişilik Envanteri, Eysenck Kişilik Envanteri, İlişki Ölçekleri Anketi ve Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası kullanılarak toplanmıştır.

Kontrol grubundan verileri toplamak için Bursa ili Yıldırım Anadolu Ticaret Meslek Lisesine gidilmiş ve sınıflarda toplu olarak iki oturumda ölçekler verilmiştir. Deney grubundan veri toplamak amacı ile önce Emniyet Müdürlüğünden alınan adreslere gidilerek ,gençlerin evlerinde ölçek uygulanmış ancak bir çok gence evlerinde gündüz ulaşamayınca , akşam karakollara çağırılmış ve buralarda ölçekler verilmiştir.

Uygulama sırasında tüm katılımcılara , araştırmacı tarafından çalışmanın amacı ve verdikleri cevapların gizliliği gibi konularda gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ölçekler , katılımcılar ara vermediği zaman yaklaşık 1,5 saat kadar sürmüştür.

II. V. VERİLERİN İSTATİSTİKSEL ÇÖZÜMÜ

Araştırma verileri analize girmeden önce katılımcının yaşı ve suç isnat etme durumu göz önüne alınarak 6 grup oluşturulmuş ve bu gruplar karşılaştırılmıştır; 1. grup 14-15 yaşlarında suç isnat etmiş grup, 2. grup 14-15 yaşlarında kontrol

grubu, 3. grup; 16-17 yaşlarında suç isnat etmiş grup, 4. grup; 16-17 yaşlarında kontrol grubu, 5. grup; 18 yaşında suç isnat etmiş grup, 6. grup; 18 yaşında kontrol grubudur. Bu durumda, 1-3 ve 5. gruplar deney, 2- 4 ve 6. gruplar ise kontrol grubu olmaktadır.

Kontrol grubu ile deney grubu arasında, nörotizm, psikotizm, dışadönüklük, aile ilişkileri, sosyal ilişkiler açısından anlamlı bir farkın olup olmadığını gözlemek amacı ile Hacettepe ve Eysenck Kişilik Envanterlerinin her alt ölçeğine varyans analizi (.05 düzeyinde anlamlılık aranmıştır) uygulanmıştır.

Deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin ait oldukları kimlik statülerini belirlemek için, her kimlik statüsünden aldıkları puanlar yorumlanmıştır. Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalasının , devamlılık ve bağlılık alt skalaları olmadığı için, katılımcılar birden fazla kimlik statüsünde bulunabilmektedir. Elde edilen puanlar, bir kategoriye işaret ettiği için , istatistiksel analiz yapılmamış, yorumlanmıştır.

İlişki Ölçekleri Anketinin , değerlendirdiği bağlanma stilleriyle ilgili istatistiksel analiz yapılırken , yaş ; bağlanma davranışının kalıcı ve yaş ilerledikçe değişime dirençli (Bowlby,1969) olması nedeniyle ,bir değişken olarak alınmamıştır. Suçlu ve kontrol gruplarının bağlanma stilleri Pearson-Chi Kare testi ile değerlendirilmiştir.

Verilerin analizi, Uludağ Üniversitesi Bioistatistik bölümünde yapılmıştır.

III. BULGULAR

Bu bölümde araştırmada cevap aranan sorulara ilişkin bulgulara yer verilmiştir ; Deney ve kontrol grubunda bulunan, 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarındaki ergenlerin , Hacettepe Kişilik Envanterinden elde edilen, *nörotizm, psikotizm, aile ilişkileri ve sosyal ilişkiler* puanlarına uygulanan varyans analizi sonuçları, Eysenck Kişilik Envanterinden elde edilen, *nörotizm , psikotizm ve dışadönüklük* puanlarına uygulanan varyans analizi sonuçları, deney ve kontrol grubunda bulunan, 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarındaki ergenlerin Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası, *başarılı, başarısız, ipotekli ve moratoryum kimlik* alt testlerinden elde edilen puanları ve son olarak deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin İlişi Ölçekleri Anketinden elde edilen, *güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri* puanlarına uygulanan Chi- Square sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo III. 1. Kişilik Envanteri alt ölçeklerinin (nörotizm, psikotizm, dışa dönüklük, aile ilişkileri ve sosyal ilişkiler) iç tutarlılık korelasyon katsayıları.

		Nörotizm	Psikotizm	Aile İlişk.	Sosyal İlişk	DışaDönüklük
Nörotizm	İ.Korelasyon	1,00	,76**	,70**	,47**	,33**
	Sig.	,	,00	,00	,00	,00
	N.	156	140	134	132	139
Psikotizm	İ.Korelasyon	,76**	1,00	,71**	,54**	,34**
	Sig.	,00	,	,00	,00	,00
	N.	140	157	131	129	141
Aile İlişk.	İ.Korelasyon	,70**	,71**	1,00	,63**	,45**
	Sig.	,00	,00	,	,00	,00
	N.	134	131	145	122	130
Sosyal İlişk.	İ.Korelasyon	,47**	,54**	,63**	1,00	,54**
	Sig.	,00	,00	,00	,	,
	N.	132	129	122	144	129
Dışa Dönüklük	İ.Korelasyon	,33**	,34**	,45**	,54**	1,00
	Sig.	,00	,00	,00	,	,
	N.	139	141	130	129	158

** p ≤ . 01

Tablo III. 'de görüldüğü gibi, nörotik eğilimler azaldıkça psikotik eğilimler de azalmaktadır. Nörotik ve psikotik eğilimlerin azalması , aile ve sosyal ilişkilerin olumlu olması ve dışı dönüklüğün artması ile pozitif bir korelasyon göstermektedir.

Tablo III. 2. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , sayıları , *Hacettepe Kişilik Envanteri - Nörotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,

GRUP	N	ORTALAMA	STD.SAPMA
14-15 deney g.	17	28,76	3,56
14-15 kontrol g.	33	30,42	4,32
16-17 deney g.	33	29,15	3,35
16-17 kontrol g.	40	29,40	3,30
18 deney g.	15	29,60	4,20
18 kontrol g.	18	35,44	4,12
TOPLAM	156	30,21	4,19

Tablo III. 3 . a. 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında , deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin *Hacettepe Kişilik Envanteri - Nörotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,

VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	Sd	ORTALAMA KARE	F	Sig.
Gruplar Arası	599,01	5	119,80	8,47*	,00
Gruplar içinde	2121,01	150	14,14		
Toplam	2720,02	155			

*P< .05

Tablo III. 3 .b . 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin *Hacettepe Kişilik Envanteri - Nörotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi- çoklu karşılaştırma sonuçları,

(I)Grup (J) Grup	Ortalama Fark (I - J)	Std. Hata	Sig.
14-15 den. 14-15 kontrol	-1,66	1,12	,14
16-17 deney	-,39	1,12	,73
16-17 kontrol	-,63	1,09	,56
18 deney	-,83	1,33	,53
18 kontrol	-6,68*	1,27	,00
14-15 kon. 14-15 deney	1,66	1,12	,14
15-16 deney	1,27	,93	,17
15-16 kontrol	1,02	,88	,25
18 deney	,82	1,17	,48
18 kontrol	-5,02*	1,10	,00
16-17 den. 14-15 deney	,39	1,12	,73
14-15 kontrol	-1,27	,93	,17
16-17 kontrol	-,25	,88	,78
18 deney	-,45	1,17	,70
18 kontrol	-6,29*	1,10	,00
16-17 kon. 14-15. deney	,63	1,09	,56
14-15 kontrol	-1,02	,88	,25
16-17 deney	,25	,88	,78
18 deney	-,20	1,14	,86
18 kontrol	-6,04*	1,08	,00
18 den. 14-15 deney	,83	1,33	,53
14-15 kontrol	-,82	1,17	,48
16-17 deney	,45	1,17	,70
16-17 kontrol	,20	1,14	,86
18 kontrol	-5,84*	1,32	,00
18 kon. 14-15 deney	6,68*	1,27	,00
14-15 kontrol	5,02*	1,10	,00
16-17 deney	6,29*	1,10	,00
16-17 kontrol	6,04*	1,07	,00
18 deney	5,84*	1,32	,00

*P< .05

Tablo III. 2 .b 'de görüldüğü gibi kontrol grubunda bulunan 18 yaşındaki ergenler ile 14-15, 16-17 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ve 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin, *Hacettepe Kişilik Envanteri- Nörotizm* alt testi puanları arasında anlamlı bir fark vardır. *18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlerin nörotik eğilimleri, 18 yaşında deney grubunda ki ergenlere ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır.*

Tablo III. 4 . 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, *Hacettepe Kişilik Envanteri - Psikotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,

GRUP	N	ORTALAMA	STD.SAPMA
14-15 deney g.	16	28,12	2,92
14-15 kontrol g.	37	29,92	3,43
16-17 deney g.	32	29,19	3,01
16-17 kontrol g.	40	28,80	2,79
18 deney g.	14	30,50	3,50
18 kontrol g.	18	35,00	4,14
TOPLAM	157	29,94	3,73

Tablo III. 5. a. 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda ki ergenlerin , *Hacettepe Kişilik Envanteri - Psikotizm* alt testinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,

VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	Sd	ORTALAMA KARE	F	Sig.
Gruplar Arası	588,08	5	117,62	11,20*	,00
Gruplar içinde	1585,28	151	10,45		
Toplam	2173,36	156			

*P< .05

Tablo III. 5. b. 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında , deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin *Hacettepe Kişilik Envanteri – Psicotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi- çoklu karşılaştırma sonuçları,

(I)Grup (J) Grup	Ortalama Fark (I - J)	Std. Hata	Sig.
14-15 den. 14-15 kontrol	-1,79	,97	,07
16-17 deney	-1,06	,99	,29
16-17 kontrol	-,68	,96	,48
18 deney	-2,38*	1,19	,05
18 kontrol	-6,88*	1,11	,00
14-15 kon. 14-15 deney	1,79	,97	,07
15-16 deney	,73	,78	,35
15-16 kontrol	1,12	,74	,13
18 deney	-,58	1,02	,57
18 kontrol	-5,08*	,93	,00
16-17 den. 14-15 deney	1,06	,99	,29
14-15 kontrol	-,73	,78	,35
16-17 kontrol	,39	,77	,62
18 deney	-1,31	1,04	,21
18 kontrol	-5,81*	,96	,00
16-17 kon. 14-15. deney	,68	,96	,49
14-15 kontrol	-1,12	,74	,13
16-17 deney	-,39	,77	,62
18 deney	-1,70	1,01	,09
18 kontrol	-6,20*	,92	,00
18 den. 14-15 deney	2,38*	1,19	,05
14-15 kontrol	,58	1,02	,57
16-17 deney	1,32	1,04	,21
16-17 kontrol	1,70	1,01	,09
18 kontrol	-4,50*	1,16	,00
18 kon. 14-15 deney	6,88*	1,11	,00
14-15 kontrol	5,08*	,93	,00
16-17 deney	5,82*	,96	,00
16-17 kontrol	6,20*	,92	,00
18 deney	4,50*	1,16	,00

*P< .05

Tablo III. 4. b.'de görüldüğü gibi, 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenler ile 14-15, 16-17 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ve 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin, *Hacettepe Kişilik Envanteri- Psicotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır. . *18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlerin psicotik eğilimleri, 18 yaşında deney grubundaki ergenlere ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır.*14-15 yaşlarında deney grubundaki ergenler ile 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin *Hacettepe Kişilik Envanteri- Psicotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında da anlamlı bir fark vardır; 18

yaşında deney grubundaki ergenlerin psikotik eğilimleri 14-15 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır.

Tablo III. 6. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, *Hacettepe Kişilik Envanteri –Aile İlişkileri* alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,

GRUP	N	ORTALAMA	STD.SAPMA
14-15 deney g.	16	29,12	2,75
14-15 kontrol g.	27	31,37	2,62
16-17 deney g.	32	29,81	2,79
16-17 kontrol g.	36	31,33	2,88
18 deney g.	16	29,88	3,24
18 kontrol g.	18	35,56	3,18
TOPLAM	145	31,12	3,39

Tablo III. 7. a. 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , *Hacettepe Kişilik Envanteri –Aile İlişkileri* alt testinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,

VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	Sd	ORTALAMA KARE	F	Sig.
Gruplar Arası	500,65	5	100,13	12,07*	,00
Gruplar içinde	1153,12	139	8,30		
Toplam	1653,77	144			

*P< .05

Tablo III. 7. b. 14 -15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , *Hacettepe Kişilik Envanteri –Aile İlişkileri* alt testinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi-çoklu karşılaştırma sonuçları,

(I)Grup	(J) Grup	Ortalama Fark (I - J)	Std. Hata	Sig.
14-15 den.	14-15 kontrol	-2,25*	,91	,02
	16-17 deney	-,69	,88	,44
	16-17 kontrol	-2,21*	,87	,01
	18 deney	-,75	1,02	,46
	18 kontrol	-6,43*	,99	,00
14-15 kon.	14-15 deney	2,25*	,91	,01
	15-16 deney	1,56*	,75	,04
	15-16 kontrol	,04	,73	,96
	18 deney	1,50	,91	,10
	18 kontrol	-4,19*	,88	,00
16-17 den.	14-15 deney	,69	,88	,44
	14-15 kontrol	-1,56*	,75	,04
	16-17 kontrol	-1,52*	,70	,03
	18 deney	-,06	,88	,94
	18 kontrol	-5,74*	,85	,00
16-17 kon.	14-15. deney	2,21*	,87	,01
	14-15 kontrol	-,04	,73	,96
	16-17 deney	1,52*	,70	,03
	18 deney	1,45	,87	,09
	18 kontrol	-4,22*	,83	,00
18 den.	14-15 deney	,75	1,02	,46
	14-15 kontrol	-1,50	,91	,10
	16-17 deney	,06	,88	,94
	16-17 kontrol	-1,46	,87	,09
	18 kontrol	-5,68*	,99	,00
18 kon.	14-15 deney	6,43*	,99	,00
	14-15 kontrol	4,19*	,88	,00
	16-17 deney	5,74*	,85	,00
	16-17 kontrol	4,22*	,83	,00
	18 deney	5,68*	,99	,00

*P< .05

Tablo III. 6. a. 'da görüldüğü gibi, 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenler ile 14-15, 16-17 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ve 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin, *Hacettepe Kişilik Envanteri- Aile İlişkileri* alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır. *18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri, 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde olumsuzdur.* 14-15 yaşlarında, deney grubunda bulunan ergenler ile 14-15 ve 16-17 yaşlarında kontrol grubunda bulunan ergenlerin, *Hacettepe Kişilik Envanteri- Aile İlişkileri* alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır; *14-15 yaşlarında, deney grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri , 14-15 ve 16-17 yaşlarında kontrol grubunda bulunan ergenlere*

oranla anlamlı düzeyde olumsuzdur. 14-15 ve 16-17 yaşlarında kontrol grubunda bulunan ergenler ile 16-17 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlerin, Hacettepe Kişilik Envanteri- Aile İlişkileri alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır; 16-17 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri, 14-15 ve 16-17 yaşlarında kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde olumsuzdur.

Tablo III. 8. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, Hacettepe Kişilik Envanteri –Sosyal İlişkiler alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,

GRUP	N	ORTALAMA	STD.SAPMA
14-15 deney g.	12	27,25	2,18
14-15 kontrol g.	34	28,56	2,88
16-17 deney g.	30	28,23	2,92
16-17 kontrol g.	39	27,97	2,45
18 deney g.	13	28,92	2,22
18 kontrol g.	16	34,25	4,77
TOPLAM	144	28,89	3,49

Tablo III. 9. a. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin Hacettepe Kişilik Envanteri –Sosyal İlişkiler alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,

VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	Sd	ORTALAMA KARE	F	Sig.
Gruplar Arası	541,33	5	108,27	12,42*	,00
Gruplar içinde	1202,90	138	8,71		
Toplam	1744,23	143			

*P< .05

Tablo III. 9. b. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin *Hacettepe Kişilik Envanteri –Sosyal İlişkiler* alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi-çoklu karşılaştırma sonuçları,

(D)Grup (J) Grup	Ortalama Fark (I - J)	Std. Hata	Sig.
14-15 den. 14-15 kontrol	-1,31	,99	,19
16-17 deney	-,98	1,01	,33
16-17 kontrol	-,72	,97	,46
18 deney	-1,67	1,18	,16
18 kontrol	-7,00*	1,13	,00
14-15 kon. 14-15 deney	1,31	,99	,19
15-16 deney	,33	,74	,66
15-16 kontrol	,58	,69	,40
18 deney	-,36	,96	,71
18 kontrol	-5,69*	,90	,00
16-17 den. 14-15 deney	,98	1,01	,33
14-15 kontrol	-,33	,74	,66
16-17 kontrol	,26	,72	,71
18 deney	-,67	,98	,48
18 kontrol	-6,02*	,91	,00
16-17 kon. 14-15. deney	,72	,97	,46
14-15 kontrol	-,58	,69	,40
16-17 deney	-,26	,72	,72
18 deney	-,95	,94	,32
18 kontrol	-6,28*	,88	,00
18 den. 14-15 deney	1,67	1,18	,16
14-15 kontrol	,36	,96	,71
16-17 deney	,69	,98	,48
16-17 kontrol	,95	,95	,42
18 kontrol	-5,33*	1,10	,00
18 kon. 14-15 deney	7,00*	1,13	,00
14-15 kontrol	5,69*	,90	,00
16-17 deney	6,02*	,91	,00
16-17 kontrol	6,28*	,88	,00
18 deney	5,33*	1,10	,00

*P< .05

Tablo III. 8. b. 'de görüldüğü gibi , 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenler ile 14-15, 16-17 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ve 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin,, *Hacettepe Kişilik Envanteri –Sosyal İlişkiler* alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır. 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sosyal ilişkileri, 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde olumsuzdur.

Tablo III. 10 . 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, *Eysenck Kişilik Envanteri – Nörotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,

GRUP	N	ORTALAMA	STD.SAPMA
14-15 deney g.	15	30,67	4,67
14-15 kontrol g.	36	31,14	3,64
16-17 deney g.	34	30,50	3,65
16-17 kontrol g.	32	31,03	3,26
18 deney g.	17	32,76	3,67
18 kontrol g.	17	35,70	4,52
TOPLAM	151	31,62	4,05

Tablo III. 11. a. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , *Eysenck Kişilik Envanteri – Nörotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,

VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	Sd	ORTALAMA KARE	F	Sig.
Gruplar Arası	381,79	5	76,36	5,32*	,00
Gruplar içinde	2081,70	145	14,36		
Toplam	2463,49	150			

*P< .05

Tablo III. 11. b. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , *Eysenck Kişilik Envanteri – Nörotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi-çoklu karşılaştırma sonuçları,

(I)Grup	(J) Grup	Ortalama Fark (I - J)	Std. Hata	Sig.
14-15 den.	14-15 kontrol	-,47	1,16	,69
	16-17 deney	,17	1,17	,89
	16-17 kontrol	-,36	1,18	,76
	18 deney	-2,10	1,34	,12
	18 kontrol	-5,04*	1,34	,00
14-15 kon.	14-15 deney	,47	1,16	,69
	15-16 deney	,64	,91	,49
	15-16 kontrol	,11	,92	,91
	18 deney	-1,63	1,12	,15
	18 kontrol	-4,58*	1,12	,00
16-17 den.	14-15 deney	-,17	1,17	,88
	14-15 kontrol	-,64	,91	,49
	16-17 kontrol	-,53	,93	,57
	18 deney	-2,26*	1,13	,05
	18 kontrol	-5,21*	1,13	,00
16-17 kon.	14-15. deney	,36	1,19	,76
	14-15 kontrol	-,11	,92	,91
	16-17 deney	,53	,93	,57
	18 deney	-1,73	1,14	,13
	18 kontrol	-4,67*	1,14	,00
18 den.	14-15 deney	2,10	1,34	,12
	14-15 kontrol	1,63	1,12	,15
	16-17 deney	2,26	1,13	,05
	16-17 kontrol	1,73	1,14	,13
	18 kontrol	-2,94*	1,30	,03
18 kon.	14-15 deney	5,04*	1,34	,00
	14-15 kontrol	4,58*	1,12	,00
	16-17 deney	5,21*	1,13	,00
	16-17 kontrol	4,67*	1,14	,00
	18 deney	2,94*	1,30	,03

*P< .05

Tablo III. 10. b. 'de görüldüğü gibi, 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenler ile 14-15, 16-17 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ve 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin,Eysenck Kişilik Envanteri- Nörotizm alt ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark vardır. 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlerin nörotik eğilimleri, 18 yaşında deney grubunda ki ergenlere ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır. 16-17 ve 18 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlerin , Eysenck Kişilik Envanteri- Nörotizm alt ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark vardır. 18 yaşında ,deney grubunda bulunan ergenlerin nörotizm eğilimleri , 16-17 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır.

Tablo III. 12. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, *Eysenck Kişilik Envanteri –Psikotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,

GRUP	N	ORTALAMA	STD.SAPMA
14-15 deney g.	17	35,76	3,47
14-15 kontrol g.	30	36,43	3,51
16-17 deney g.	34	37,67	4,68
16-17 kontrol g.	33	36,70	3,84
18 deney g.	16	38,19	4,31
18 kontrol g.	18	42,06	4,09
TOPLAM	148	37,57	4,36

Tablo III. 13. a. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , *Eysenck Kişilik Envanteri –Psikotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,

VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	Sd	ORTALAMA KARE	F	Sig.
Gruplar Arası	487,96	5	97,59	6,00*	,00
Gruplar içinde	2308,22	142	16,26		
Toplam	2796,18	147			

*P<.05

Tablo III. 13. b. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , *Eysenck Kişilik Envanteri –Psikotizm* alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi-çoklu karşılaştırma sonuçları,

(I)Grup (J) Grup	Ortalama Fark (I - J)	Std. Hata	Sig.
14-15 den. 14-15 kontrol	-,67	1,22	,59
16-17 deney	-1,91	1,20	,11
16-17 kontrol	-,93	1,20	,44
18 deney	-2,42	1,40	,09
18 kontrol	-6,30*	1,36	,00
14-15 kon. 14-15 deney	,67	1,22	,59
15-16 deney	-1,24	1,01	,22
15-16 kontrol	-,26	1,02	,80
18 deney	-1,75	1,25	,16
18 kontrol	-5,62*	1,20	,00
16-17 den. 14-15 deney	1,91	1,20	,11
14-15 kontrol	1,24	1,01	,22
16-17 kontrol	,98	,99	,32
18 deney	-,51	1,22	,68
18 kontrol	-4,38*	1,18	,00
16-17 kon. 14-15. deney	,93	1,20	,44
14-15 kontrol	,26	1,02	,80
16-17 deney	-,98	,99	,32
18 deney	-1,49	1,23	,23
18 kontrol	-5,36*	1,18	,00
18 den. 14-15 deney	2,42	1,40	,09
14-15 kontrol	1,75	1,25	,16
16-17 deney	,51	1,22	,68
16-17 kontrol	1,49	1,23	,23
18 kontrol	-3,87*	1,39	,01
18 kon. 14-15 deney	6,30*	1,37	,00
14-15 kontrol	5,62*	1,20	,00
16-17 deney	4,38*	1,18	,00
16-17 kontrol	5,36*	1,18	,00
18 deney	3,87*	1,36	,01

*P< .05

Tablo III. 12. b. 'de görüldüğü gibi, 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenler ile 14-15, 16-17 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ve 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin,Eysenck Kişilik Envanteri- Psikotizm alt ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark vardır. *18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlerin psikotik eğilimleri, 18 yaşında deney grubundaki ergenlere ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır.*

Tablo III. 14. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, *Eysenck Kişilik Envanteri – İçe-Dışa dönüklük* alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,

GRUP	N	ORTALAMA	STD.SAPMA
14-15 deney g.	17	32,18	2,83
14-15 kontrol g.	30	34,24	3,47
16-17 deney g.	34	33,97	3,69
16-17 kontrol g.	33	34,08	2,91
18 deney g.	16	33,83	3,09
18 kontrol g.	18	38,00	3,20
TOPLAM	148	34,38	3,20

Tablo III. 15. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , *Eysenck Kişilik Envanteri – İçe-Dışa dönüklük* alt ölçeğinden aldıkları puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları,

VARYANS KAYNAĞI	KARELER TOPLAMI	Sd	ORTALAMA KARE	F	Sig.
Gruplar Arası	81,97	5	16,40	1,46	,21
Gruplar içinde	1563,00	143	11,25		
Toplam	1644,97	148			

*P< .05

Tablo III. 14. 'de görüldüğü gibi, deney ve kontrol grubunda bulunan, 14-15, 16-17 ve 18 yaşlarında ki ergenler arasında , *Eysenck Kişilik Envanteri – İçe-Dışa dönüklük* alt ölçeği puanları açısından anlamlı bir fark yoktur.

Tablo III. 16 a. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sayıları, *Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası – Başarılı & Başarısız & İpotekli ve Moratoryum Kimlik* alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları,

Grup	Başarılı Kimlik			Başarısız Kimlik			İpotekli Kimlik			Moratoryum Kimlik		
	N	Ortalama	Std.S	N	Ortalama	Std.S	N	Ortalama	Std.S	N	Ortalama	Std.S
14-15 Deney G.	16	42,44	12,53	17	50,65	11,32	15	52,40	15,18	17	<u>39,77</u> *	9,42
14-15 Kontrol G.	32	<u>50,69</u> *	8,61	37	55,32	11,66	29	56,45	11,96	35	53,54	13,13
16-17 Deney G.	35	<u>45,60</u> *	13,35	37	42,94	13,40	33	55,36	18,70	35	46,80	11,56
16-17 Kontrol G.	35	<u>52,80</u> *	7,96	39	55,59	11,05	33	61,61	20,28	33	53,88	10,69
18 Deney G.	14	<u>45,36</u> *	10,50	17	52,82	9,44	18	54,89	16,08	17	53,06	16,14
18 Kontrol G.	18	<u>51,17</u> *	12,41	18	55,78	8,77	18	63,44	13,39	17	60,82	11,66

* Kimlik statüleri, kişiler arası ve ideoloji olarak adlandırılan 8 alt alandan oluşmaktadır. En az puan alınan alanda , kimliği oluşturan en çok alt alan yer alır.

Tablo III. 15 'de görüldüğü gibi, 14-15 yaşlarında, deney grubunda bulunan ergenler , kimliği oluşturan alt alanlarda en çok moratoryum kimlik statüsünde, 14-15 ve 16-17 yaşlarında, deney grubunda bulunan ergenler , kimliği oluşturan alt alanlarda en çok başarılı kimlik statüsünde, 14-15, 16-17 ve 18 yaşlarında , kontrol grubunda bulunan ergenler de kimliği oluşturan alt alanlarda en çok başarılı kimlik statüsünde yer almaktadırlar.

Tablo III.16 b. 14-15 , 16-17 ve 18 yaşlarında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , *İdeoloji (meslek, din, politika ve felsefi yaşam)* ve *kişiler arası (arkadaşlık, flört, cinsiyet rolleri ve boş zaman faaliyetleri)* alt alanlarında ait oldukları kimlik statüleri,

Grup	<i>Başarılı Kimlik</i>	<i>Başarısız Kimlik</i>	<i>İpotekli Kimlik</i>	<i>Moratoryum Kimlik</i>
14-15 Deney G.		- Politika - Din	- Cinsiyet Rollerini	-Boş Zaman Fl. -Felsefi Yaşam -Meslek -Flört -Arkadaşlık
14-15 Kontrol G	-Arkadaşlık -Flört -Din	-Politika	-Meslek -Cinsiyet Rollerini	-Boş Zaman Fl. -Felsefi Yaşam
16-17 Deney G.	- Arkadaşlık - Flört - Din	- Politika	- Cinsiyet Rollerini - Meslek	-Boş Zaman Fl. -Felsefi Yaşam
16-17 Kontrol G	- Arkadaşlık - Flört -Meslek - Din	-Politika		- Felsefi Yaşam - Boş Zaman Fl. - Cinsiyet Rollerini
18 Deney G.	- Arkadaşlık - Flört - Meslek - Boş Zaman Fl.	- Politika - Din	- Cinsiyet Rollerini	- Felsefi Yaşam
18 Kontrol G.	- Arkadaşlık - Flört - Felsefi Yaşam - Meslek - Boş Zaman Fl.	- Politika - Din	- Cinsiyet Rollerini	

Tablo III. 17 a . Deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , sayıları, *İlişki Ölçekleri Anketinden* elde edilen puanlara göre ait oldukları bağlanma stilleri ve yüzdeleri,

İÖA	Deney Grubu	Kontrol Grubu	Toplam
<u>Güvenli</u> N	10	17	27
Grup İçindeki Yüzdeler	%20,4	%31,5	%26,2
<u>Güvensiz (Korkulu)</u> N	9	7	16
Grup İçindeki Yüzdeler	%18,4	%13	%15,5
<u>Güvensiz (Saplantılı)</u> N	17	10	27
Grup İçindeki Yüzdeler	%34,7	%18,5	%26,2
<u>Güvensiz (Kayıtsız)</u> N	13	20	33
Grup İçindeki Yüzdeler	%26,5	19,4	%32
Toplam N	49	54	103
Grup İçindeki Yüzdeler	%100	%100	%100

Tablo III. 17. b. Deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin , *İlişki Ölçekleri Anketi* ne göre ait oldukları bağlanma stillerine uygulanan Chi-Square testi sonuçları,

	Değer	df.
Pearson Chi –Square	1,63	1
N	103	

Değer \leq .05

Tablo III. 24 'de görüldüğü gibi, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

Tablo III. 17 c. Güvenli, kayıtsız, saplantılı ve korkulu bağlanma stillerinde bulunan ergenlerin , kişilik alt ölçeklerinden (nörotizm, psikotizm, dışa dönüklük, aile ilişkileri ve sosyal ilişkiler) aldıkları puanların ortalamaları ,

Bağlanma	N	Nörotizm	Psikotizm	Aile İlişk.	Sosyal İlişk.	Dışa Dönüklük
Güvenli B.	N	24	22	23	23	23
Ortalama		31,04	31,81	31,52	31,47	34,17
Korkulu B.	N	14	13	11	12	13
Ortalama		30,14	30,38	30,63	29,66	34,69
Saplantılı B.	N	26	26	20	19	25
Ortalama		29,65	29,53	30,80	31,05	34,04
Kayıtsız B.	N	30	28	32	27	30
Ortalama		31,67	31,21	30,10	29,33	34,66

Tablo III . 17 c. 'de görüldüğü gibi güvenli ve kayıtsız stilde bağlanan bireyler diğer iki bağlanma stiline göre daha az nörotik ve psikotik eğilimlere sahiptir. Aile İlişkilerinin en iyi olduğu bağlanma stili beklenildiği gibi güvenli bağlanmadır. Diğerlerine ait zihinsel şemaları olumlu olan iki grubun (saplantılı ve güvenli) sosyal ilişkileri diğer iki gruba oranla daha olumludur ve son olarak grupların dışa dönüklük puanlarının oldukça yakın olduğu görülmektedir.

IV. YORUM

Bu araştırmanın planlama aşamasında suç isnat etmiş kız ve erkek ergenlerin , kontrol grubundan farklılaşan , kişilik , kimlik ve bağlanma özelliklerinin bulunması hedeflenmiştir. Ancak deney grubuna ulaşılmasını sağlayan ve Bursa Emniyet Müdürlüğünden elde edilen, suç isnat etmiş ergen listesinde , kız sayısının oldukça az olması ve onlara adres değişikliği gibi nedenlerle ulaşılamaması nedeniyle , bu çalışmada yalnız erkek ergenlere yer verilmiştir.

Bu çalışmaya temel oluşturan Eysenck'in (1964) suç kuramına göre; suç işleyen bireyler toplumun geri kalanından farklılaşan , nörotizm, psikotizm ve dışadönüklük kişilik özelliklerine sahiptirler.

Nörotizm ve psikotizm kişilik boyutları Hacettepe Kişilik Envanteri ve Eysenck Kişilik Envanteri ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre ; *14-15 , 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenler ile 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin nörotizm eğilimleri, 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde fazladır. Aynı bulgu psikotizm kişilik boyutunda da gözlenmiştir. 14-15 , 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenler ile 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin psikotizm eğilimleri, 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde fazladır.*

18 yaşında, deney grubunda bulunan ergenlerin , aynı yaşta kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde , nörotizm ve psikotizm kişilik boyutunda olmaları , suç

davranışı ile n6rotizm ve psikotizm kişilik 6zellikleri arasında pozitif bir ilişkiyi 6ne s6ren Eysenck'in (1964) suç kuramını desteklemektedir.

Bunun yanında 14-15 ve 16-17 yaşlarında, *deney ve kontrol grubunda* bulunan ergenlerin, suç değişkeninden bağımsız olarak , 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlere g6re anlamlı d6zeyde n6rotizm ve psikotizm kişilik boyutunda olmaları , Eysenck'in suç kuramı ile ters d6şmeye bilir. Eysenck'in , suçlu kişilik 6zelliklerini incelerken hangi yaş grubundan veri topladığı bilinmemektedir. Bu iki kişilik boyutu suç davranışı için yetişkinlik yıllarında bir fark yaratıyor olabilir.

Anna Freud'un (akt. Onur,1995) ergenliğin ilk yıllarını normalliğin anormalliği olarak tanımladığı, Coleman ve Hendry'nin (1999) ise bu d6nemi en çok çatışmanın yaşandığı d6nem olarak tanımladığı bilinmektedir. Bu d6nemde yaşanan içsel ve dışsal çatışmalar nedeni ile ergenlerin , n6rotizm ve psikotizm kişilik boyutunda bulunan 6zelliklere geçici bir s6re sahip oldukları s6ylenebilir.

Ergenlik d6neminde psikotik ve n6rotik kişilik 6zelliklerinin yaygın olarak g6r6lmesi , sosyal olmayan davranışların , ergenler arasında, normal olarak kabul edilmesine yol açmış olabilir. Moffitt'in (1991) Yeni Zelandalı 1000 erkek ergen 6zerinde yaptığı bir çalışmada, ergenlerin 1/3'6n6n suç olarak tanımlanan davranışlarda bulunduğunu g6zlemlemiştir. Elliot, Ageton, Huizinga, Knowles ve Canter'in (1983) suçlu erkek ergenler ile yaptıkları bir çalışmada ise, ergenlerin suç davranışlarını , normal ergen yaşamının bir parçası olarak algıladıklarını g6zlemlemişlerdir (akt. Bootzin , Alloy, Acocella, 1996).

Nörotizm ve psikotizm kişilik boyutlarına ilişkin son bulgulara göre; *16-17 deney grubunda bulunan ergenlerin nörotizm eğilimleri, 18 yaşında deney grubunda ki ergenlere oranla anlamlı düzeyde fazladır ve 14-15 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlerin psikotizm eğilimleri, 18 yaşında deney grubunda ki ergenlere oranla anlamlı düzeyde fazladır.* Nörotizm ve psikotizm kişilik boyutlarında ki bu farklılık yine suç değişkeninden bağımsız olarak, ergenliğin ilk yıllarında ki içsel ve dışsal çatışmalardan kaynaklandığını düşündürmektedir.

Eysenck'in (1964) suç davranışı ile ilişkilendirdiği son kişilik boyutu olan dışa-dönük kişilik özelliği, Eysenck Kişilik Envanteri –İçe/Dışa Dönüklük alt testi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, *deney ve kontrol grubunda bulunan 14-15, 16-17 ve 18 yaşındaki ergenler arasında dışa-içe dönüklük puanları açısından anlamlı bir fark yoktur.* Tüm gruplar ortalamaya yakın puan almışlardır, benzer biçimde, Luengo, Sobral ve Romero 'nun (2001) yaptıkları araştırmada, dışa dönüklük kişilik boyutu yalnız kız ergenler için suçu yordayan bir özellik olarak tespit edilmiş erkek ergenlerde ise böyle bir bulguya rastlanmamıştır.

Bu araştırmada hem kişiliğin hem de bağlanma davranışlarının biçimlediği ve geliştiği yer olarak aile ve sosyal çevreyle olan ilişkileri de yer verilmiştir. Ergenin aile ilişkileri, Hacettepe Kişilik Envanteri- Aile İlişkileri alt ölçeği ile, sosyal ilişkileri ise Hacettepe Kişilik Envanteri –Sosyal İlişkiler alt testi ile değerlendirilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre ilk olarak; *14-15, 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenler ile 18 yaşında, deney grubunda bulunan ergenlerin aile ve sosyal ilişkileri, 18 yaşında, kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla istenmeyen biçimde olumsuzdur.* İkinci olarak; *14-15 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri, kontrol*

grubunda bulunan 14-15 ve 16-17 yaşlarında ki ergenlere oranla istenmeyen biçimde olumsuz ve 16-17 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri de 14-15 ve 16-17 yaşlarında , kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla istenmeyen biçimde olumsuzdur.

Aile ve sosyal ilişkilerle ilgili bulgularda iki farklı durum söz konusudur. İlk olarak tüm grupların aile ve sosyal ilişkilerinin 18 yaş kontrol grubuna oranla istenmeyen biçimde olumsuz olması, yine suç değişkeninden bağımsız olarak , ergenlik dönemine bağlı çatışmalardan kaynaklanabileceğine işaret etmektedir.

İkinci olarak, deney grubunda bulunan, 14-15 ve 16-17 yaşlarında ki ergenlerin aile ilişkilerinin aynı yaşlarda kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla istenmeyen biçimde olumsuz olması , suç davranışı ile ilişkili olabilecek bir bulgudur. Bu araştırmada verilerin toplandığı suç isnat etmiş gruplar, düşük SED’de bulunmaktadır. Yaşadıkları çevre sürekli göçün yaşandığı , kesin ve devamlı sosyal normların bulunmadığı bir çevredir. Kağıtçıbaşı'nın (2000) belirttiği , toplumsal normlardan yoksunluk ve ekonomik zorluklar ebeveyn – ergen ilişkisini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu duruma ek olarak , araştırmaya katılan suç isnat etmiş ergenlerin zamanlarının bir çoğunu dışarıda geçirdikleri gözlenmiştir (bir çok ergen yedi gün boyunca eve saat 20 00 ve 21 00 ‘den önce gelmedikleri için karakollarda veri toplamak zorunda kalınmıştır). Aileleri ile kaliteli zaman geçirmeyen , eve yalnız uyumak ve yemek için gelen suçlu ergenlerin aile ilişkilerinin olumsuz olması beklenen bir bulgudur.

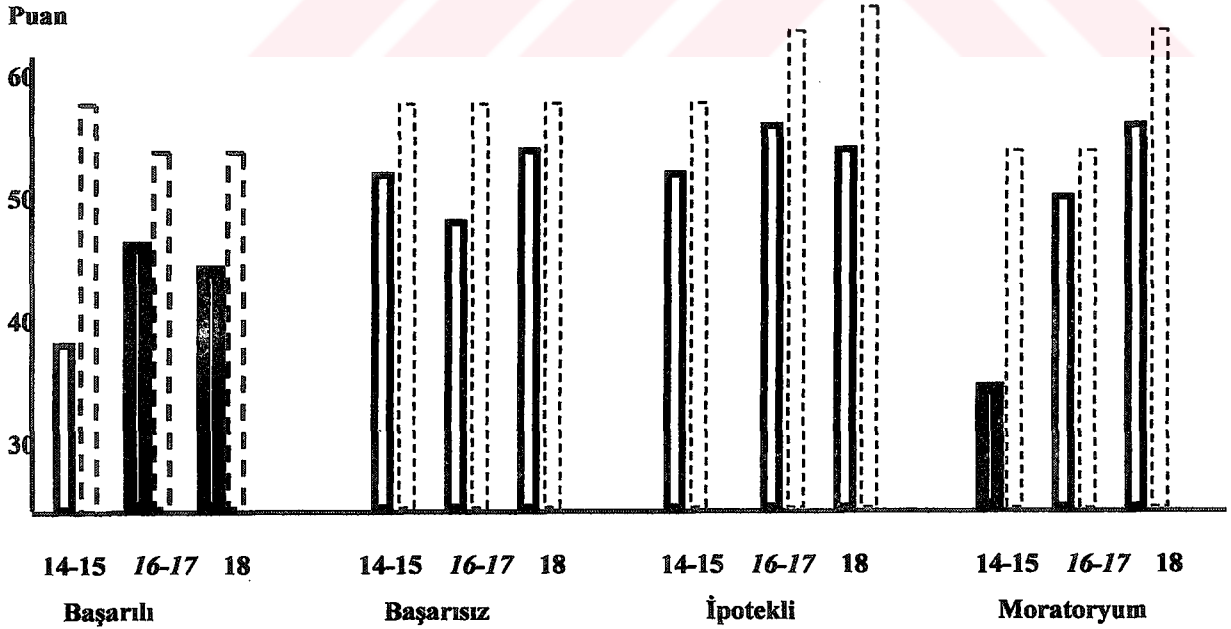
Bu araştırmada ergenlerin kimlik statüleri , Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası kullanılarak değerlendirilmiştir.

Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası , kimlik statülerini oluşturan sekiz alt alana (meslek, din, politika, felsefi yaşam, cinsiyet rolleri, arkadaşlık, boş zaman faaliyetleri ve flört) ayrılmıştır ve her alt alanda ki, araştırma , uyum ve bağlılık dereceleri ayrı ayrı puanlanmaktadır. Bu nedenle , *birey farklı alt alanlarda , farklı kimlik statülerinde bulunabilir.* (Örneğin; meslek alanında- moratoryum ; din alanında ipotekli kimlik statüsünde olabilir). Araştırma bulgularından elde edilen kimlik statüleriyle ilgili sonuçlarda , kimliği oluşturan sekiz alt alanın en çok temsil edildiği kimlik statüsü gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan , 14-15 , 16-17 ve 18 yaşında, deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin ait oldukları kimlik statüleri şöyledir; *16-17 ve 18 yaşlarında , deney grubunda bulunan ergenler ile 14-15, 16-17 ve 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenler başarılı kimlik statüsünde, 14-15 yaşında, deney grubunda bulunan ergenler ise moratoryum kimlik statüsünde bulunmaktadır.*

Şekil IV. I. Araştırmaya Katılan Grupların Kimlik Statülerinin Gösterimi

Deney ve Kontrol Grubunun Kimlik Statüleri

(Kesik çizgiler kontrol grubunu, kalın çizgiler deney grubunu göstermektedir. Belirginleştirilmiş çizgiler ait olunan kimlik statüsünü göstermektedir).

Kimlik statüleriyle ilgili bulguları incelediğimizde, 14-15 yaşında, deney grubunda bulunan ergenler hariç tüm grupların , başarılı kimlik statüsünde oldukları görülmektedir. 16-17 ve 18 yaşlarında , deney grubunda bulunan ergenler ile 14-15, 16-17 ve 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenler, arkadaşlık ve flört alt alanlarında başarılı kimlik boyutunda bulunmaktadırlar. Bu iki alanda başarılı kimlik gelişimi, bağlanma sürecinde, güvenli üs ve sağlam sığınak işlevlerinin akran gruplarına ve karşı cinse geçmeye başlaması (Noller ve Feeney, 1996) ile açıklanabilir.

Kimlik statüleriyle ilgili elde edilen diğer bulgulara göre; 14-15 yaşlarında kontrol grubunda bulunan ergenler ve 16-17 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenler, meslek alt alanında , ipotekli kimlik, 16-17 ve 18 yaşlarında kontrol grubunda bulunan ergenler ile 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenler ise meslek alt alanında başarılı kimlik statüsünde bulunmaktadırlar. Bu bulgular ergenin, meslek alt alanında bir kararlılık geliştirdiğine işaret etmektedir. Kontrol grubu, meslek lisesi öğrencilerinden oluştuğu için , bir araştırma süreci yaşamasa da (14-15 kontrol grubu – ipotekli kimlikte) meslek ile ilgili seçimini yapmıştır ve karara ulaşmıştır. Deney grubunun eğitim yaşantılarının kısa sürdüğü ve erken dönemlerde yetişkin hayatına katıldıkları düşünüldüğünde, meslek alt alanında ki kararlılıkları , toplumun çoğunluğu tarafından suç olarak adlandırılan faaliyetleri , bir kariyer ve/veya iş olarak kabul etmelerinden kaynaklanıyor olabilir.

Araştırmaya katılan deney ya da kontrol grubunda bulunan ergenlerin tümü , politika alanında başarısız kimlik statüsünde yer almaktadırlar. Bu durum, ergenlerin politik görüşler , inanç ve uygulamalar konularına ilgi duymadıkları ya da bu konuda kendilerine güvenmedikleri için uzak durduklarını (Muuss,1996) ya da aile ve diğer sosyal çevresi

tarafından apolitize edildikleri ve bu konuda her hangi bir araştırma sürecine girmediklerini göstermektedir.

16-17 yaşlarında kontrol grubunda bulunan ergenlerin dışında, araştırmaya katılan deney ve kontrol gruplarında ki tüm ergenler , cinsiyet rolleri alanında ipotekli kimlik statüsünde yer almaktadırlar. Bu durum ; ergenlerin , kadın ve erkeğin , aile ve sosyal çevrede ki cinsiyet rollerine ilişkin fikirlerini , ebeveynlerden ya da referans gruplarından, araştırma ve deneme sürecini yaşamadan benimsediklerini göstermektedir. Bilindiği gibi ; cinsiyet rollerine ilişkin inançlar , temelde kalıp yargılardan meydana gelir ve değişime oldukça dirençlidir. Sosyalleşme sürecinde , sosyal öğrenme ile oluşurlar ve zamanla güçlü zihinsel bir şema haline gelirler (Dökmen ,1998). Günümüzde , cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar azalmasına rağmen , yaşları 14-18 arasında değişen araştırma grubunun , cinsiyet rollerini alt alanın da ipotekli kimlikte olması, kalıp yargılar temelinde sosyalleşmelerinin bir sonucu olabilir.

Kimlik gelişimi ile ilgili hemen hemen tüm gruplarda benzer biçimde gelişim gösteren son iki alandan biri, felsefi yaşamdır. Felsefi yaşam ; yaşama bakış açısını ve yaşamlarının nasıl olması gerektiğine ilişkin inançları kapsar. 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenler hariç, deney ve kontrol grubunda bulunan tüm ergenler, felsefi yaşam konularında moratoryum kimlik statülerinde bulunmaktadır. Felsefi yaşam alanının , diğer bir çok alanı içine aldığı söylenebilir. Mesleğin, dini inançların, diğerleri ile ilişkilerin, politik görüşlerin , hobilerin tümü, yaşamın bütünü oluşturur. Bu açıdan bakıldığında , felsefi yaşam en son başarı gösterilebilecek alandır. Araştırmaya katılan ergenlerin çoğu, ideoloji (din, politika, felsefi yaşam, meslek) değil, kişiler arası (flört, arkadaşlık, cinsiyet rolleri, boş zaman faaliyetleri) alt alanında başarılı kimlik statüsündedir. Dolayısı ile felsefi yaşam alanının

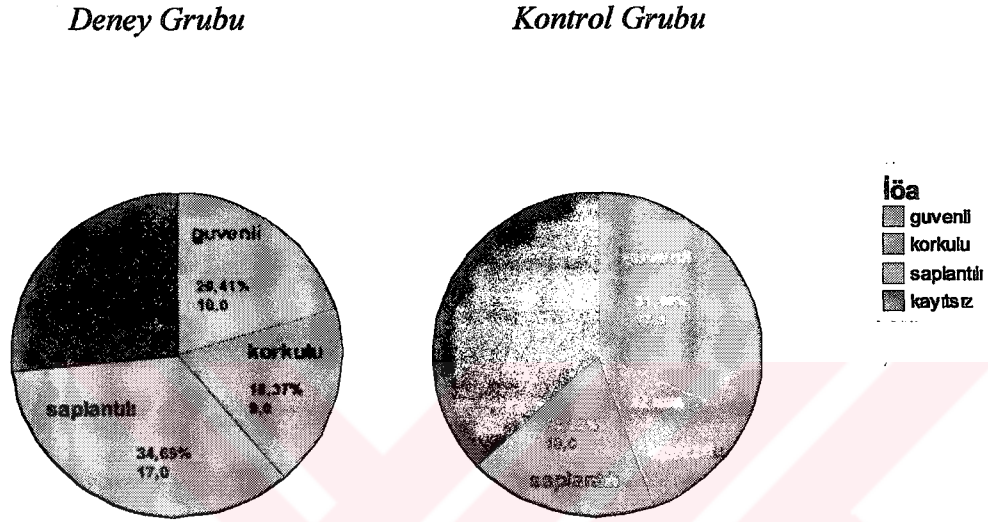
moratoryum kimlik statüsünde olması , ideoloji alanlarında başarılı kimlik statüsünde olunmayışı ile paralel olabilir.

18 yaşında deney ve kontrol gruplarında bulunan ergenler hariç, 14-17 yaşlarında kontrol ve deney grubunda bulunan ergenler, boş zaman faaliyetleri alanında moratoryum kimlik statüsünde bulunmaktadır. Ergenlerin boş zamanlarında, neler yapabilecekleri , zamanlarını nasıl geçirebileceklerine ilişkin , kesin tutum ve davranışlarının olmaması, her iki grubun düşük SED 'den gelişi ile ilgili olabilir. Bir hobi edinmek, boş zamanları kaliteli biçimde geçirmek, ekonomik zorluklar yaşayan gruplar için lüks olarak görülebilir.

Kimlik gelişimiyle ilgili elde edilen bulgular incelendiğinde , suç işlemiş ve kontrol grubu arasında farklılık yaratabilecek bir bulgu yoktur. Dikkat çekebilecek tek nokta 14-15 yaş deney grubunda bulunan ergenlerin diğer tüm gruplardan farklı olarak , kimliği meydana getiren bir çok alanda moratoryum kimlik statüsünde bulunmalarıdır. Ergenliğin ilk yıllarında, toplumun çoğunluğu tarafından onaylanmayan ve suç olarak adlandırılan davranışlarda bulunmak, eğitimin bırakılması ve sokaklarda yetişkin yaşamıyla iç içe büyüme ergenin, kendi, diğerleri ve yaşamıyla ilgili bir çok konuyu sorgulamaya başlamasına neden olmuş olabilir.

Bu araştırmadan elde edilen son bulgular, İlişki Ölçekleri Anketi ile değerlendirilen , bağlanma stillerine ilişkindir. Deney ve kontrol grubunda bulunan ergenler arasında , bağlanma stilleri açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin bağlanma stilleri ve yüzdeleri şöyledir; deney grubunda bulunan ergenlerin yaklaşık, %34 'ü saplantılı, %26'sı kayıtsız, %20'si güvenli ve %18 'i korkulu stilde bağlanmışlardır. Kontrol grubunda bulunan ergenlerin ise yaklaşık, %37'si kayıtsız, %31'i güvenli, % 18 'i saplantılı ve %12 'si korkulu stilde bağlanmışlardır.

Şekil IV. 2. Araştırmaya Katılan Grupların Bağlanma Stillerinin Gösterimi

Deney grubunda en yaygın bağlanma stili, saplantılı bağlanmadır. Bu stilde; kendini değersiz hissetme veya sevilmeye değer görmeme duyguları ile başkalarına ilişkin olumlu değerlendirmeleri yansıtır. Bir başka deyişle olumlu benlik değeri için diğerlerine gereksinim duyarlar (Sümer ve Güngör,1999). Noller ve Feeney yaptığı bir çalışmada (akt. Noller ve Feeney, 1996) Eysenck kişilik envanteri ve bağlanma ölçeği kullanılarak, nörotizm ile saplantılı bağlanma stili arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu araştırmaya katılan suçlu ergenlerin aile ilişkilerinin olumsuz olduğu gözlenmişti (Syf. 96). Ebeveyniyle güvene ve

yakınlığa dayalı ilişki kuramayan ve sonuçta kendine ilişkin zihinsel şeması olumsuz gelişen ergenler, bu durumu ödünlemek için diğerlerinin (özellikle referans gruplarının) onayı ve desteği için çabalıyor olabilirler.

Deney grubunda yaygın olarak gözlenen diğer bağlanma stili de kaçınan bağlanmadır.

Bu bağlanma stilinde kendine değer veren birey diğerlerine karşı olumsuz tutuma sahiptir. Başkalarına olan gereksinimi ve yakın ilişkilerin gerekliliğini reddederler (Sümer ve Güngör,1999) . Bebeklikte ve çocuklukta , bakım verenin devamlı olarak reddedici ve ihmalkar olmasından kaynaklanan (Bowlby,1969) kaçınan stilde bağlanma ya sahip deney grubunda ki ergenler , diğerlerinin sevgiye ve güvenilmeye layık olmadıklarını düşünüp kendi içlerine çekilmiş olabilirler. Diğerlerine ilişkin bu olumsuz tutum , marjinal diğer gruplarda da görülmektedir. Toplumun günah keçisi olarak adlandırılan ve her an ihbar edilme , her hangi bir suçun sorumlusu olarak zan altında kalma korkusu , diğerlerine ilişkin bakışı olumsuz etkilemiş olabilir.

Kontrol grubunda en yaygın gözlenen bağlanma stili kaçınan bağlanmadır. Kontrol grubunda kaçınan stilde bağlanmanın yaygın oluşu, ergenlik döneminin özerklik arayışı ile açıklanabilir. Bu stilde özerkliği korumak için yakın ilişkilerin kurulması dahi reddedilir. Bunun yanında kontrol grubunun düşük SED 'den geldiği göz önüne alınarak , ergenlerin ebeveyni ile güvene ve sevgiye dayalı bir ilişki kuramadığı, ihmal edilmiş ve /veya reddedilmiş olma olasılığı da söz konusudur.

Bu araştırmanın denencelerinde ; deney ve kontrol grupları arasında, kişilik boyutları, kimlik gelişimleri ve bağlanma stilleri açısından farklılık olduğu ileri sürülmüştür. Elde edilen bulgular sonunda , ortaya çıkan farkın , beklenilenden az olduğu gözlenmiştir.

Özellikle , nörotizm ve psikotizm kişilik boyutları ile ilgili bulgular suç değişkeninden çok yaş değişkeniyle ilgili gözükmetedir. Bunun yanında kimlik gelişimleriyle ilgili bir farklılık yakalanmamıştır. Bağlanma stilleri açısından ise , gruplar arası bir fark çıkmamış , deney grubunda güvensiz bağlanmanın daha yaygın olduğu gözlenmiştir.

Araştırma bulguları, suç davranışı ile kişilik özelliklerinin ilişkisini ortaya koymaktan çok, suçta etken olabilecek sosyal faktörlerin önemine işaret etmektedir.

Suç davranışı, doğrudan , problemlili kişilik gelişiminden ve güvensiz stilde bağlanmadan kaynaklanmıyorsa , sosyal öğrenme sürecinden kaynaklanıyor olabilir. Ekonomik zorlukların yaşandığı ve sosyal adaletsizliğin algılandığı gruplar arasında , sapkın davranış ödülleriyle pekiştirilmiş ve zamanla uyumlu davranışın yerine tercih edilir hale gelmiş olabilir. Ve Shutherland 'ın belirttiği gibi, insanlar yalnızca bu tür davranışları kabul edilir bulduklarında suç işlerler (akt. Hagan ,1985).

Dolayısı ile suç davranışı, başka bir alternatifin olmadığı , algılanan adaletsizliğe karşı bir çözüm olarak görüldüğü ve referans gruplarınca da kabul edildiği durumlarda, kişilik yapısından görece bağımsız bir biçimde, birey için normalleşebilir.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

V. I. a . Araştırma Bulgularına İlişkin Sonuçlar

1. Hacettepe Kişilik Envanteri- Nörotizm alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre ; 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlerin nörotik eğilimleri, 18 yaşında deney grubunda ki ergenlere ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır.
2. Hacettepe Kişilik Envanteri- Psikotizm alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre; 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlerin psikotik eğilimleri, 18 yaşında deney grubunda ki ergenlere ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney ve kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır. Bunun yanında 18 yaşında deney grubunda ki ergenlerin psikotik eğilimleri 14-15 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır.
3. Hacettepe Kişilik Envanteri- Aile İlişkileri alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre; 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney grubunda ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri, 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde olumsuzdur.
4. Hacettepe Kişilik Envanteri- Aile İlişkileri alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre;14-15 yaşlarında, deney grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri , 14-15 ve 16-17 yaşlarında kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde olumsuzdur.
5. Hacettepe Kişilik Envanteri- Aile İlişkileri alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre; 16-17 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri, 14-15 ve 16-17 yaşlarında kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde olumsuzdur.
6. Hacettepe Kişilik Envanteri- Sosyal İlişkiler alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre;18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlerin ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney grubunda ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin sosyal ilişkileri, 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde olumsuzdur.

7. Eysenck Kişilik Envanteri- Nörotizm alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre; 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlerin nörotik eğilimleri, 18 yaşında deney grubunda ki ergenlere ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney grubunda ve kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır.
8. Eysenck Kişilik Envanteri- Nörotizm alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre; 18 yaşında , deney grubunda bulunan ergenlerin nörotizm eğilimleri , 16-17 yaşlarında deney grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır.
9. Eysenck Kişilik Envanteri- Psikotizm alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre; 18 yaşında kontrol grubunda bulunan ergenlerin psikotik eğilimleri, 18 yaşında deney grubunda bulunan ergenlere ve 14-15, 16-17 yaşlarında deney grubunda ve kontrol grubunda bulunan ergenlere oranla anlamlı düzeyde azdır.
10. Eysenck Kişilik Envanteri- İçe-Dışa dönüklük alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre; Deney grubunda ve kontrol grubunda bulunan, 14-15, 16-17 ve 18 yaşlarında ki ergenler arasında , İçe-Dışa dönüklük puanları açısından anlamlı bir fark yoktur.
11. Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalasından elde edilen puanlara göre; 14-15 yaşlarında, deney grubunda bulunan ergenler ; moratoryum kimlik statüsünde, 16-17 ve 18 yaşında, deney grubunda bulunan ergenler ile 14-15, 16-17 ve 18 yaşlarında kontrol grubunda bulunan ergenler başarılı kimlik statüsünde bulunmaktadır.
12. İlişki Ölçekleri Anketinden elde edilen puanlara göre ; deney grubunda ve kontrol grubunda bulunan ergenlerin bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark yoktur. **Deney grubunda bulunan ergenlerin**, %34'ü saplantılı stilde, %26'sı kayıtsız stilde, %20'si güvenli stilde ve %18 'i korkulu stilde bağlanma davranışları vardır.**Kontrol grubunda bulunan ergenlerin**, %37'si kayıtsız stilde, %31'i güvenli stilde , %18'i saplantılı stilde ve %12 'si korkulu stilde bağlanma davranışları vardır.

V.I. b. ; Deney ve Kontrol Grubunda Bulunan Ergenlerin, Kişilik , Kimlik ve Bağlanma Özelliklerinin Farklılaştığı Bulgular

1. 18 yaşında, deney grubunda bulunan ergenler, aynı yaşta kontrol grubunda bulunan ergenlere göre anlamlı düzeyde **nörotizm** kişilik boyutunda bulunmaktadır.
2. 18 yaşında, deney grubunda bulunan ergenler, aynı yaşta kontrol grubunda bulunan ergenlere göre anlamlı düzeyde **psikotizm** kişilik boyutunda bulunmaktadır.
3. 18 yaşında, deney grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri , aynı yaşta kontrol grubunda bulunan ergenlere göre anlamlı düzeyde olumsuzdur.
4. 14-15 yaşlarında , deney grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri, kontrol grubunda bulunan 14-15 ve 16-17 yaşlarında ki ergenlere göre anlamlı düzeyde olumsuzdur.
5. 16- 17 yaşlarında , deney grubunda bulunan ergenlerin aile ilişkileri, kontrol grubunda bulunan 14-15 ve 16-17 yaşlarında ki ergenlere göre anlamlı düzeyde olumsuzdur.

6. Araştırmaya katılan deney grubunda ki ergenlerin yaklaşık % 80'i güvensiz stilde bağlanmışlardır (% 34 saplantılı, % 26 kayıtsız ve %18 korkulu stil). Kontrol grubunda bulunan ergenler ise %68'i güvensiz stilde bağlanmışlardır (% 37 'i kayıtsız, % 18 'i saplantılı ve %12'si korkulu stil).

V. II. ÖNERİLER

Araştırmaya katılan deney grubunda ki ergenlerin, aile ve sosyal ilişkilerinin olumsuz olduğu ve yaygın olarak güvensiz stilde bağlandıkları gözlenmiştir. Suçlu ergenlere yönelik rehabilitasyon programları oluşturulurken ergenin, ailesi ve sosyal çevresi de bu programlara dahil edilmelidir.

Genel hatları ile ülkemizde kurulabilecek suçlu ergen rehabilitasyon kurumlarında şu özelliklerin bulunması önerilebilir;

- Suçlu ergen rehabilitasyonu, önleme programlarını da içerebilir; ekonomik dezavantajı olan çocuklar okul öncesi dönemde, ileride ortaya çıkabilecek olası akademik başarının düşmesine önlem olarak ve uyum problemleri için , sosyal destek görebilirler, bunun yanında aileye , çocuk yetiştirme stilleri konusunda bilgi verilip gerekli sosyal yardımlar sağlanabilir.

- Ergeni bir bina içersinde rehabilite etmek yerine , bir süpervizör eşliğinde yapılandırılmış sosyal ortamlarda çeşitli tutum ve davranışların kazandırılması , rehabilitasyon sonunda sosyal uyum sürecini kısaltabilir.

- Suçlu ergen rehabilitasyonu, ergenin kendisini, ailesini, okul çevresini içerebilir;

Suçlu ergenlerin , davranım bozukluklarını, sosyal becerilerinde bozulmalara yol açan , olumlu sosyal ilişkiler geliştirme becerileri, davranışlarının sonucunu baştan görebilme yetenekleri , bilişsel beceri eğitimleri ile ilerletilebilir.

Akran gruplarına katılabilme, eleştiriye açık olma, övgüde bulunma ve akran gruplarının çeşitli sosyal baskıları ile baş edebilme becerileri , davranışsal beceri eğitimleri ile ilerletilebilir.

Suçlu ergenin ailesi, çocuklarının sapkın davranışlarının sorumluluğunu paylaşmalıdır. Eğitim programlarına katılarak, ebeveyn becerilerini geliştirebilir, tekrar karşılıklı güvene dayalı ilişkiler kurmayı sağlayabilirler. Aileye sosyal servislerde , tıbbi bakım, danışmanlık gibi hizmetler verilebilir.

Suçlu ergenin bireysel ihtiyaçları , ailenin de fikirlerini göz önüne alarak belirlenmeli ve becerileri ilerletilerek meslek edinmelerine yardımcı olunabilir.

Düşük IQ 'nun, öğrenme problemlerinin , okula ilişkin olumsuz tutumların ve okul başarısızlığının, ergeni suça ittiği göz önüne alındığında, öğretmenler ve akran grupları , suçlu rehabilitasyon programlarına dahil edilip, suçlu ergenleri kabulü ve karşılıklı uyumun gelişmesi ilerletilebilir.

Suçlu ergen rehabilitasyonunda , farklı alanlarda uzman meslek elemanları, ergenin , kendi, ailesi ve sosyal çevresiyle birlikte çalışabilir, gerekli danışmanlığı yapabilir ve gelişmeleri sürekli takip edebilirler.

KAYNAKLAR

Ainsworth, M., D., S., (1972). *Variables Influencing The Development of Attachment*. Stendler, C.; Stendler F. (ed.) Readings in Child Behaviour & Development. 3. Edition.

Akers, R. (1977). *Deviant Behavior : A Social Learning Approach*. Balmond. Wadsworth.

Aral, F. (1997). *Suçta Etken Olabilecek Kişilik Boyutlarının İncelenmesi*. T.C. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü. İstanbul. Yayınlanmamış doktora tezi.

Ayvaşık , H., B.; Er, N. , M.; Kışlak Tutarel ,Ş.;Erkuş, A. (2000). *Psikoloji Terimleri Sözlüğü*. Ankara. Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Bandura, A. (1977).*Social Learning Theory*. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall.

Bartholomew, J.; Horowitz, L. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A test of a Four Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-241.

Bayar, P. (1983). *Atletlerin Kişilik Özellikleri*. T.C. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi . Ankara. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Becker, H. (1963). *Outsiders*. New York.

Bosma, H.;A. (1985) . *Identity Development in Adolescence, Coping With Commitments*.

Braithwaite, J. (1989). *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge, Cambridge University Press.

Bootzin,R., R. ; Acocella ,J.; Alloy, L., B. (1996). *Abnormal Psychology .Current Perspectives*. 7th.edition. New York. McGraw-Hill Inc.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Vol.1. Attachment*. New York. Basic Books.

Cloward , R. ; Ohlin, L. (1961). *Delinquency and Opportunity :A Theory of Delinquent Gangs*. London. Routlage and Kegan Paul.

Coleman , J., C. ; Hendry , L. ,B. (1999). *The Nature of Adolescence*. 3.th. edition. London. Routlage.

Collins, N.,L. ;Read ,S:,T. (1990). Adult attatchment, working models and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 453-467.

Çelen, H. N. (2000). İpotekli Kimliğin Ardındakiler , Psiko-Sosyal ve Bilişsel Engeller. *3P (Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi)*.

Çelen, H. N.; Kuşdil, E. (2000). *Kimlik Statüleri ve Aile Örüntüleri*. Adnan Mendres Üniversitesi, 5. Ergen Günleri Kongresinde Sunulan Bildiri.

Dereboy, F.İ. (1993). *Kimlik Bocalaması, Anlamak, Tanımak ,Ele Almak* . Malatya. Özmer Ofset.

De Vito C.; Hopkins, J. (2001). Attachment, Parenting and Marital Dissatisfaction as Predictors of Distrutive Behavior. *Development and Psychopathology* , 13, 215-231.

Dökmen, Z. (1998). Ankara Üniversitesi, D.T.C. Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Cinsiyet Rollerli lisans dersi, Yayınlanmamış ders notları.

Durkheim ,E. (1895-1964). *The Rules of Sociological Method*. New York.

Eryüksel, G. (1997). *Ergenlerde Kimlik Statülerinin İncelenmesine Yönelik Kesitsel Bir Çalışma*. T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Eysenck, H. J. (1960). *The Structure of Human Personality*. 2nd. Edition. Methuen & Co. London.

Eysenck, H. J. (1964). *Crime and Personality*. Houghton Mifflin Company.
Boston.

Gabel, S.; Stallings, M. C. Young, S. E. Schmitz, S., Crowley , T.J. , Fulker, D. W.
(1998). Family Variables in Substance Misusing Male Adolescents: the
Importance of Maternal Disorder. *American Journal of Drug and Alcohol
Abuse* 24, 1, 61-84.

Gavas, A. (1998). *Kimlik Gelişimi Sırasında Ergenin Anne- Baba İle olan
İlişkinin saptanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa.
Uludağ Üniversitesi.

Gottferdson, M. , R. ; Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Standford.
Standford University Press.

Graafsma, T. L. G.; Bosma, H.A.; Grotevant, H. D. ; Levita D. J. (1994). *Identity
and Development, An Interdisciplinary Approach*. Sage Puplication Inc.

Hagan, J. (1985). *Modern Criminology. Crime , Criminal and Its Control*
Graw- Hill Inc. USA.

Hanson, R. F. ; Spratt, E. G. (2000). Reactive Attachment Disorder. What we know about the disorder and implications for treatment. *Child Maltreatment* 5 , 2, 1339-1348.

Harwood , R. C. ; Miller, J. G.; Irizay, N. C. (1995). *Culture and Attachment: Perception of the Child Context*. The Guildford Pres. New York.

Hazan, C.; Shaver, P.,R.(1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52,511-524.

Hazan, C. ;Shaver, P.,R. (1994). Attachment as an organizational frame work on research on close relationships. *Psychological Inquiry*,5,1-22.

Heaven, P., C., L. ; Virgen, M.(2001). Personality , perception of family and peer influences and males' self - reported delinquency. *Personality and Individual Differences* 30, 2, 321-331.

Heaven , P.,C.,L.; Caputi, P. ;Trivellion Scott, T. ; Swinton, T. (2000). Personality and group influences on self-reported delinquent behavior. *Personality and Individual Differences*, 28, 1143-1158.

Hendrick , H. (1990). *Images of Youth: Age , Class and the Male Youth Problems*. Oxford. Clarendon.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji. Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*.
İstanbul. Evrim Yayın Evi.

Kroger, J. (1989). *Identity in Adolescent, The Balance Between Self and Other*.
Routlage. UK.

Le Blanc, M.; Loeber, R. (1993). *Precurses and Causes in Development and
Psychopathology*. John Wiley and Sons.

Lemert, E. (1967). *Human Deviance: Social Problems and Social Control*.
Prentice-Hill.

Luecken, L.J. (2000). Attachment and loss experiences during the childhood are
associated with adult hostility, depression and social support. *Journal of
Psychosomatic Research*, 49, 1, 85-91.

Luengo , M. A. ; Romero, E. Sobral, J. (2001). Personality and anti - social
behavior, study of temperamental dimensions. *Personality and Individual
Differences*, 31, 3, 329-348.

Mednick, S.; Volavko, J. (1980).*Biology and Crime*. Morris, N., Tonry M. (ed.)
Crime and Justice , Vol II. Chicago. Chicago Univerity Press.

Mednick, S.,A.; Gabrielli, W.; Hutchings, B. (1987) .*Genetic Factors in the Etiology of Criminal Behavior*. Mednick, S.; Moffit, T.;Stacks, S. (ed.)
The Cause of Crime : New Biological Approach. Cambridge.
Cambridge University Press.

Monahan, T. P. ; (1972). *Family Status and the Delinquent Child:A reappraisal And Some New Findings*. Giallombardo ,R. (ed.) Juvenile Delinquency,
A book of Readings. 2nd. Ed. Jonh Wiley and Sons Inc.

Muncie , J. (1999). *Youth and Crime : A Critical Introduction*. Sage
Publications.

Muuss, R. E. (1996). *The Theories of Adolescence. 6th. Edition. McGraw-Hill
Inc. USA*

Noller, P. ; Feeney, J. (1996). *Adult Attachment* . USA. Sage Publications.

Onur, B. (1995). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara. İkinci basım. İmge Yayınevi.

Öner, N. (1996). *Türkiye 'de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı*.
3. Basım. İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Özgüven, E. (1992).HKE. Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı. 2.basım. Ankara.
Odak ofset Matbaacılık.

Rankin, J. H. ; Roger, K. (1994). Parental Attachments and Delinquency.
Criminology 32, 4, 495-508.

Selling, T. ; Wolfgang, M. E. (1972). *The Legal Basis of Juvenile Delinquency*.
Giallombardo, R. (ed.) Juvenile Delinquency, A book of Readings. 2nd.
Edition. Jonh Wiley and Sons Inc.

Shaver, P. R. ; Brennan, K. A. (1992). Attachment Styles and the Big Five
Personality Trait,Their Connections with Each Other and With Romantic
Relationship Outcomes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18,
536-545.

Spitzer, S. (1975). Toward a Marxian Theory of Deviance . *Social Problems*,
22, 5, 638-651.

Stitt, B., G. ; Giacopassi, D.,J. (1992). Trends in the Connectivity of Theory and
Research in Criminology. *The Criminologist*, 17, 1-6.

Sümer, N.; Güngör, D. (1999). Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örnekleme Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi* , 14, 43, 71-111.

Thane, P. (1981). *Childhood in History : Childhood , Welfare and Justice* . King, M. (ed.). London

Ünsal, A. (1998). *Kimlik Gelişimi Sırasında Arkadaş İlişkilerinin Saptanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa. Uludağ Üniversitesi.

Vitaro, F. ; Brendgen M.; Trembley, R. E. (2000). Influence of deviant friends on Delinquency. Searching for Moderator Variables. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 1, 313-325.

Vochelson, S. ; Somehow, E. ,S. (1993). *The Criminal Personality*. Softcover Edition.

Wiles, P., ; Bottoms ,E.,A. (1992). *Crime , Policing and Place. Essays in Environmental Criminology*. Evans, D., J.; Fyfe, N.,R.; Herbert, D., (ed). London, Routlage.

Wilkinson, R.,B.; Walford, W.A.(2001). Attachment and Personality in the

Psychological health of adolescent. *Personality and Individual Differences*, 31, 4, 473-484.

Young, A.(1996). *Imagine Crime*. Sage Publications. London.

Yavuzer, H. (1998). *Çocuk ve Suç*. 9. Basım. İstanbul. Remzi Kitapevi.

Yaş; Cinsiyet;

HACETTEPE KİŞİLİK ENVANTERİ

Açıklama:

Envanter içinde, evet ya da hayır biçiminde cevaplandırabileceğiniz sorular vardır. Bu sorular çeşitli durumlarda , sizin neler düşündüğünüz, nasıl duygulandığınız ve ne şekilde davranışta bulunduğunuz ile ilgilidir.

Her soruyu cevaplandırırken , sizin için cevabın evet mi yoksa hayır mı olduğunu kararlaştırınız sonra da cevap kağıdında uygun yeri karalayarak işaretleyiniz.

(E; Evet , H; Hayır)

1. Oturduğunuz yerde duramaz hale geldiğiniz zamanlar oluyor mu? E H
2. Sık sık önemsiz şeyleri kendinize dert eder misiniz? E H
3. Toplantılarda diğer kişilerle tanışmakta çok zorluk çeker misiniz? E H
4. Çözemediğiniz ve cesaretinizi kıran sorunlarınız ve sorumluluklarınız var mı? E H
5. Bazen hiç kimsenin sizi iyi anlamadığını düşündüğünüz olur mu? E H
6. Arkadaşlarınızla dışarıda çok fazla zaman harcadığınız için ailenizin sizden şikayet ettiği olur mu? E H
7. Aile içinde kararlar alınırken sizinde fikrinizi alırlar mı? E H
8. İnsanları bir birleri ile tanıştırmak size kolay gelir mi? E H
9. Olabildiğince kalabalıktan uzak kalma eğiliminiz var mı? E H
10. Arkadaşlarınız sosyal ilişkilerinizi istenilen düzeyde bulurlar mı? E H
11. Görme gücünüzdeki bozukluklardan sık sık yakınır mısınız? E H
12. Ailenizde ki bireylerle sık sık tartışmalarınız olur mu? E H
13. Beklentilerinizin üstünde dostluk gösteren insanlara karşı tetikte bulunmaya çalışır mısınız? E H
14. Dikkatinizi bir konu üzerinde toplamada çok güçlük çeker misiniz? E H
15. Çoğu zaman vücudunuzda bir kırıklık, halsizlik hissedersiniz? E H
16. Aileniz onlara karşı düşünceli davrandığınız kanısında mıdır? E H
17. Aileniz bireyleri genellikle bir birlerine karşı sakın davranırlar mı? E H
18. Birbirleri ile şakalaşan kimseler arasında olmak ister misiniz? E H
19. Diğer insanlarla ilişki kurmada sizi başarılı bulurlar mı? E H
20. Genellikle karşı cinsten birisi ile çalışmaktan hoşlanır mısınız? E H
21. İçinde bulunduğunuz koşullardan dolayı sık sık sinirlendiğiniz olur mu? E H
22. Belli etmeseniz bile çevrenizdekilere sık sık darıldığınız olur mu? E H
23. Moralinizin bozulduğu ve bundan kurtulmanın çok zor olduğunu düşündüğünüz zamanlar oluyor mu? E H
24. Çevrenizdeki kişilerin çoğu ile arkadaşlık etmek yerine yalnız olmayı tercih eder misiniz? E H
25. Tanımadığımız kişilerin bulunduğu çevrede sıkılganlık çeker misiniz? E H
26. Ailenizdeki kişilerin bazıları size karşı çok cimri davranıyor mu? E H

27. Ailenizin çoğu kez her şeye itaat etmenizi beklemleri sizi kızdır mı? E H
28. Mutlu olacağınız sayıda ve çoklukta arkadaşlarınız var mı? E H
29. Gürültülü eğlencelere katılmaktan hoşlanır mısınız? E H
30. Sosyal etkinlikler sırasında başkalarını eğlendirmek size zor gelir mi? E H
31. Sık sık kabızlıktan ve mide ağrılarından şikayetiniz olur mu? E H
32. Ara sıra zihninizin her zamankinden daha ağır işlediğini hisseder misiniz? E H
33. Başkalarının mutluluğunu kıskandığınız zamanlar oluyor mu? E H
34. Başarmayı arzu ettiğiniz şeyleri düşünmek onları yapmaktan daha çok haz veriyor mu? E H
35. Size açık olan avantajlı durumlardan bazı kişilerin yaralanma çabasında oldukları kanısında mısınız? E H
36. İstekli olduğunuz toplantı veya etkinliklere katılmanız genellikle engellenir mi? E H
37. En az anlayış gördüğünüz yerin aileniz olduğunu düşündüğünüz zamanlar oluyor mu? E H
38. Koşulsuz olarak her insana yardım eder misiniz? E H
39. Sönük geçmekte olan bir sosyal toplantıya öncülük edip canlandırmak size kolay gelir mi? E H
40. Çabuk arkadaş edinen biri misiniz? E H
41. İnsanlara gerçeği kolayca kabul ettirmenin güç olduğunu düşündüğünüz zamanlar olur mu? E H
42. Zihninizi dolduran türlü düşünceler uykunuzu kaçırır mı? E H
43. Genellikle sakin ve meseleyi soğuk kanılılıkla ele alan bir kişi misiniz? E H
44. Zaman zaman aleyhinize çalışan insanların varlığından şüphelendiğiniz olur mu? E H
45. İnsanların içinde iken bile bazen kendinizi yalnız hisseder misiniz? E H
46. Aileniz sizin başarılı olduğunuz kanısında mıdır? E H
47. Akşamları eve dönüş sizi kaygılandırır mı? E H
48. Ailenizdeki kişilerden bazılarının yakınlık ve sevginize yeterince karşılık vermediği oluyor mu? E H
49. Yeni tanıştığınız biri ile konuşmaktan çekinir misiniz? E H
50. Çevrenizdeki insanlar sizi çoğu zaman hayal kırıklığına uğratırlar mı? E H
51. Üzüntülü ve ya heyecanlı olduğunuz zaman konuşmanızda kekemelik olur mu? E H
52. Sonradan pişman olacağınız çoğu şeyi yaptığınız oluyor mu? E H
53. Kaslarınızda bazen asabi hareketler veya tikler oluyor mu? E H
54. Belirli bir neden yokken kendinizi son derece neşeli ya da üzüntülü hissettiğiniz zamanlar oluyor mu? E H
55. Yaşça sizden daha küçük olanların daha rahat bir yaşam sürdürdükleri kanısında mısınız? E H
56. Hoşlanmadıkları için ailenizin evde misafir etmek istemedikleri misafirleriniz (arkadaşlarınız) oluyor mu? E H
57. Ailenizle aranızdaki değer yargıları ve inanç farkları nedeniyle önemli sorunlarla karşılaştığınız oluyor mu? E H
58. Aileniz sizden çok farklı şeyler mi? bekliyor E H
59. Kız veya erkeklerin birlikte bulunduğu durumlarda kendinizi rahat hisseder misiniz? E H
60. İnsan ilişkilerinde utangaç bir kişi misiniz? E H
61. Gerçekten açlık hissi duymadan yemeğe oturduğunuz zamanlar oluyor mu? E H

62. Ne okuduğunuzun farkında olmadan bir süre okuyup sonra dikkatinizi topladığımız olur mu? E H
63. Çoğu zaman kendinizi yorgun ve halsiz hisseder misiniz? E H
64. Eleştirilmek sizi çok kırar mı? E H
55. Hoşlanmadığınız biri ile karşılaşmamak için yolunuzu sık sık değiştirdiğiniz oluyor mu? E H
66. Cinsel konularda kendinizi rahat hisseder misiniz? E H
67. Başka bir ailenin ya da grubun üyesi olmayı istediğiniz oldu mu? E H
68. Aile bireylerinin kişisel sorunlarınızı bilmek istemelerinden şikayetçi misiniz? E H
69. Aileniz genellikle karşı cinsten olan arkadaşlarınızı reddeder mi? E H
70. Bulduğunuz çevrede halk tarafından sevilmeyen çok kişi var mı? E H
71. Topluluk içinde tanıştığımız insanlarla çabucak kaynaşabiliyor musunuz? E H
72. Bazen içinizden insanlara küfür etmek gelir mi? E H
73. Sık sık başınız ağrır mı? E H
74. Ayrıntılı konuşmadıkları için sık sık kişilerin konuşmalarını tekrarlatmak zorunda kalır mısınız? E H
75. Bazen sevdiğiniz kişiyi kırmaktan hoşlandığınız olur mu? E H
76. Sizden gelen bir neden yokken bazen işlerinizin ters gittiği zamanlar oluyor mu? E H
77. Evden kaçıp başka bir yere gitmek istediğiniz zamanlar oluyor mu? E H
78. Ailenizde ki bireylerin hepsini denk ölçüler içinde seviyor musunuz? E H
79. Evde sakin olmak için ya da susmak ya da dışarı çıkmak zorunda olduğunuz zamanlar oluyor mu? E H
80. Taşdığımız sorumlulukların ağırlığı sizi fazlaca hareketsiz hale getiriyor mu? E H
81. Neşeli arkadaşlar arasına katılınca üzüntülerinizi unutabiliyor musunuz? E H

Yaş ; Cinsiyet;

EYSENCK KİŞİLİK ENVANTERİ

Lütfen her soruyu hizasında görülen EVET ya da HAYIR sözcüklerinden birini yuvarlak içine alarak cevaplayınız. Cevapların doğrusu ya da yanlışı olmadığı gibi aldatmaca cevaplar da yoktur. Cevaplarınızı çabuk işaretleyin ve soruların kesin anlamı üzerinde fazla düşünmeyin.

Teşekkürler...

1. Bir çok değişik merakınız var mıdır?	EVET	HAYIR
2. Her hangi bir şeyi yapmadan önce durup, bir kez enine boyuna düşünür müsünüz?	EVET	HAYIR
3. Ruh haliniz sık sık inişler çıkışlar gösterir mi?	EVET	HAYIR
4. Başkasının yaptığını bildiğiniz halde, hayatınızda bir şey için övgü kabullendiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
5. Konuşkan bir insan mısınız ?	EVET	HAYIR
6. Borç içinde olmak sizi endişelendirir mi?	EVET	HAYIR
7.Nedeni olmadığı halde kendinizi, tam anlamıyla , son derece mutsuz hissettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
8. Kendi payınızdan fazlasını almak için hiç aç gözlülük ettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
9. Geceleri evinizin kapısını , penceresini dikkatli bir şekilde kilitler misiniz?	EVET	HAYIR
10.Oldukça canlı bir kimse misiniz?	EVET	HAYIR
11. Bir çocuğu ya da bir hayvanı acı çekerken görmek sizi alt üst eder mi?	EVET	HAYIR
12. Yapmamanız ya da söylememeniz gereken şeyler olduğunda sık sık endişe duyar mısınız?	EVET	HAYIR
13. Bir şeyi yapacağınızı söylediğiniz zaman ortam ne kadar elverişsiz olsa bile verdiğiniz sözü tutar mısınız?	EVET	HAYIR
14. Paraşütle atlamaktan hoşlanır mıydınız ?	EVET	HAYIR
15.Canlı bir toplantının genellikle havasına kendinizi kaptırır ve eğlenir misiniz?	EVET	HAYIR
16.Tedirgin bir kimse misiniz?	EVET	HAYIR
17. Kendi suçunuz olduğunu bildiğiniz halde , bunu yapmaktan ötürü hiç başka birisini suçladığınız oldu mu?	EVET	HAYIR
18. Yeni kimselerle tanışmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
19. Sigorta projelerinin iyi bir fikir olduğuna inanır mısınız?	EVET	HAYIR
20. Hisleriniz kolayca incinir mi?	EVET	HAYIR
21. Bütün alışkanlıklarınız iyi ve arzu edilir cinsten midir?	EVET	HAYIR
22. Sosyal olaylarda arka planda kalmak mı? istersiniz	EVET	HAYIR
23. Acayip veya tehlikeli etkileri olabilecek uyuşturucuları kullanabilir miydiniz?	EVET	HAYIR
24. Sık sık 'taştığımızı' hisseder misiniz?	EVET	HAYIR
25. (Bir toplu iğne ya da düğme olsa bile) Hiç başkasına ait bir şey aldınız mı?	EVET	HAYIR
26. Çok gezmeyi sever misiniz?	EVET	HAYIR
27. Sevdiğiniz kişileri incitmekten hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
28. Sık sık suçluluk duygusundan rahatsız olur musunuz?	EVET	HAYIR

29. Bazen hiçbir şey bilmediğiniz şeyler hakkında konuşur musunuz?	EVET	HAYIR
30.Okumayı insanlarla tanışmaya tercih eder misiniz?	EVET	HAYIR
31. Size kötülük etmek isteyen düşmanlarınız var mı?	EVET	HAYIR
32. Kendinize sınırlı bir kimse der misiniz?	EVET	HAYIR
33. Kaba davrandığınız zaman daima özür diler misiniz?	EVET	HAYIR
34. Çok arkadaşınız var mı?	EVET	HAYIR
35. Bazen başkalarını gerçekten incitebilecek şakalardan hoşlanır mısınız ?	EVET	HAYIR
36. Endişe eden biri misiniz?	EVET	HAYIR
37. Çocukluğunuzda size söyleneni hiç itiraz etmeden derhal yapar mıydınız?	EVET	HAYIR
38. Kendiniz için kaygısız diyebilir misiniz?	EVET	HAYIR
39. Terbiyeli ve dürüst olmak sizin için çok önemli midir?	EVET	HAYIR
40. Dehşet verici şeyler olabilir diye endişe eder misiniz?	EVET	HAYIR
41. Başkasına ait bir şeyi hiç kırdığınız veya kaybettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
42. Yeni dostlar edinmek için genellikle ilk adımı siz mi? atarsınız	EVET	HAYIR
43. İnsanlar size dertlerinden bahsettikleri zaman ne hissettiklerini kolayca anlayabilir misiniz?	EVET	HAYIR
44. Kendinize gergin veya çok sınırlı bir insan diyebilir misiniz?	EVET	HAYIR
45. Etrafta el altında kağıt sepeti bulunmadığı zaman lüzumsuz kağıtları yere atar mısınız?	EVET	HAYIR
46. Başkaları ile beraber olduğunuz zaman genellikle sessiz misiniz?	EVET	HAYIR
47. Evliliğin modasının geçmiş olduğuna ve onsun olunabileceğine inanır mısınız ?	EVET	HAYIR
48. Bazen kendinize karşı acıma hissi duyar mısınız?	EVET	HAYIR
49. Bazen böbürlenir misiniz?	EVET	HAYIR
50. Sönük bir toplantıya kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?	EVET	HAYIR
51. Dikkatli araba kullanan insanlar sizi rahatsız eder mi?	EVET	HAYIR
52. Sağlığınız hakkında endişelenir misiniz?	EVET	HAYIR
53. Her hangi bir kimse için hiç fena ya da yakışsız şeyler söylediğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
54. Arkadaşlarınıza şaka veya komik hikayeler anlatmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
55. Bir çok şeyin tadı (lezzeti) size aynı gelir mi?	EVET	HAYIR
56. Bazen somurtur musunuz?	EVET	HAYIR
57. Çocukluğunuzda hiç anne veya babanıza karşı yüzsüzlük ettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
58. İnsanlarla kaynaşmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
59. İşinizde hatalar olduğunu bilmek sizi endişelendirir mi?	EVET	HAYIR
60. Uykusuzluk çekmekten şikayetçi misiniz?	EVET	HAYIR
61. Yemekten önce daima temiz olmaya dikkat eder misiniz?	EVET	HAYIR
62. İnsanlar sizinle konuşurken hemen daima hazır bir cevabınız bulunur mu?	EVET	HAYIR
63. Randevu yerinde vaktinden önce bulunmaktan hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
64. Sık sık sebepsiz yere kendinizi kayıtsız ve yorgun hissedersiniz mi?	EVET	HAYIR
65. Oyun oynarken hiç hile yaptınız mı?	EVET	HAYIR
66. Çabuk hareketi gerektiren şeylerden hoşlanır mıydınız?	EVET	HAYIR

67. Anneniz iyi bir kadın mıdır? (mıydı ?)	EVET	HAYIR
68. Sık sık hayatın çok sıkıcı ve donuk olduğu hissine kapılır mısınız?	EVET	HAYIR
69. Hiç kimseden yararlanmaya kalktığınız oldu mu?	EVET	HAYIR
70. Sık sık zamanınızın elverdiğinden daha çok faaliyetlere katılır mısınız?	EVET	HAYIR
71. Sizi atlatmaya çalışan pek çok insan var mı?	EVET	HAYIR
72. Görünüştünüz için çok endişelenir misiniz?	EVET	HAYIR
73. Hoşlanmadığınız insanlara karşı bile daima terbiyeli ve nazik misiniz?	EVET	HAYIR
74. Sizce, insanlar geleceklerini güvence altına alabilmek için tasarruf ve sigorta işleri ile çok mu zaman harcamaktalar?	EVET	HAYIR
75. Ölmüş olmayı hiç istediğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
76. Meydana çıkmayacağından kesinlikle emin olsanız , vergi öderken kaçamaklar yapar mıydınız?	EVET	HAYIR
77. Bir toplantıyı hareketlendirebilir misiniz?	EVET	HAYIR
78. İnsanlara karşı kabalık etmemeye çalışır mısınız?	EVET	HAYIR
79. Utandırıcı bir tecrübenin ardından uzun bir süre endişelenir misiniz?	EVET	HAYIR
80. Kendi bildiğinizi yapmak için hiç ısrar ettiğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
81. Trene sık sık son dakika mı yetişirsiniz?	EVET	HAYIR
82. ' Asabi' olmaktan şikayetçi misiniz?	EVET	HAYIR
83. Birinin hislerini rencide etmek için kasıtlı olarak bir şey söylediğiniz oldu mu?	EVET	HAYIR
84. Birbirlerine zararsız şakalar yapan bir toplulukta bulunmaktan nefret eder misiniz?	EVET	HAYIR
85. Sizin kabahatiniz olmadığı halde, arkadaşlıklarınız kolayca bozulur mu?	EVET	HAYIR
86. Sık sık kendinizi yalnız hisseder misiniz?	EVET	HAYIR
87. Anlatacağınız şeyin her zaman önceden denemesini yapar mısınız?	EVET	HAYIR
88. Bazen hayvanları tedirgin etmekten hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
89. Sizde veya yaptığınız işte hata bulunursa kolayca kırılır mısınız?	EVET	HAYIR
90. Hiç tehlikesi olmayan bir hayat size çok mu? sıkıcı gelir	EVET	HAYIR
91. Bir randevunuza veya işinize hiç çok geç kaldığınız oldu mu?	EVET	HAYIR
92. Etrafta fazla telaş veya heyecan olmasından hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
93. Başkalarının sizden korkmasından hoşlanır mısınız?	EVET	HAYIR
94. Bazen etrafınıza enerji saçarken , bazen de son derece cansız ve yavaş hareket eder misiniz?	EVET	HAYIR
95. Bazen bu gün yapmanız gereken şeyi ertesi güne bırakır mısınız?	EVET	HAYIR
96. Başkaları sizi çok canlı ve hareketli olarak mı görür?	EVET	HAYIR
97. İnsanlar size çok yalan söyler mi?	EVET	HAYIR
98. Bazı şeylere karşı alıngan mısınız?	EVET	HAYIR
99. Yaptığınız hatayı daima kabul edebilir misiniz?	EVET	HAYIR
100. Bu şıkları doldurmaktan rahatsız oldunuz mu?	EVET	HAYIR

İlişki Ölçekleri Anketi

Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzerleridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7			
Beni hiç		Beni kısmen	Tamamıyla beni
Tanımlamıyor		Tanımlıyor	Tanımlıyor
1. Başkalarına kolaylıkla güvenemem.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
2. Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
3. Başkaları ile kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
4. Başkaları ile çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
5. Başkaları ile yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
6. Başkaları ile tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
7. Yalnız kalmaktan korkarım.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
8. Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
9. Başkalarına tamamıyla güvenmekte zorlanırım.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
10. Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
11. Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
12. Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
13. Başkalarının bana bağlanmamalarını isterim.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
14. Başkaları ile yakın olmak beni rahatsız eder.	1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		

15. Başkalarının bana, benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

16. Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

17. Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

BENLİK KİMLİĞİ OBJEKTİF ÖLÇÜM SKALASI (SORU FORMU)

Bu ölçek ergenlerin kimlik gelişiminde duygu ve düşüncelerini araştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Gençlerin bu dönemde yanıtlamaya çalıştıkları soruları içermektedir.

Size verilen ölçekteki her maddeyi dikkatle okuyun ve sizin kendi düşünce ve duygularınızı ne derece yansıttığını A-F seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtin. Şayet bir cümlenin birden fazla bölümü varsa , cevabınızı lütfen tümüne göre verin.

- A: Kesinlikle katılıyorum.
B: Çoğunlukla katılıyorum.
C: Bazen katılıyorum.
D: Bazen katılmıyorum.
E: Çoğunlukla katılmıyorum.
F: Kesinlikle katılmıyorum.

1. Benim için hangi mesleğin uygun olduğu hakkında bir fikrim yok. Bulacağım her hangi bir işte çalışırım. A B C D E F
2. Din konusunda bana hitap eden bir şey bulmuş değilim ve araştırma gereği de hissetmiyorum. A B C D E F
3. Erkeklerin ve kadınların rolleri hakkında düşüncelerim , anne ve babamunkilerle aynıdır. Onlar için geçerli olan benim içinde geçerlidir. A B C D E F
4. Bana hitap eden tek bir yaşam biçimi yok ve bu konuda pek fazla düşünmüyorum. A B C D E F
5. Çok çeşitli insan var. Ben hala bana uygun arkadaşları bulabilmek için çeşitli yollar arıyorum. A B C D E F
6. Şimdiye kadar boş zamanlarımı dolduracak belirli bir faaliyet aramış değilim. A B C D E F
7. Nasıl flört etmeli konusunu şimdiye kadar pek düşünmedim. Zaten flört edip etmeme konusu beni çok fazla ilgilendirmiyor. A B C D E F
8. Politik olarak neyi desteklediğimi ve neye inandığımı bilmenin önemli olduğunu düşünüp, bana uygun bir görüş geliştirmeye çalıştım. A B C D E F
9. Bir birey olarak ne kadar yetenekli olduğuma ve benim için hangi işlerin uygun olacağına hala karar vermeye çalışıyorum. A B C D E F
10. Din konusu beni pek düşündürmüyor ama rahatsız da etmiyor. A B C D E F
11. Evlilikte sorumlulukları paylaşmanın bir çok yolu var, benim için hangisinin uygun olacağına henüz karar vermeye çalışıyorum. A B C D E F
12. Hayatımın nasıl olması gerektiği hakkında akla yatkın bir bakış açısı var ama henüz karar vermeye çalışıyorum. A B C D E F
13. Arkadaşlık etmek için bir çok neden vardır ama ben yakın arkadaşlarımı kendi karar verdiğim belirli bazı değerleri ve benzerlikleri temel alarak seçiyorum. A B C D E F
14. Henüz beni çok bağlayan bir boş zaman uğraşısı olmamasına rağmen değişik uğraşlar deneyerek gerçekten ilgilendiğim bir tanesini arıyorum. A B C D E F

15. Geçmiş deneyimlere dayanarak şimdi istediğim flört tarzını seçmiş bulunuyorum. A B C D E F
16. Politika hakkında pek düşünmüş değilim , beni fazla ilgilendirmiyor. A B C D E F
17. Meslek seçiminde ailemin benim için planladığı meslek ilk sırayı almıştır. A B C D E F
18. Her kişinin dini inancı kendine özgüdür. Bu konuyu tekrar tekrar düşündüm ve neye inanabileceğimi biliyorum. A B C D E F
19. Erkek ve kadınların evlilikteki rollerini ciddi bir şekilde düşünmüş değilim, bu konu beni pek fazla ilgilendirmiyor. A B C D E F
20. Uzun bir süre düşündükten sonra benim için neyin ideal bir "yaşam biçimi" olduğu hakkında kişisel görüşümü geliştirdim ve bu görüşü kimsenin değiştirebileceğini sanmıyorum. A B C D E F
21. Arkadaşlarımı nasıl seçeceğim konusunda benim için en iyi olanı annem ve babam bilir. A B C D E F
22. Bir çok şey arasından düzenli olarak yapabileceğim bir veya birkaç zaman uğraşısı seçtim ve bu seçimlerimden memnunum. A B C D E F
23. Flört etme hakkında fazla düşünmüyorum. Olayları akışına bırakıyorum. A B C D E F
24. Politikaya gelince sanırım bu konuda anne ve babama benziyorum. A B C D E F
- Oy verme ve benzeri konularda onların yaptıklarını yapıyorum.
25. Bana en uygun işi bulmak beni pek ilgilendirmiyor. Her hangi bir iş olabilir. Yani ne bulursam ona takılıp giderim. A B C D E F
26. Benim için dinin ne anlam ifade ettiği konusunda tereddütlüyüm. Bu konuda bir karara varmış olmayı isterdim. Ama henüz arayışım bitmiş değil. A B C D E F
27. Erkeklerin ve kadınların rolleri hakkında düşüncelerim doğrudan annem , babam ve ailemden geliyor. Daha fazlasını araştırmaya gerek duymadım A B C D E F
28. Benim için ideal yaşam biçiminin ne olacağı annem ve babam tarafından öğretilmiştir ve ben onların bana öğrettiklerini sorgulama gereksinimi hiç duymuyorum. A B C D E F
29. Gerçekten yakın arkadaşım yok , şu anda da öyle birini aradığımı zannetmiyorum. A B C D E F
30. Bazen boş zaman uğraşlarına katılırım ama düzenli bir şekilde yapılacak belirli bir etkinlik aramak için pek bir gereksinim hissetmiyorum A B C D E F
31. Değişik tip flört ilişkilerini denedim. Benim için neyin iyi olduğuna henüz karar vermiş değilim. A B C D E F
32. Politik bir görüş geliştirmek için çeşitli partiler ve düşünceleri öğrenmeye çalışıyorum ancak henüz kararsızım. A B C D E F
33. Kafamda oluşması bir hayli zamanımı aldı ama şimdi bir meslek olarak neyi istediğimi gerçekten bilmiyorum. A B C D E F

34. Şu anda din konusu kafamı karıştırıyor. Neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkındaki görüşlerimi değiştirip duruyorum. A B C D E F
35. Erkeklerin ve kadınların evlilikteki rolleri hakkında bir müddet düşündüm ve benim için neyin en iyi olacağına karar verdim. A B C D E F
36. Yaşam hakkında kabul edilebilir bir bakış açısı bulmak için başkalarıyla bir çok fikir alışverişine giriyor ve biraz da kendimi tanımaya çalışıyorum. A B C D E F
37. Ben sadece annemin ve babamın onaylayacağı arkadaşlar seçerim. A B C D E F
38. Her zaman annemin ve babamın yaptığı boş zaman uğraşlarının aynılarını yapmaktan hoşlanmış ve hiçbir zaman başka şeyler yapmayı ciddi olarak düşünmemişimdir. A B C D E F
39. Sadece anne ve babamın flört etmemi beklediği tipte kişilerle çıkarım. A B C D E F
40. Politik inançlarımı baştan sona düşündüm ve görüyorum ki anne ve babamın inandıklarının bazı yönlerine katılıyor bazı yönlerine ise katılmıyorum. A B C D E F
41. Annem ve babam uzun bir süre önce meslek olarak neyi seçmem gerektiğine karar verdiler ve ben onların planlarını takip ediyorum. A B C D E F
42. Dini inançla ilgili kendime ciddi sorular sorduğum bir dönemim oldu ama bir birey olarak neye inandığımı bilmiyorum. A B C D E F
43. Bu günlerde eşlerin evlilikteki rolleri hakkında düşünüyorum ve bu konuda bir karar vermeye çalışıyorum. A B C D E F
44. Anne ve babamın yaşam hakkındaki görüşleri benim için yeterlidir. Başka bir şeye ihtiyaç duymuyorum. A B C D E F
45. Bir çok değişik arkadaşlıklar denedim. Artık şimdi bir arkadaşta ne aradığımı biliyorum. A B C D E F
46. Bir çok değişik boş zaman uğraşlarını denedikten sonra kendi başıma veya arkadaşlarla birlikte yapmaktan gerçekten hoşlandığım bir veya birkaç uğraş buldum. A B C D E F
47. Flört hakkındaki tercihlerim halen gelişme sürecinde henüz tamamen karar vermiş değilim. A B C D E F
48. Politik inançlarımdan emin değilim, aslında neye inanabileceğimi belirlemeye çalışıyorum. A B C D E F
49. Karar vermem uzun bir süre aldı ama şimdi bir meslek için hangi yönde hareket edeceğimi kesinlikle biliyorum. A B C D E F
50. Anne ve babamın yaptığı dini vecibeleri bende aynen yapıyorum. Nedenini hiç sorgulamadım. A B C D E F
51. Evli çiftlerin aile sorumluluklarını paylaşabilecekleri pek çok yol vardır. Ben bunların üzerinde epeyce düşündüm ve şimdi kendim için ne istediğimi kesinlikle biliyorum. A B C D E F
52. Yaşamdan genelde hoşlanırım ve belirli bir yaşam görüşüne sahip olmak gibi bir çabam yoktur. A B C D E F
53. Hiç yakın arkadaşım yok , sadece çeşitli gruplara takılıp , dolaşıyorum. A B C D E F

54. Uzun bir süre devam etmekten hoşlanacağım bir veya birkaç boş zaman uğraşısı bulabilmek umuduyla çeşitli uğraşlar deniyorum. A B C D E F
55. Değişik tipte kişilerle flört ettim ve şimdi flört hakkında kendi "kurallarımın" ne olduğunu ve kimle flört edeceğimi kesinlikle biliyorum. A B C D E F
56. Belirli bir yönde tercih yapabilecek kadar politika ile ilgilenmiş değilim. A B C D E F
57. Seçebilecek çok değişik iş var . Meslek olarak ne yapacağıma karar vermeye çalışıyorum. A B C D E F
58. Dinimi asla sorgulamadım. Şayet anne ve babam için doğru olan o ise , benim içinde doğru olan odur. A B C D E F
59. Erkeklerin ve kadınların rolleri hakkında fikirler öyle çeşitli gözüktüyor ki bu konuda fazla düşünmüyorum. A B C D E F
60. Kendi kendime epeyce inceledikten sonra yaşam biçimimin ne olması gerektiği hakkında bir görüşe vardım. A B C D E F
61. Benim için hangi arkadaşlığın iyi olacağını gerçekten bilmiyorum. Arkadaşlığın benim için ne olduğunu belirlemeye çalışıyorum. A B C D E F
62. Boş zaman uğraşları ile ilgili tüm tercihlerimi anne ve babamdan öğrendim ve başka bir şey denemedim. A B C D E F
63. Ben sadece anne ve babamın onaylayacağı kişilerle flört ederim. A B C D E F
64. Anne ve babamın kürtaj ve ölümcül hastaların , kendi rızalarıyla öldürülmeleri gibi konularda her zaman kendi politik ve ahlaki inançları olmuştur ve ben her zaman onların görüşlerini benimsemişimdir. A B C D E F

ÖZ GEÇMİŞ

1978 yılında Bursa'da doğdum. İlk öğrenimimi burada tamamladım. 1996'da Çelebi Mehmet Lisesinden mezun oldum. 2000 yılında Ankara Üniversitesi, D .T. C. Fakültesi , psikoloji bölümünden mezun oldum.

2001 yılından bu güne değin, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışmaktayım.

2001 yılında Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümünde yüksek lisans programını kazandım.

Prof. Dr. Nermin Çelen danışmanlığında, 2002 yılında , suç işlemiş erkek ergenlerin, bağlanma davranışları , kişilik boyutları ve kimlik gelişimleri adlı teze başladım.

Psk. Arzu KANTARCIOĞLU